ØKONOMI og POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi . 35. Årgang . Nummer 1 . 1961
København 1961

ØKONOMI OG POLITIK

35. ÅRGANG . NR. 1 . 1961

INDHOLD

GEORGE DAMBORG: Frankrig under de Gaulle 3
ERLING JØRGENSEN: Aspekter af befolkningsspørgsmålet 28
Den internationale økonomiske situation 47
Den danske økonomiske situation..... 55
Politisk kronik..... 60

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1961

FORFATTERNE

GEORGE DAMBORG: Cand. jur. Ekspeditionssekretær i finansministeriet. Har skrevet: »Fransk Indenrigspolitik« udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi.

ERLING JØRGENSEN: Cand. polit. Sekretær i Det statistiske Departement. Undervisningsassistent ved Københavns Universitet.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal. Årsabonnement 15 kr. Enkelte hæfter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor, dr. polit. ERIK HOFFMEYER, rektor, professor, dr. polit. POUL WINDING, generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT og lektor, cand. polit. THORKILD HJORTKJÆR. Redaktion, ekspedition og abonnement: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Udsendt i boghandelen 6. juni 1961.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

FRANKRIG UNDER DE GAULLE[1])

Af GEORGE DAMBORG

1. DEN 5. REPUBLIK TAGER FORM

Efter at den nye forfatning var blevet vedtaget ved folkeafstemning den 28. september 1958 afholdtes valg til nationalforsamlingen den 23. og 30. november 1958. Den 21. december 1958 valgtes de Gaulle til præsident og den 8. januar 1959 udnævntes den hidtidige justitsminister Michel Debré til premierminister for en regering bestående dels af embedsmænd, dels af politikere fra det nygaullistiske UNR (Union pour la Nouvelle République), Det moderate Højre (Les Indépendants) og de katolsk inspirerede folkerepublikanere (Mouvement Républicain Populaire MRP)[2]).

Kommunevalg afholdtes den 8. og 15. marts 1959, og et nyt senat valgtes den 26. april 1959.

2. KOMMUNE- OG SENATSVALG

Kommunevalgene i marts 1959 blev imødeset med betydelig spænding, dels fordi man regnede med, at de ville give et vist fingerpeg med hensyn til den politiske opinions udvikling siden valgene til nationalforsamlingen i november 1958, dels fordi det nye senat skulle vælges af et vælgerkorps, der fortrinsvis bestod af delegerede fra kommunerådene.

I Paris og de øvrige 12 byer, der har over 120 tus. indbyggere, anvendtes forholdstalsvalgmåden, medens valget i de øvrige kommuner var flertalsvalg med to valgomgange, såfremt ingen liste opnåede absolut flertal i første omgang.

Der, hvor forholdstalsvalgmåden anvendtes, optrådte de enkelte partier i det store og hele hver for sig. I de øvrige kommuner blev talrige alliancer indgået, i særdeleshed før anden omgang, men deres karakter skiftede fra kommune til kommune. Trods den socialistiske ledelses modstand mod samarbejde med kommunisterne etableredes folkefrontlister, spændende fra kommunisterne til socialisterne, i et halv hundrede kommuner. En politisk karakter fik valget hovedsageligt i de større kommuner. Dets resultater kunne for landet som helhed sammenfattes således: en delvis re-

[1]) Denne artikel udgor en fortsættelse af den af Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi i 1958 udsendte bog »Fransk Indenrigspolitik – fra de Gaulle til de Gaulle«.

[2]) Indenrigsminister blev den radikale senator Jean Berthoin, som imidlertid kun deltog i regeringen »à titre personnel« – d.v.s. uden at engagere sit parti – og som trak sig tilbage i maj 1959.

tablering af kommunisternes position; kun små resultater for de grupper, der står mellem kommunisterne og socialisterne; fortsat stagnation hos socialisterne og beskedne resultater for de radikale; ebbe hos UNR efter dets stormflodagtige sejr i november; en befæstelse af MRP's og Det moderate Højres positioner. Et af valgenes mest bemærkelsesværdige træk var, at vælgerne i stort omfang vragede de mange nye deputerede til fordel for det gamle systems personligheder.

Valgene til senatet en måned senere betød i endnu højere grad en revanche for den 4. republiks politikere.

Blandt de nye senatorer var adskillige personligheder, som havde spillet en førende rolle under den 4. republik og som ikke var blevet genvalgt ved valgene til nationalforsamlingen i november 1958, således bl. a. kommunisten Jacques Duclos, socialisten Gaston Defferre, modstandsdemokraten François Mitterrand, den radikale Edgar Faure etc.

Senatet fik følgende sammensætning (mandatfordelingen i republikkens råd anføres til sammenligning):

	Senatet 1959	Republikkens råd 1958
Kommunisterne	14	16
Diverse venstrepartier	1	–
SFIO	48	51
Radikale[1]) etc.	51	47
MRP	29	21
UNR	27	29[2])
Det moderate Højre	85	80
I alt...	255	244

[1]) RGR (Rassemblement des Gauches Républicaines), Centre Républicain, UDSR (Union Démocratique et Socialiste de la Résitstance – modstandsdemokraterne), Gauche Démocratique.
[2]) RPF (Rassemblement du Peuple Français).

Resultaterne af kommune- og senatsvalgene var udtryk for en vis reaktion over for den nygaullistiske bølge i november 1958. Kommunevalg domineres imidlertid erfaringsmæssigt af lokalpolitiske spørgsmål, medens den indirekte valgmåde til senatet gør, at dette ikke nøjagtig afspejler opinionsfordelingen hos de menige vælgere. For UNR spillede yderligere det moment ind, at det var et nyt parti, som endnu ikke havde formået at skabe sig lokale positioner. Den senere udvikling har da også vist, at der ikke var tale om noget dybere eller varigere omsving i den politiske opinion.

3. FORHOLDET MELLEM PARLAMENT OG REGERING

Den nye forfatning har på afgørende måde ændret forholdet mellem den lovgivende og den udøvende magt. Den tidligere altdominerende nationalforsamling – det eneste organ, der er udgået af den direkte valgret –

er sat under formynderskab. Præsidenten har adgang til at appelere direkte til vælgerne ved folkeafstemning om visse mere indgribende lovforslag (art. 11), en videregående adgang til at opløse nationalforsamlingen end tidligere (art. 12) samt til i nødstilfælde at udøve praktisk talt ubegrænsede beføjelser (art. 16). De ordentlige samlingers varighed er begrænset til ca. 5½ måned (art. 28). De områder, som er forbeholdt lovgivningsmagten, er beskrevet på udtømmende måde i § 34 (de kan ganske vist udvides i henhold til en såkaldt »organisk lov«, d.v.s. en lov, hvis forfatningsmæssighed obligatorisk er underkastet forfatningsrådets prøvelse).

Regeringen kan i vidt omfang regere i henhold til fuldmagter (art. 38). Dens indflydelse på lovgivningsarbejdet er gjort langt større end tidligere ved, at lovforslag først skal behandles i den af regeringen forelagte form (art. 42), at finanslovforslaget kan sættes i kraft ved simpel forordning, såfremt kamrene ikke har truffet deres beslutning inden 70 dage fra forslagets forelæggelse (art. 47), samt at regeringsforslag får prioritet fremfor medlemmernes forslag i kamrenes dagsorden (art. 48). Regeringen kan kun styrtes, når en af den afgivet almindelig programerklæring forkastes af nationalforsamlingen eller denne med absolut flertal vedtager et misbilligelsesvotum (motion de censure); de fraværende deputeredes stemmer regnes som afgivet for regeringen, og fremsættelse af forslag til misbilligelsesvotum er gjort vanskeligere. Et lovforslag, som premierministeren har gjort til et kabinetspørgsmål, betragtes som vedtaget, medmindre det mødes med et misbilligelsesvotum (art. 49–51).

Mindst lige så afgørende for forholdet mellem den udøvende og den lovgivende magt er imidlertid dels styrkefordelingen i nationalforsamlingen, dels statschefens personlige position.

Ved nationalforsamlingens første møder efter novembervalgene 1958 var dens mandatfordeling følgende[1]):

	Antal mandater
UNR	206
Det moderate Højre	117
MRP	64
SFIO	47
»Elus d'Algerie«	66[2])
Andre	76[3])
Ialt	576

[1]) Incl de såkaldte »apparentés«, d.v.s. deputerede, som har allieret sig med en gruppe uden direkte at blive medlem af vedkommende parti.

[2]) Algier og Sahara repræsenteres i nationalforsamlingen af 71 deputerede. De fleste af dem dannede oprindeligt »Formation Administrative des Élus d'Algérie et du Sahara«, men enkelte sluttede sig til andre grupper.

[3]) Radikale af forskellige afskygninger, kommunisterne og andre grupper der er for fåtallige til at danne en parlamentarisk gruppe i overensstemmelse med nationalforsamlingens forretningsorden. Dertil kommer enkelte løsgængere som f. eks. Georges Bidault, som nu har forladt MRP.

Den omstændighed, at UNR, hvis »raison d'être« er troskab over for de Gaulle, har haft over ca. 40 % af mandaterne, samt at regeringen altid har kunnet mobilisere et betydeligt antal stemmer fra de andre grupper, har givet den en parlamentarisk basis, som kun få af dens forgængere under den 4. republik rådede over. Navnlig i begyndelsen prægedes nationalforsamlingen desuden af en vis konformitet, som kontrasterede med den ånd, der rådede i de tidligere nationalforsamlinger. Mange af de deputerede – dette gælder i særdeleshed UNR og Højre – var i øvrigt begyndere på den politiske arena og kompenserede deres uerfarenhed med en nationalistisk holdning og utålsomhed over for oppositionen. På den anden side synes den nye nationalforsamling i begyndelsen at have været mindre modtagelig for påvirkning fra interessegrupper end dens forgængere; med tiden har den dog vist sig ganske lærenem i denne retning.

Den autoritet, som de Gaulle råder over og den beslutsomhed, hvormed han plejer at sætte sin vilje igennem i afgørende øjeblikke, kan ikke efterlade nogen tvivl hos de deputerede om, at alvorligere modstand fra deres side vil blive mødt med en opløsning, og at en sådan opløsning vil blive billiget af opinionen. Men det må erindres, at opløsningsretten er mest effektiv, så længe den blot er en trusel, der svæver over de deputeredes hoveder; de Gaulle må regne med, at nye valg næppe vil give UNR så mange mandater, som det nu råder over.

Først og fremmest for at neutralisere interessegrupperne er udvalgssystemet blevet reorganiseret. Medens der i den gamle nationalforsamling fandtes et fast udvalg for hver af de vigtigere ressorts, findes der nu kun 6 sådanne udvalg; deres medlemstal er gjort så stort – fra 60 til 120 – at nogen enkeltinteresse ikke længere kan blive dominerende.

Nationalforsamlingen har dog ikke helt uden protest båret dette formynderskab. En konflikt med regeringen brød således ud i foråret 1959 om et tilsyneladende så ufarligt spørgsmål som forsamlingens endelige forretningsorden.

Regeringen hævdede, at den adgang til ikke blot at stille spørgsmål til ministrene og derefter afholde en debat, men tillige til at afslutte debatten med en afstemning samt til at vedtage resolutioner, som indeholdtes i den i januar 1959 vedtagne provisoriske forretningsorden, stred mod forfatningens ånd og derfor måtte bortfalde i den endelige forretningsorden. Regeringens standpunkt var, at forfatningen i art. 49–51 nøje havde beskrevet, hvornår og hvorledes regeringens skæbne kunne sættes på spil, og at afstemninger udover de i forfatningen nævnte tilfælde ikke måtte finde sted; hyppigere afstemninger ville medføre en fare for, at regeringens autoritet gradvis svækkedes.

Regeringen støttedes ikke blot af UNR, der her udviste megen selvovervindelse, men også af politiske forfattere som Jacques Fauvet og Mau-

rice Duverger. Derimod faldt regeringens påstand i dårlig jord ikke blot hos oppositionspartierne, men også de andre regeringspartier. Disse hævdede dels, at netop forfatningens strenge bestemmelser om, hvornår regeringen kan styrtes, bevirkede, at afstemninger i andre tilfælde var ufarlige, dels at det ville være urimeligt at afskære nationalforsamlingen fra at tilkendegive, i hvilket omfang den støttede en enkelt deputerets ønsker. Det ville derved også blive vanskeligt for regeringen at have føling med den politiske opinion, en konsekvens, som ville være særligt nærliggende i betragtning af, at kontakten mellem regering og parlament i forvejen er mindre end tidligere som følge bl. a. af bestemmelsen i forfatningens art. 23, hvorefter en deputeret ikke samtidigt kan være minister.

En kompromisløsning vedtoges efter længere diskussion i juni, men i juli gav forfatningsrådet (Conseil Constitutionnel), som er oprettet i henhold til den nye forfatning med den opgave at prøve, hvor vidt love og kamrenes forretningsordener er i overensstemmelse med forfatningen, og hvis afgørelser er inappelable, regeringen fuldstændigt medhold.

De Gaulle's nægtelse af at indkalde nationalforsamlingen til et overordentligt møde i foråret 1960 til drøftelse af landmændenes priskrav gav på ny anledning til irritation hos de deputerede, som havde været udsat for stærkt pres fra landbrugsorganisationerne. Anmodningen om nationalforsamlingens indkaldelse var underskrevet af det i forfatningens art. 29 foreskrevne flertal og alle grupper var repræsenteret. De Gaulle erklærede imidlertid, at staten ikke agtede at vige tilbage for interessegruppers pres og hævdede, at forfatningens art. 30, hvorefter dekretet om nationalforsamlingens indkaldelse til overordentligt møde skal underskrives af præsidenten, giver denne en reel decisionsret. Han henviste desuden til forfatningens art. 27, der forbyder det imperative mandat. Det er blevet omtvistet, hvorvidt de Gaulle's fortolkning har været rigtig, i særdeleshed for så vidt angår anvendelsen af sidstnævnte bestemmelse, der mere synes at ville ramme det tidligere så almindelige system, hvorefter en enkelt deputeret kunne stemme på hele sin gruppes vegne, end varetagelsen af erhvervsmæssige eller lokale særinteresser. Men irritationen over at være sat under formynderskab er kommet til udtryk under enhver større debat i nationalforsamlingen og har utvivlsomt været et medvirkende motiv, hver gang et misbilligelsesvotum er blevet stillet. Denne irritation har ikke afholdt de Gaulle fra den 8. januar 1961 ved en ny folkeafstemning at sporge vælgerne, hvorvidt de billigede hans løfte om selvbestemmelsesret til Algier.

Den nye forfatning giver senatet en noget stærkere position end den, som republikkens råd havde under den 4. republik, bl. a. ved at give det en større indflydelse på lovgivningsarbejdet. Forfatningens fædre har herved utvivlsomt ønsket at skabe en modvægt mod nationalforsamlingen, som regeringen ville kunne støtte sig til, såfremt forsamlingen trods alle forfat-

ningens sikkerhedsforanstaltninger skulle vise sig uregerlig. Valgene i april 1959 resulterede imidlertid i, at oppositionspartierne har fået en langt stærkere repræsentation i senatet end i nationalforsamlingen. Den omstændighed, at senatet nu i sine rækker tæller mange kendte politikere styrker tillige dets selvfølelse. Under Algier-debatten i juni 1959 gav det udtryk for en mere liberal holdning end nationalforsamlingen, idet de fleste senatorer udtalte sig for en føderal løsning. Til gengæld har senatet ofte lagt et mere konservativt sindelag for dagen i økonomiske og sociale forhold, og det synes tillige at være mere modtagelig for interessegruppers påvirkning.

Også senatets forretningsorden har givet anledning til konflikt med regeringen. Det omstridte spørgsmål var, hvorvidt senatorerne skulle have adgang til at vedtage resolutioner samt til at stemme om de erklæringer, som regeringen afgav i senatet. I modsætning til regeringen hævdede senatorerne på den ene side, at afstemninger i senatet ikke kunne indebære nogen fare for regeringens stabilitet allerede af den grund, at regeringen ikke er ansvarlig over for senatet, på den anden side, at sådanne afstemninger repræsenterede den eneste måde, hvorpå senatorerne kunne give deres kollektive mening til kende. Konflikten tilspidsedes i juni, da Debré nægtede at afgive politiske erklæringer i senatet, såfremt senatorerne insisterede på at gøre erklæringerne til genstand for afstemning, medens ønsket om at demonstrere deres misfornøjelse over regeringens holdning utvivlsomt var et af motiverne til, at senatorerne med stort flertal vedtog en resolution, der gik ind for, at de ved Pinay's saneringsprogram reducerede krigsveteranpensioner retableredes i fuldt omfang og kort efter forkastede et lovforslag om investeringer i landbruget. Også denne strid afgjorde forfatningsrådet i regeringens favør. Men regeringens forslag har siden ofte haft en ublid medfart i senatet.

Den 5. republik betegnes ofte som en blanding af præsidentstyre og parlamentarisme. Det første kommer til udtryk i de præsidenten tillagte vidtgående beføjelser, det sidste i, at premierministeren er ansvarlig over for parlamentet. Men da han nu udnævnes af præsidenten, medens denne tidligere blot udpegede kandidaten til regeringschefposten, er premierministeren i den situation, at han – for at anvende Duverger's citat af den hellige skrift – skal tjene to herrer. Så længe de Gaulle er præsident og Debré premierminister, er der ikke større fare for konflikt mellem de to embeder, og »den udøvende magt« vil i realiteten være identisk med de Gaulle. Når generalen i januar 1959 udpegede Debré til premierminister, var det ikke mindst under hensyn til, at en næsten lidenskabelig troskab over for de Gaulle har udgjort Debré's politiske credo; hans stilling har da også snarere kunnet sammenlignes med en kongelig førsteministers end med en parlamentarisk regeringschefs. Denne rolle har utvivlsomt krævet en betydelig selvfornægtelse fra Debré's side. Han har således måttet for-

svare og gennemføre en liberal kolonipolitik, som ofte synes at kollidere med de nationalistiske synspunkter, som han har givet udtryk for tidligere – og det har været en af højreoppositionens største glæder at støtte sine angreb på regeringens Algier-politik med citater fra Debré's gamle taler.

Kabinettets »præsidentielle« karakter understreges også af, at sådanne anliggender som Algier, samt koloni-, udenrigs- og forsvarspolitik i praksis er forbeholdt de Gaulle's personlige afgørelse, og at stadig flere ministerposter befinder sig i hænderne på embedsmænd, som i højere grad end politikere føler sig bundet af loyalitet over for præsidenten alene. Efter finansminister Pinay's demission i januar 1960 og finansministerpostens overdragelse til Banque de France's hidtidige guvernør Wilfrid Baumgartner er dette således nu tilfældet med de fleste nøgleposter i regeringen.

Så længe de Gaulle er præsident, vil regimet i realiteten være et præsidentstyre. Men et system, hvor statschefen tillige bestemmer landets politik, harmonerer dårligt med de forestillinger, som har inspireret forfatningens fædre, og hvorefter præsidenten skal være en over parterne stående instans, som våger over statens varige interesser og griber ind, når en konflikt mellem statsmagtens organer medfører fare for, at den politiske mekanisme går i baglås. Politiske iagttagere som Maurice Duverger er da også af den opfattelse, at det nuværende system ikke vil kunne overleve de Gaulle's forsvinden, og da enten vil udvikle sig til et præsidentstyre også i formen – med en præsident, der ikke som nu vælges af valgmænd, men direkte af vælgerne og som tillige er leder af landets daglige politik – eller at man vender tilbage til et parlamentarisk styre med en præsident, der hovedsageligt har repræsentative funktioner[3]). Planer om en forfatningsændring, hvorefter præsidenten skulle vælges direkte synes i øvrigt at være under udarbejdelse og UNR's sidste kongres i marts 1961 afsluttedes med en resolution, der bl. a. gik ind for en sådan reform.

4. PARTIERNE

Det nydannede *UNR's* overvældende sejr i november 1958, da det opnåede over 28 % af de afgivne stemmer og 40 % af mandaterne, skyldtes først og fremmest den omstændighed, at vælgerne betragtede det som gaullismens mest autentiske repræsentant. Der kunne ikke være tvivl om dets heterogene karakter. Ledelsen og nogle af de deputerede rekrutteredes fra det gamle RPF, der i 1956 var skrumpet ind til 20 mandater, andre deputerede kom fra traditionelt konservative kredse. Men vælgerne

[3]) Men også under den 4. republik har præsidenten kunnet gribe ind i det politiske liv, f.eks. ved mægling under regeringskriser. Præsident Coty har i høj grad været medvirkende til, at krisen i maj 1958 førte til de Gaulle's overtagelse af magten. Duverger er i øvrigt gået ind for et system, hvorefter premierministeren vælges af hele befolkningen samtidigt med nationalforsamlingen (»Demain la République, Juillard, Paris 1958).

kom fra alle den politiske opinions sektorer. Tilhængere af autoritære løsninger fandtes her ved siden af gode republikanere, som i en styrkelse af regeringsmagten så republikkens sidste chance; tilhængere af en liberal løsning i Algier ved siden af integrationister, der ønskede Algiers fuldstændige indlemmelse i moderlandet; mange vælgere kom fra sektorer, der hidtil havde været politisk indifferente. Man kunne derfor have ventet, at UNR ville sprænges, når de Gaulle's oralkelagtige udtalelser engang omsattes i praktisk politik. Trods kriser er det imidlertid gået anderledes. Dette skyldes ikke mindst, at de Gaulle, samtidigt med at han officielt har nægtet at identificere sig med UNR, ikke har tøvet med at gribe ind bag kulisserne for at sikre dets lydighed. Da Unionen organiserede sig som politisk parti i slutningen af 1958, blev således efter de Gaulle's ønske den liberale Albin Chalandon[4]) dets generalsekretær i stedet for dets stifter Soustelle, som havde spillet en så afgørende rolle ved ledelsen af maj-krisen i gaullistisk retning. I den følgende tid prægedes UNR's indre udvikling af magtkampen mellem Chalandon- og Soustelle-fløjene. Chalandon stræbte efter at bevare UNR's karakter af et relativt snævert »kaderparti« under en stærk ledelse, der kunne bremse en udvikling i højreekstremistisk retning og sikre, at partiet ubetinget støttede de Gaulle's Algier-politik. Soustelle ville gøre UNR til et masseparti båret af de nationalistiske strømninger i befolkningen. I juni 1959 indledte den deputerede for departementet Nord, Léon Delbeque, som tilhørte Soustelle-fløjen og som også havde spillet en central rolle ved Algier-kuppet i maj 1958, en kampagne mod Chalandon, hvis ledelse han betegnede som udemokratisk. En provisorisk partikongres i juli 1959 gennemførte en kompromisløsning, men modsætningerne flammede op igen efter de Gaulle's tale den 16. september 1959, hvori han lovede Algier selvbestemmelsesret. Soustelle-fløjen ønskede, at UNR straks skulle engagere sig for den ene af de af de Gaulle opstillede muligheder – »francisation«, d.v.s. Algiers fuldstændige sammensmeltning med Frankrig – men afvistes af UNR-gruppens store flertal. Kort efter forbød UNR's ledelse medlemmerne at tilslutte sig andre politiske organisationer – hermed sigtedes først og fremmest på »Rassemblement pour l'Algerie Française«, der var blevet oprettet den 19. september 1959 under ledelse af sådanne forkæmpere for integrationen som Bidault og Duchet. Under parlamentsdebatterne i oktober forlod ni UNR-deputerede deres gruppe som protest mod, at de ikke frit måtte udtale sig til fordel for »francisationen«; skønt fire af dem senere stemte for regeringen, blev de ekskluderet af partiet. Under UNR's første ordinære nationalkongres i november 1959 lykkedes det ledelsen at sikre, at partiets øverste instans, centralkomiteen, fik et li-

[4]) I november 1959 efterfulgtes Chalandon af Jacques Richard og denne igen i marts 1961 af Roger Dusseaulx.

beralt flertal, skønt flertallet af de delegerede syntes at sympatisere med Soustelle. Dette resultat opnåedes ganske vist på den ikke særligt demokratiske måde, at de departementale organisationer, hvor den liberale retning var dominerende, var blevet overrepræsenteret på kongressen.

To måneder senere bestod partiets disciplin sin hidtil hårdeste prøve, idet det store flertal af UNR-gruppen sluttede op om fordømmelsen af højreekstremisternes kup i Algier den 24. januar 1960 og accepterede, at Soustelle, der havde udtrykt sin sympati for kupmagerne, afskedigedes som minister for Sahara og kort efter ekskluderedes af partiet, da han ikke ville forpligte sig til ikke at kritisere de Gaulle's politik. Året 1960 har været roligere for UNR og folkeafstemningen den 8. januar 1961, der gav de Gaulle 75 % af samtlige afgivne stemmer, synes både at have styrket partiets selvtillid og overbevist det om rigtigheden af den af ledelsen anviste kurs. Ingen alvorligere indre modsætninger prægede i hvert fald partikongressen i marts 1961, som på den anden side viste, at der hos de menige medlemmer bestod et stærkt ønske om en mere aktiv social politik

Forklaringen på, at UNR således mod forventning har vist sig at være det mest disciplinerede franske parti næstefter kommunisterne er utvivlsomt, at de fleste UNR-deputerede ved, at partiets skæbne uløseligt er knyttet til de Gaulle, og at generalen ikke længere vil have noget motiv til ikke at opløse nationalforsamlingen, såfremt UNR skulle vise alvorlige tegn på insurbordination. I tilfælde af nye valg vil mange UNR-deputerede kun have en ringe chance for genvalg.

Denne UNR's afhængighed af de Gaulle øges derved, at partiet ikke har opbygget stærke lokale organisationer; det er utvivlsomt bevidst, at man fra ledelsens side ikke har opmuntret nogen udvikling i denne retning. I den senere tid er da også talrige ønsker om at give partiet en bredere basis kommet til udtryk.

Den største fare for UNR's enhed kommer fra dens hovedpartner i regeringskoalitionen, *Det moderate Højre*. Begge grupper appelerer i stor udstrækning til de samme kategorier af vælgere, men de er forskellige i »politisk temperament«. Den liberale fløj af Højre, der repræsenteres af Antoine Pinay og Paul Reynaud, sympatiserer med de Gaulle's Algier-politik, men frastødes af regimets autoritære og personlige karakter; de mange »europæere« inden for denne fløj billiger heller ikke helt regeringens udenrigspolitik. Den nationalistiske fløj, hvis fører er senator Roger Duchet, går åbent ind for integrationen. I kraft af sin stilling som sekretær for Højregruppernes koordinationskomité har Duchet ofte kunnet optræde som Højre's talerør og vel undertiden også givet sine meninger en mere repræsentativ karakter end der var grundlag for. I det omfang, i hvilket Højre har

sympatiseret med autoritære løsninger er denne sympati i øvrigt nærmest gået i retning af et »landsfaderligt« styre i lighed med f. eks. Pétain's. Højre skræmmes også af den reformiver og sympati for velfærdsstat og planøkonomi, der præger UNR's ledelse og mange af de menige medlemmer. Adskillige højremænd føler utvivlsomt længsel efter det gamle parlamentariske styre med dets muligheder for varetagelse af lokale og erhvervsmæssige særinteresser.

Højre har da også sjældent ladet nogen lejlighed gå fra sig til at søge at fremkalde splittelse i UNR's rækker. Skønt Pinay selv er højremand, gik det således i foråret 1959 ind for en lempelse af hans upopulære økonomiske program; senere havde det hovedinitiativet for, at spørgsmålet om offentlig støtte til de katolske privatskoler på ny blev rejst, vidende om, at mange UNR-medlemmer sympatiserede med tanken, men at regeringen nødigt så en politisk strid om dette ømtålelige spørgsmål. De Gaulle's Algier-tale den 16. september 1959 udløste en skarp reaktion hos Højres integrationistiske fløj, der også deltog i forsøget på at skræmme Debré til at træde tilbage i oktober, men ved den endelige afstemning i nationalforsamlingen stemte langt de fleste højredeputerede dog for regeringen. Da Pinay trådte tilbage som finansminister i protest mod de planøkonomiske tendensers stadigt mere dominerende indflydelse i regeringen, så det ud til, at begge Højre's fløje ville gå over til en konsekvent oppositionspolitik. Over for folkeopinionens kraftige reaktion i anledning af kuppet i Algier den 24. januar 1960, veg det dog tilbage for at gå imod de Gaulle og de fleste deputerede stemte for særlige fuldmagter til regeringen, skønt mange utvivlsomt sympatiserede med kupmagerne.

I løbet af 1960 fik mange højremænd igen lejlighed til at demonstrere deres utilfredshed med regeringen, hvad enten det drejede sig om at støtte landmændenes priskrav og kræve parlamentet indkaldt til et overordentligt møde i denne anledning, bidrage til at skabe en ugunstig atmosfære omkring våbenstilstandsforhandlingerne med den algierske oprørsbevægelse FLN i Melun, angribe de Gaulle for hans Algier-tale den 4. november 1960 eller gå mod regeringens atomvåben projekt. Som protest mod koordinationskomiteens negative holdning i Algier-spørgsmålet forlod Reynaud da også i foråret komiteen. Under Højres partikongres i december 1960 udtalte 3/4 af de delegerede sig for, at man skulle stemme nej ved den forestående folkeafstemning, men ledelsen afstod dog fra en direkte opfordring i denne retning. Det nederlag, som integrationisterne har lidt ved folkeafstemningen synes at være optakten til et internt opgør inden for Højre, således at navnlig Duchet's indflydelse søges beskåret.

I januar 1959 stemte *MRP* for regeringen Debré og flere af dets ledere indtrådte i regeringen, men partiet har ikke befundet sig vel i rollen som regeringens venstrefløj. Allerede i begyndelsen af 1959 lagde

det ikke skjul på, at det misbilligede Pinay's økonomiske program. Under den ekstraordinære kongres i februar kom et tydeligt ønske om en fornyelse til udtryk; der blev således talt om, at MRP burde følge en mere venstreorienteret kurs og knytte nærmere forbindelser til fagbevægelsen. Partiets statutter reformeredes, således at de menige partimedlemmer, der som regel er mere venstreorienterede end ledelsen og parlamentarikerne, fik større indflydelse på valget af partiets centralorganer. Men den ordinære kongres i maj 1959 viste, at de relativt gode resultater, som man havde opnået ved kommune- og senatsvalgene, havde kølnet reformiveren. Gennem 1959 og de første måneder af 1960 støttede MRP ubetinget de Gaulle's Algierpolitik, medens det flere gange enten har stemt imod eller afholdt sig fra at stemme under debatter om regeringens økonomiske og sociale politik. Under indtrykket af stilstanden i Algier-politiken og Melun-forhandlingernes sammenbrud, har MRP imidlertid siden efteråret indtaget en mere aktiv holdning; medens de Gaulle i første omgang kun har villet diskutere våbenstilstand med FLN, har MRP udtalt sig for, at man samtidigt skulle forhandle om våbenstilstand med FLN og med alle politiske opinionsretninger i Algier om garantierne for selvbestemmelsesrettens gennemførelse. Som det »europæiske« parti par exellence har MPR ikke kunnet billige de Gaulle's udenrigspolitik og over en trediedel af dets deputerede stemte derfor i november og december 1960 mod projektet om et fransk atomvåben; de øvrige afholdt sig fra at stemme. Før folkeafstemningen i januar vedtog MRP at opfordre vælgerne til at stemme ja – men ikke uden en vis tøven, thi med dets hengivenhed for det parlamentariske system misbilliger MRP systemets udvikling i personlig og autoritær retning.

For de *radikale* har valgene i november 1958 betydet en katastrofe, idet deres parlamentariske repræsentation reduceredes stærkt; det er heller ikke lykkedes dem at overvinde den splittelse, som dømmer dem til politisk magtesløshed. De radikale er nu delt i i hvert fald tre grupper: den ortodokse kerne, »les valoisiens«, som støtter de Gaulle's politik i Algier, men i øvrigt er i opposition til regimet på grund af dets uvilje til at lade det parlamentariske liv udfolde sig som tidligere, dets økonomiske og sociale politik og dets ambitiøse udenrigspolitik; »Centre Républicain« under André Morice, der går ind for integration; Mendés-France og hans politiske venner, der har sluttet sig til den ikke-kommunistiske venstreopposition. Før folkeafstemningen vedtog de radikales ekstraordinære kongres med 1200 mod 600 stemmer at opfordre vælgerne til at stemme nej. Men dette flertal omfattede såvel tilhængere af integration som af politiske forhandlinger med FLN og ønsket om at demonstrere mod regimets karakter spillede tillige ind.

For socialisterne (Section Française de l'Internationale Ouvrière) *SFIO* har den 5. republik været en prøvelsens tid. Allerede i september 1958 brød en fløj ud og dannede et selvstændigt parti, de autonome socialister (Parti Socialiste Autonome – PSU) som protest mod, at generalsekretæren Guy Mollet gav de Gaulle sin støtte. Mollet havde utvivlsomt tænkt sig, at SFIO fortsat skulle kunne gøre sig gældende som et af regeringspartierne, men UNR's store sejr ved valgene i november 1958 og socialisternes egne beskedne resultater gjorde, at de ikke kunne regne med at optræde med nogen større vægt inden for regeringskoalitionen. Dette i forbindelse med regeringens økonomiske og sociale politik bestemte Mollet til at vælge oppositionen. Men denne opposition skulle være »konstruktiv«, således at SFIO bevarede chancen for at vende tilbage til magten i tilfælde af et åbent brud mellem de Gaulle og Højre; en alt for voldsom kursændring ville desuden indebære en desavouering af Mollet's egen tidligere politik. Samtidigt måtte Mollet dog også tage hensyn til den tiltrækningskraft, som de autonome socialister udøvede på de socialistiske parlamentarikere og vælgere.

I denne situation valgte SFIO's ledelse at koncentrere sit skyts mod Debré, i særdeleshed for så vidt angår regeringens økonomiske og sociale politik, medens den samtidigt gav udtryk for sin tillid til de Gaulle's evne og vilje til at løse Algier-problemet. Denne politik byggede på den – vel snarere taktisk valgte end virkeligt mente – antagelse, at der skulle bestå større uoverensstemmelser mellem de Gaulle's og Debré's synspunkter. En vis opposition mod Mollet gjorde sig gældende under partikongressen i juli 1959, men hans position forblev i det væsentlige usvækket. Skolespørgsmålets genopdukken som politisk stridsspørgsmål gav SFIO lejlighed til at demonstrere sin antiklerikalisme og derved sit republikanske sindelag og de Gaulle's Algier-tale den 16. september 1959 og faste holdning over for kuppet den 24. januar 1960 gjorde det lettere for Mollet at holde oppositionen inden for partiet stangen. Men den stilstand, der derefter syntes at være indtrådt i Algier-politiken og senere Melun-forhandlingernes sammenbrud drev partiet stadigt mere over i en konsekvent oppositionspolitik. I stedet for fortsat at give de Gaulle »carte blanche« udtalte ledelsen sig nu for »paralelle forhandlinger«: våbenstilstandsforhandlinger med FLN og samtidigt hermed politiske forhandlinger med alle opinionsretninger i Algier.

Denne tese blev vedtaget på partikongressen i juli 1960, men et af den tidligere minister for oversøiske områder Gaston Defferre og den tidligere sundhedsminister Albert Gazier fremsat mindretalsforslag, der krævede militære og politiske forhandlinger med FLN alene, opnåede over en trediedel af stemmerne. SFIO's »europæiske« indstilling foranledigede det til i november og december at stemme mod regeringens atomvåbenprojekt.

Før folkeafstemningen i januar 1961 vedtog partiets ekstraordinære kongres med over 2/3 stemmers flertal at opfordre vælgerne til at stemme ja, idet den samtidigt gav udtryk for den opfattelse, at regeringen ville benytte et massivt flertal til at genoptage forhandlingerne med FLN.

Inden for »Union des Forces Démocratiques«, der stiftedes i 1958 for at bekæmpe de Gaulle's forfatningsprojekt fik *de autonome socialister* (Parti Socialiste Autonome – PSA), størst vægt. Under PSA's første kongres i maj 1958 mødte delegerede fra 70 departementer, der hævdede at repræsentere 12 tus. medlemmer – senere er medlemstallet blevet angivet til indtil 14–20 tus. PSA opnåede kun beskedne resultater ved kommunevalgene og ingen repræsentation i hverken nationalforsamlingen eller senatet. Men dets ledere Édouard Depreux og Daniel Mayer er personligheder, der nyder stor prestige i socialistiske kredse, og PSA har udøvet en stærk tiltrækning på de yngre elementer inden for SFIO, ligesom der har været en stadig vandring af tidligere parlamentarikere fra det gamle til det nye parti.

PSA's mest påtrængende problem var, under hvilken form det skulle etablere samarbejde med på den ene side Mendés-France og den lille skare af radikale, der var forblevet ham tro, på den anden side den i forvejen eksisterende lille venstresocialistiske Union de la Gauche Socialiste (UGS). I september 1959 blev Mendés-France og hans venner optaget i PSA og mange måneders forhandlinger førte til, at PSA, UGS og en gruppe kommunistiske rebeller i april 1960 sammensluttedes i Det forenede socialistiske parti (Parti Socialiste Unifié – PSU). Hovedpunkterne i det nye partis program blev: Politiske og militære forhandlinger med FLN som eneste repræsentant for det algierske folk, indkaldelse af en ny forfatningsgivende forsamling og nationalisering af en række industrier. Når forhandlingerne har været vanskelige, var det ikke mindst på grund af den forskel i politisk temperament, der skilte de enkelte grupper. Selv efter bruddet med SFIO er PSA's mænd præget af ånden fra Mollet's parti, i særdeleshed i deres syn på partidisciplinens vigtighed og den parlamentariske aktions betydning; med over et halvt hundrede tidligere parlamentarikere i deres rækker, mener de også at være i besiddelse af størst politisk erfaring. UGS har været mere præget af fagforeningsbevægelsen, mange af dets medlemmer nærer en vis mistro over for Mendés-France, i hvem de er tilbøjelige til at se en »borgerlig«, der ikke deler deres absolutte forkastelse af kapitalismen, når blot denne er moderne, og ca. halvdelen er venstrekatolikker, der ikke deler PSA's noget antikverede antiklerikalisme – selv om de ikke derfor er tilhængere af offentlig hjælp til de katolske skoler. Med sin empirisme synes Mendés-France på den anden side ikke ubetinget at have følt sig hjemme i dette af doktrinære spørgsmål optagne milieu; han er ikke medlem af PSU's centralkomite, og det er et spørgsmål, om hans bekendelse til socialismen i 1960 ikke mere er dikteret af loyalitet over for de nye

partifæller end af overbevisning; han har også indtaget en mindre fordømmende holdning over for de Gaulle end det øvrige PSU. Før folkeafstemningen i januar 1961 opfordrede PSU vælgerne til at stemme imod de Gaulle's projekt som værende utilstrækkeligt, men et betydeligt mindretal sympatiserede med tanken om at afholde sig fra at stemme og derved distancere sig fra integrationisterne, der – udfra modsatte motiver – også havde opfordret til at stemme nej. Den sidste partikongres i marts 1961 prægedes af modsætningerne mellem en doktrinær og en mere liberal fløj. Den første ønsker at gøre PSU til et revolutionært, socialistisk parti og at kæmpe for Algiers uafhængighed, den sidste er mere »reformistisk« og går i Algier-spørgsmålet blot ind for selvbestemmelsesrettens loyale gennemførelse.

Man kan ikke frigøre sig for det indtyk, at det ikke kommunistiske venstres politiske forestillinger er noget urealistiske. Det føler uvilje mod en stærk statsmagt og det personlige styre og synes derved at overse, at kun disse i den nuværende situation vil være i stand til at gennemføre en liberal politik i Algier og gennemføre sociale reformer i større stil. Det ønsker mere magt til parlamentet og går tilsyneladende ud fra som givet, at et nyt parlament ikke vil være nationalistisk.

Kommunisternes politik har først og fremmest sigtet imod at placere sig som drivkraften i og samlingspunktet for oppositionen mod regimet, men denne politik har ikke fået tilslutning hos alle deres tidligere vælgere. Partiledelsen har uopholdeligt opfordret til en samling af alle demokratiske kræfter, men har ikke over for andre oppositionelle retninger som PSU vist nogen vilje til at samarbejde på andre vilkår end således, at kommunisternes førerskab anerkendtes. Kommune- og senatsvalgene i foråret 1959 viste, at de havde genvundet meget af det i efteråret 1958 tabte terrain og partikongressen i juni 1959 var da også præget af selvtillid. Men et par måneder senere begik ledelsen en alvorlig taktisk fejl ved at betegne de Gaulle's tale den 16. september 1959 som en politisk manøvre. Den almindelige tilslutning, som talen fandt i befolkningen og Krustjofs positive bedømmelse af talen i oktober, fik ledelsen på andre tanker, og i november fremkom partiets generalsekretær Maurice Thorez med en nærmere »præcisering«, hvori talen betegnedes som et fremskridt. Kuppet i Algier den 24. januar 1960 gav kommunisterne anledning til at udfolde en energisk folkefrontkampagne, men de Gaulle's faste optræden over for kupmagerne svækkede kampagnens effektivitet. Den almindelige skuffelse over sammenbruddet af forhandlingerne i Melun i slutningen af juni foranledigede partiet til at skærpe sin kurs i Algier-spørgsmålet. Kommunisterne var allerede i 1957 gået ind for en principiel anerkendelse af Algiers ret til selvstændighed, men i øvrigt havde deres holdning været mere tilbageholdende end den

øvrige ikke-kommunistiske venstreoppositions. Denne holdning var utvivlsomt begrundet dels i, at der i arbejderklassen ikke har hersket nogen ubetinget sympati for muhamedanerne eller vilje til at opgive Algiers tilhørighed til Frankrig, dels Sovjetunionens frygt for, at et uafhængigt Algier ville komme ind i USA's indflydelsessfære. Man kan heller ikke helt befri sig for det indtryk, at ønsket om at placere sig forrest i kampen mod regimet har betydet mere for kommunisterne end fred i Algier. Nu gik de klart ind for, at man skulle føre politiske forhandlinger med FLN alene, et standpunkt, som allerede længe havde været forfægtet af PSU og individuelle personligheder fra andre grupper. I oktober manifesterede kommunisterne deres uvilje mod at deltage i aktioner, der ikke var inspireret af dem selv, ved at nægte at deltage i en demonstration for genoptagelse af forhandlingerne med FLN, hvortil hovedinitiativtageren var lærer- og studenterorganisationerne; kommunisterne foretrak demonstrationsstrejker på arbejdspladserne – en metode, der utvivlsomt giver dem langt større mulighed for at spille en førende rolle.

Før folkeafstemningen i januar 1961 opfordrede kommunisterne vælgerne til at stemme nej, men resultatet af folkeafstemningen viste igen, at de langtfra havde genvundet deres position fra før 1958, da de ved hvert valg kunne regne med at opnå 25 % af de afgivne stemmer.

Kort efter kom det til det største indre opgør siden Marty- og Lecoeur-affærerne i 1953 og 1954, idet sekretæren for partiorganisationen, Marcel Servin og Laurent Casanova, der havde ansvaret for partiets aktion blandt de intellektuelle, ekskluderedes af det politiske bureau. Man bebrejdede de pågældende, at de havde kritiseret ledelsens ringe imødekommenhed over for de andre venstregrupper, og at de ikke havde gjort Thorez's tese, hvorefter gaullismen er monopolkapitalismens politiske udtryk, til deres, men tværtimod havde hævdet, at der fandtes flere former for kapitalisme, hvoraf en særlig national afart repræsenteredes af de Gaulle.

Casanova skulle desuden som medlem af fredsbevægelsens præsidium ikke med fornøden kraft have forfægtet partiets synspunkter inden for bevægelsen og derved være ansvarlig for, at bevægelsen ikke eentydigt havde opfordret vælgerne til at stemme nej under folkeafstemningen. Den kommende partikongres i foråret vil vise, hvorvidt opgøret med Servin og Casanova vil få videregående konsekvenser, men den ihærdighed, hvormed ledelsen søger at overbevise de menige partimedlemmer om vigtigheden af sit standpunkt kunne tyde på, at den ikke føler sig helt tryg.

Et par grupper fortjener endnu omtale. *De deputerede for Algier,* hvoraf 2/3 var muhammedanere, dannede til at begynde med »Formation Administrative des Élus d'Algerie et du Sahara«, der kraftigt gik ind for integrationen. Men der har fundet en stadig bortvandring af de mu-

hamedanske deputerede til andre partier og i særdeleshed til UNR sted. Gruppen har senere, i 1959, taget navneforandring til »Groupe de l'Unité de la République«, der i slutningen af 1960 talte 32 deputerede, heraf kun en halv snes muhamedanere. Der kan sættes et spørgsmålstegn ved, hvor repræsentative de muhamedanske parlamentarikere er; mange af dem har dog gradvist fjernet sig fra deres oprindelige konformistiske holdning. I marts udtalte 13 muhamedanske deputerede sig for politiske forhandlinger med FLN alene; UNR, som otte af dem tilhørte, reagerede ved at ekskludere to, som underhånden havde haft kontakter med FLN.

Den af en række venstreorienterede gaullister dannede »*Union Démocratique du Travail*« *(UDT)* tæller i sine rækker en række betydende personligheder, f. eks. den tidligere liberale generalresident i Marokko Gilbert Grandval, men har ikke formået at gøre sig gældende. »Rassemblement pour l'Algérie Française«, der vel snarere må betragtes som en pressionsgruppe, og hvis ledere er Soustelle, Bidault, Morice og Duchet, har ført en energisk kampagne for integrationen, men folkeafstemningen i januar 1961 har vist, at kampagnen kun har fundet beskeden genklang i moderlandets befolkning. Heller ikke de forskellige højreekstremistiske, mere eller mindre fascistiske grupper har trods deres højrøstethed formået at vinde megen tilslutning. De har derimod gjort sig bemærket ved en række voldshandlinger, hvoraf attentatforsøget mod den venstreoppositionen tilhørende François Mitterrand i oktober 1959, samt drabet på borgmesteren i Evian og en række bombeattentater i marts 1961 har vakt størst opsigt[5]).

5. FAGFORBUND OG INTERESSEGRUPPER

Den rådvildhed, hvormed partierne har konfronteret det nye regime har resulteret i, at de spiller en mindre fremtrædende rolle end før, medens interessegrupper er rykket i forgrunden. *Fagforbundenes* splittelse i den af kommunisterne dominerede CGT (Confédération Générale du Travail), den socialistiske FO (Force Ouvrière) og den kristelige CFTC (Confédération Française des Travailleurs Chrétiens) bevirker, at de kun i begrænset omfang har kunnet fremvise en samlet front. I almindelighed kan man sige, at også de to ikke-kommunistiske forbud har lagt et mere oppositionelt sindelag for dagen end de partier, som har stået dem nærmest: henholdsvis SFIO og MRP.

Arbejdernes ringe kampiver under den 5. republiks første tid i forbindelse med nedgangen i den økonomiske aktivitet og det deraf følgende fald i beskæftigelsen i 1958 og første halvdel af 1959 svækkede fagfor-

[5]) Mitterrand-affæren er endnu ikke helt klarlagt, idet en af de implicerede senere har hævdet, at attentatforsøget var fingeret efter aftale med Mitterrand selv. Det er en udbredt opfattelse, at Mitterrand har været udsat for en provokation.

bundenes kraft; i denne periode begrænsede de sig derfor hovedsagelig til at afværge virkningerne af regeringens økonomiske og sociale politik. Men fra slutningen af 1959 er de begyndt at indtage en mere aktiv holdning i Algier-spørgsmålet. Den 1. februar 1960 iværksatte samtlige forbund en demonstrationsstrejke mod kuppet i Algier og som advarsel mod eventuelle kupplaner i moderlandet.

De enkelte grupper demonstrerede dog hver for sig, omend de udstedte manifester var enslydende. Men efter Melun-forhandlingernes sammenbrud i slutningen af juni 1960, opfordrede forbundene til en genoptagelse af forhandlingerne med FLN i en fælleserklæring. CGT har dog i overensstemmelse med den kommunistiske partilinie længe indtaget en mere reserveret holdning i Algierspørgsmålet end i særdeleshed CFTC og dets nægtelse af at deltage i det af lærer- og studenterorganisationerne samt de andre forbund i oktober 1960 arrangerede protestmøde har fremkaldt betydelig kritik inden for organisationen selv, ligesom langt fra alle CGT's medlemmer fulgte parolen om at stemme nej ved folkeafstemningen. Denne opposition er navnlig udgået fra den »minoritære« fløj under Pierre le Brun, som i øvrigt stadig forgæves har kæmpet for en anerkendelse af retten til at danne tendenser inden for CGT – en forudsætning for et nærmere samarbejde med de andre forbund og dermed for at realisere den arbejderklassens enhed, som CGT ustandseligt opfordrer til. Når CFTC har indtaget den mest avancerede holdning i Algier-problemet – samtidigt med at det har været knapt så fordømmende som CGT over for regimet som sådant – skyldes det ikke mindst, at den venstreorienterede fløj yderligere har befæstet sin position i forbundets centralorganer.

I 1959 har *lærer- og studenterorganisationerne* navnlig været optaget af spørgsmålet om offentlig støtte til de katolske privatskoler, hvilket navnlig det største af lærerforbundene, FEN (Fédération de l'Éducation Nationale) tog stærkt afstand fra. I 1960 er lærer- og studenterorganisationerne med kraft gået ind for forhandlinger med FLN, bl. a. ved at tage initiativet til demonstrationen den 27. oktober.

Det nuværende regime hævder med en vis stolthed, at det er mere modstandsdygtigt over for pressionsgruppers påvirkning end den 4. republik, og det er også rigtigt, at det har vist sig mere standhaftigt over for fagforbund og landbrugsorganisationer. Men i betragtning af, at højere embedsmænd og teknikere har større indflydelse under det nuværende end de tidligere regimer, og at der erfaringsmæssigt ofte består intime kontakter mellem disse kredse og storindustriens mænd, er der grund til at antage, at styret er mere lydhørt over for storindustriens end den mindre industris, håndværkets eller landbrugets ønsker, i særdeleshed, da storindustrien har mulighed for at fremføre sine ønsker på en diskret måde.

Men den 5. republik har desuden set *hærens* fremkomst som en ny

politisk magt. Ifølge traditionelle forestillinger skulle hæren, »den store stumme«, være upolitisk – helt har virkeligheden ganske vist ikke svaret hertil. Krigen i Algier har ændret denne indstilling. Officerskorpset har siden verdenskrig II uafbrudt været engageret i kolonikrige og har været vidne til, hvordan mangelen på en fast kurs i hjemlandet, der gav sig udtryk i, at regeringerne hverken kunne sætte alt ind på en sejr eller trække sig tilbage i tide, førte til en uafbrudt række af tilbageslag og ydmygelser. Officererne er blevet grebet af den overbevisning, at hæren er blevet ofret til ingen nytte og af en stigende følelse af isolering i forhold til moderlandets befolkning. I Algier er den beslutning groet frem hos de fleste af dem, at det denne gang ikke måtte ende med en kapitulation.

En særlig rolle inden for hæren har den afdeling spillet, der kaldes for »den psykologiske aktion«. Den har fortrinsvis bestået af unge officerer, der navnlig i Indokina var blevet konfronteret med en ideologisk inspireret, revolutionær krig, der byggede på civilbefolkningens støtte og de har prøvet at realisere noget lignende over for muhamedanerne i Algier gennem en nøje overvågen af befolkningen og en intensiv propaganda. Det er naturligt, at den psykologiske aktions officerer kun har følt ringe sympati for demokratiet, som ikke begunstiger anvendelsen af sådanne metoder, og nogle af dem har vel også drømt om at overføre metoderne til hjemlandet. I mange egne af Algier er den civile forvaltning brudt sammen som følge af krigen, og de administrative opgaver udøves her af hæren. Dette gælder således de mange nye landsbyer, der er opført i forbindelse med den omfattende omflytning af den muhamedanske befolkning, som er et væsentligt led i krigen, og hvor officererne på én gang må virke som lærere, socialrådgivere og administratorer. Her har navnlig de såkaldte »specielle administrative sektioner« (Sections Administratives Spéciales – SAS) ofte gjort en anerkendelsesværdig indsats. Mange officerer er kommet til at føle virkelig sympati for den jævne, under elendige forhold levende, muhamedanske befolkning og en tilsvarende uvilje mod de europæiske kolonister. En undtagelse herfra har dog udgjort faldskærmstropperne, der delvis har været rekrutteret i selve Algier og ofte været anvendt til hårdhændede udrensningsaktioner i de muhammedanske kvarterer. Fælles for de forskellige sektorer af hæren er, at den tidligt har gjort integrationstanken til sin, men at den i højere grad end kolonisterne i integrationen har set et middel til en forbedring af muhamedanernes kår og ikke blot en facade, der skulle dække over privilegiernes bevarelse. Et af motiverne til beslutningen om aldrig at ville rømme Algier har været frygten for at overlade de muhammedanere, hvis samarbejde man havde opnået, til FLN's hævn. Hærens overtagelse af magten i Algier i maj 1958 og dens ledelse af kuppet i gaullistiske kanaler har været dikteret både af frygten for, at en sådan rømning var forestående og af følelsen af, at tids-

punktet for at realisere integrationen var inde, og at kun en enig nation under de Gaulle ville være i stand til at gennemføre den.

Men et andet, mere skjult motiv spillede også ind: Mange officerer følte, at de havde vovet sig så langt på insubordinationens vej, at kun en regimeforandring kunne redde dem fra at blive stillet for en krigsret. De Gaulle's autoritet i hæren har ikke været ubestridt, og hans Algier-politik har siden ofte mødt betydelig og vel også til tider effektiv modstand i hæren. Det har på den anden side vist sig, at det overvejende flertal af officererne viger tilbage fra åbent at sætte sig imod landets lovlige regering. Uvisheden om, hvorvidt de i så fald ville blive fulgt af de værnepligtige, der jo hovedsagelig rekrutteres blandt moderlandets brede befolkning, har vel været medvirkende hertil.

6. ØKONOMISK OG SOCIAL POLITIK

Det nye regime indledte sin økonomiske politik med Pinay's saneringsprogram, der indeholdtes i en række dekreter af 27., 28. og 31. december 1958. Hovedpunkterne i programmet var: en forhøjelse af skatterne med ca. 300 milliarder francs (gamle); nedskæring eller afskaffelse af en række tilskud til billiggørelse af forbruget; afskaffelse af den i 1957 indførte automatiske prisregulering af landbrugsvarer i forhold til priserne på industriprodukter; stramning af statens kontrol med den sociale sikring og nedskæring af visse sociale ydelser; en ophævelse af krigsveteranpensionerne for andre end invalider og de økonomisk dårligst stillede – disse pensioner havde ganske vist nærmest kun symbolsk betydning; en devaluering af francen med 17,55 % og indførelsen af en ny »tung« franc med en kurs lig 100 gamle francs fra 1. januar 1960; indførelse af francens konvertibilitet og en liberalisering af importen fra OEEC-landene og dollarområdet med henholdsvis 90 % og 50 %. For at afbøde nogle af programmets virkninger på de lavest lønnede forbedredes aldersrenteordningen, ligesom den garanterede minimumsløn (SMIG – Salaire Minimum Interprofessionel Garanti) forhøjedes med 4 %. Minimumslønnen berører imidlertid kun en begrænset del af lønmodtagerne direkte, hvorimod det i mange kollektive lønaftaler bestemmes, at lønnen reguleres i forhold til SMIG. For at forhindre en almindelig lønstigning blev det forbudt at regulere lønnen i forhold til SMIG eller pristallet. Regeringen benægtede ganske vist, at der var tale om et almindeligt forbud mod lønforhøjelser, men den kunne regne med, at de fleste arbejdsgivere ville rette sig efter dens ønsker for ikke at udsætte sig for en eventuelt mindre velvillig behandling fra statsmagtens side, når der blev tale om at opnå begunstigelser som skattelettelser, kredit, etc.

Saneringsprogrammet ramte fortrinsvis de lavest lønnede befolkningslag og modificeredes da også i løbet af 1959.

Arbejdernes kampiver var ringe, bl. a. som følge af den nedgang i beskæftigelsen, som prægede slutningen af 1958 og de første måneder af 1959 og en af fagforbundene i juni proklameret jernbanestrejke afblæstes, da regeringen truede med at indkalde en del af jernbanepersonalet. Hovedårsagen til den relative ro var dog vel den brede befolknings tillid til de Gaulle som den, der ville retablere freden i Algier.

Forelæggelsen af lovforslaget om landbrugsproduktionens orientering i begyndelsen af 1960 gav anledning til uro hos landmændene, som i særdeleshed var utilfredse over ophævelsen af landbrugsprisernes automatiske regulering. Faldet i landbrugets indtjening beregnedes til 6 % og navnlig i de økonomisk tilbagestående vestlige og sydvestlige egne af landet befandt mange landmænd sig i en vanskelig situation. Voldsomme demonstrationer fandt sted i april, og det så ud til, at en form for »landbrugspoujadisme« var ved at stikke hovedet frem; aktivistiske elementer blandede sig i nogle af demonstrationerne og søgte at give indtrykket af, at disse tillige drejede sig om Algiers integration. Skønt landbrugets krav støttedes af samtlige partier var regeringen standhaftig og nægtede at indkalde nationalforsamlingen til et overordentligt møde eller at genindføre den automatiske regulering af landbrugspriserne. Den lov, der gennemførtes efter megen modstand i nationalforsamlingen og senatet, indførte kun en begrænset prisregulering – i forhold til priserne på de varer, der indgik i vedkommende landbrugsvares produktion – og garanterede landmændene samme købekraft, som de havde haft i 1957. Loven lagde hovedvægten på sådanne langtidsforanstaltninger som en forbedring af landmændenes uddannelse, omlægning af driften, organisering af landbrugskreditten etc. Interessemodsætninger gjorde sig i øvrigt gældende inden for landbruget selv, idet ønsket om øjeblikkelige fordele i form af prisforhøjelser navnlig kom fra det store landbrug; det mindre landbrug, hvis sociale og økonomiske bevidsthed befinder sig i stærk udvikling, syntes mere interesseret i en landbrugspolitik på længere sigt.

Også i 1960 kom det – navnlig i juni – til strejker blandt arbejderne. Disse strejker har dog kun haft et begrænset omfang og var i øvrigt ret kaotiske.

En ophævelse af klassemodsætningerne derigennem, at arbejderne gøres direkte interesseret i den enkelte virksomhed har været et af gaullismens store projekter og et dekret af 26. august 1959 har søgt at omsætte tanken i praksis. Dekretet indfører en række former for aftaler mellem arbejdsgivere og arbejdere om disses deltagelse i udbyttet; arbejdsgiverne tilskyndes til at indgå sådanne aftaler ved skattelettelser o. l. Ordningen er af CGT blevet betegnet som en kapitalistisk manøvre, men også de andre

forbund har modtaget den køligt, idet de bl. a. har været utilfredse med, at de ikke har opnået større kontrol med aftalernes administrering og virksomhedernes regnskaber. Arbejdsgiverne har heller ikke vist sig begejstrede, idet de frygter, at de ved at indgå sådanne aftaler vil risikere, at kontrollen af virksomhederne slipper dem af hænde.

Andre områder, hvor fremskridt er sket, er en forbedring af arbejdsløshedsforsikringen derigennem, at arbejdsgivere og arbejdere tilskyndes til at indgå aftaler om supplerende understøttelse samt en række foranstaltninger, der tilsigter at give arbejderne bedre muligheder for faglig videreuddannelse.

Et punkt hvor den 5. republik også kan henvise til et betydeligt fremskridt er det indgreb, der er gjort i »le privilège de bouilleurs du cru«, bøndernes adgang til afgiftsfrit at fremstille visse kvanta apéritif. Efter megen modstand fra alle partier med undtagelse af UNR og efter gentagen behandling i begge kamre, er retten nu gjort uoverdragelig, således at den forsvinder med den nuværende indehavers og hans enkes død. Men dette resultat opnåedes først, efter at nationalforsamlingen ved fuldmagter havde delegeret den upopulære opgave at gennemføre afviklingen til regeringen og endnu i december måtte regeringen love at udsætte ikraftsættelsen af visse af bestemmelserne. Dette minder betænkeligt om de politiske sædvaner, der prægede den nu så stærkt kritiserede 4. republik. Et træk, der er karakteristisk for det nye regimes økonomiske politik, er bestræbelserne for at fremme den industrielle ekspansion vel bl. a. at opmuntre virksomhederne til koncentration.

Regeringen Debré's økonomiske politik har utvivlsomt været en succes fra et finansielt og valutamæssigt synspunkt og det store valutaunderskud ved udgangen af 1958 er afløst af et betydeligt valutaoverskud. Men denne politik har krævet sin pris: beregninger viser, at arbejdernes levefod først ved udgangen af 1960 har befundet sig på samme niveau som i 1957. Produktionen derimod, som kun gik beskedent frem i 1959, har været i stærk vækst i 1960. Visse sociale forbedringer er stillet i udsigt for 1961, men Debré har på UNR's kongres i marts fremhævet, at hensynet til den økonomiske stabilitet stadig måtte gå først.

7. SKOLESPØRGSMÅLET

Det har været en af den franske republikanismes traditionelle principper, at den offentlige undervisning skulle være »læg«; enhver form for offentlig støtte til et konfessionelt skolevæsen betragtedes som uforeneligt hermed. Dette har i særdeleshed de katolske privatskoler, hvor ca. 20 % af de franske børn undervises, lidt under. I 1951 indførte den såkaldte Barangé-lov en tilskudsordning til alle forældre med børn i den skolepligtige

alder. Hvis børnene gik i den frie skole, skulle tilskuddene anvendes til dennes finansiering; i modsat fald skulle de gå til modernisering af statsskolerne. Ordningens ophævelse har siden stået på de antiklerikale partiers – SFIO's, de radikales og kommunisternes program, men heller ikke forkæmperne for de frie skoler har været tilfredse med ordningen, som de har betegnet som ikke tilstrækkeligt vidtgående. I juli 1959 nægtede 370 deputerede fra Højre, UNR og MRP at diskutere et lovforslag om bevillinger til statsskolevæsenet, før regeringen havde givet tilsagn om at udbyggge den eksisterende støtte til de frie skoler. Debré, der vidste, hvor eksplosivt skolespørgsmålet var, søgte at forhale sagen ved at gennemføre en forskudsudbetaling af tilskuddene i henhold til loven af 1951 og ved at nedsætte en kommission, den såkaldte »Lapie«-kommission[6]). Efter at kommissionen havde afsluttet sit arbejde blev et lovforslag forelagt i nationalforsamlingen og vedtaget den 31. december 1960.

Loven åbner adgang til indgåelse af aftaler mellem de enkelte skoler og staten, hvorved denne påtager sig hel eller delvis dækning af udgifterne til lærerpersonale m. v., mod at få indseende med undervisningen. Hovedinitiativtageren til aktionen, den dynamiske sammenslutning af forældre til den frie skoles elever (APEL) har ikke være ubetinget tilfreds med resultatet, i særdeleshed med det omfang, hvori staten får indseende med undervisningen samt med, at skolerne i visse tilfælde skal stå åbne for børn af alle konfessioner, hvorved deres konfessionelle karakter kan blive svækket. På den anden side har loven udløst voldsomme reaktioner hos alle tilhængere af den konfessionsløse statsskole, herunder navnlig lærerorganisationerne. Denne reaktion kan virke overdreven i betragtning af, at den støtte, der nu ydes katolske skoler i Frankrig også nu står tilbage for den hjælp, som katolske skoler f. eks. får i Danmark, og kan kun forklares ved de stærke rødder, som antiklerikalismen stadig har i den franske befolkning. Men også mange oprigtige katolikker beklager, at man har benyttet en tilfældig politisk konjunktur til at presse ordningen igennem og derved udsat sig for represalier den dag, den skifter. Modstandere af loven har da ikke tøvet med at stille i udsigt, at de vil søge at nationalisere de skoler, der nyder godt af ordningen den dag, der er politisk flertal herfor. Den katolske gejstlighed har da også udvist en stor tilbageholdenhed i sagen.

8. DEN 5. REPUBLIK – REAKTION ELLER FREMSKRIDT

Det er ikke let at klassificere et så sammensat fænomen som Frankrigs nuværende regime; træk, der virker anakronistisk, eksisterer her ved siden af foreteelser, som kunne tyde på, at visse fænomener, som er karakteristiske for moderne politik, træder særlig klart frem i Frankrig.

[6]) Efter dens formand, socialisten Lapie, der kort efter ekskluderedes af SFIO, hvorved dette fik lejlighed til at demonstrere sin republikanisme.

Anakronistisk virker måske i vore øjne de stormagtsaspirationer og den betoning af det nationale, som den 5. republik lægger for dagen, men det er vel et spørgsmål, om man vil anlægge samme målestok i den ikke-europæiske verden, hvor nationalismen er en så dynamisk faktor.

Den styrke, hvormed man appellerer til forestillinger om nationens enhed, kontrasterer med, at man andre steder i vesten i stigende omfang er tilbøjelig til at reducere det politiske liv til en mekanisme, der udligner modsætninger mellem interessegrupper, og måske endda undertiden er tilbøjelig til i staten at se en funktion af disse grupper. En trang til enhed har ganske vist længe været et fremherskende træk i franskmændenes politiske og intellektuelle attituder, og dette gælder både venstre og højre. Den opfattelse, at nationen vil forblive splittet, så længe alle børn ikke underkastes samme opdragelse, er jo en af de forestillinger, der ligger bag det franske venstres antiklerikalisme. Men det kan vel også tænkes, at en ny generation i de andre vestlige lande vil finde, at varetagelse af interesser, udjævning af interessemodsætninger og sikring af en høj levefod er prisværdige, men ikke tilstrækkeligt inspirerende mål for den politiske virksomhed.

Det kan dog ikke nægtes, at regimets tilbøjelighed til at præsentere politiske problemer som tekniske og til at søge at lægge en dæmper på en diskussion af problemer med sprængstof – man har ligefrem talt om en »bedøvelsespolitik« – frembyder betænkelige sider. Presse- tale- og forsamlingsfriheden har ikke ideelle kår i nutidens Frankrig, men man må igen ikke glemme, at heller ikke de tidligere republikanske regimer har haft nogen ren samvittighed i denne retning. En vis vilkårlighed har altid præget fransk republikansk styre og i den 4. republiks sidste år har overgrebene måske endda været mere hyppige end nu.

Man har med en vis berettigelse hæftet sig ved regimets autoritære og personlige træk, således som det f. eks. kommer til udtryk ved det ophøjede stade, hvorpå statsoverhovedet placeres, og det formynderskab, som parlamentet er sat under. Men i moderne statskundskab taler man om magtens personalisering som en tendens, der vinder frem i nutidens politiske liv. En flytning af »decision making« fra den folkevalgte forsamling til regering og partiledelser er et generelt politisk fænomen og den måde, hvorpå rollerne fordeles mellem regering og parlament i den nugældende franske forfatning er vel mere i overensstemmelse med nutidens krav end den 3. og 4. republiks »forsamlingsstyre«, som ofte udartede til anarki og i sidste instans til parlamentets magtesløshed. Man kan vel også diskutere, hvorvidt et system, hvor mange partier eksisterer ved siden af hinanden, og hvor koalitionsregeringer derfor er uundgåelige, altid vil være ideelt fra et demokratisk synspunkt. Vælgeren har i et sådant system kun ringe indflydelse på, hvem der danner regering, da beslutning herom træffes på

det parlamentariske plan ved forhandling mellem grupperne. Ved at give et bestemt parti sin stemme opnår vælgeren højst, at dette parti med større vægt kan gøre sig gældende ved disse forhandlinger.

Den glans, hvormed man søger at omgive statsapparatet, behøver ikke kun at være en tilbagevenden til fortidens sædvaner, men er vel tildels en reaktion mod den mangel på festlighed og den måske ikke altid helt ægte folkelighed, der hørte med til de politiske konventioner i den 3. og 4. republik.

Det teknokratiske elements rolle, som bliver stadig mere fremherskende, efterhånden som flere og flere regeringsposter besættes med embedsmænd og teknikere, må vel siges at være i pagt med teknikkens voksende rolle i moderne samfundsudvikling. De dynamiske elementer i fransk økonomi synes i hvert fald at have et friere spillerum nu end tidligere. Gaullismen er da også blevet betegnet som nykapitalismens politiske udtryk[7]). Men det harmonerer unægteligt ikke godt hermed, at præsidenten valgtes af valgmandskorps, hvor landdistrikterne, der i højere grad end byerne udgør det »stationære« Frankrig, er overrepræsenteret. Det er vel derfor heller ikke noget tilfælde, at netop UNR går ind for direkte valg af præsidenten.

Styret er i øvrigt også blevet kritiseret for, at man på højeste plan ikke altid har haft fuld kontrol med og kendskab til, hvad der er foregået på statsforvaltningens lavere trin med det resultat, at megen vilkårlighed og undertiden også sabotering af regeringens direktiver er forekommet. Man har talt om de »små baroner« – nye folk, som er kommet ind i ministrenes kontorer i 1958 og som ofte i det skjulte har kunnet give regeringens politik en utilsigtet drejning[8]). Man har også peget på, at ministrenes aktion ofte har været dårlig koordineret, og at de opnåede resultater ikke altid har svaret til den febrilske aktivitet, som man har lagt for dagen. Det ser således ud til, at embedsmænd og teknikere ikke har lettere ved at samarbejde end politikere.

Selv om mange af de træk, som præger den 5. republik, må ses på den specielt franske baggrund, er andre udtryk for tendenser, som vel også er virksomme i andre samfund.

Men regimet i dets nuværende form må under alle omstændigheder betragtes som et overgangsfænomen, der ikke vil kunne undgå at blive modificeret den dag, da de Gaulle forsvinder fra den politiske scene eller Algier-krigen ophører.

---

[7]) Se bl. a. Serge Mallet: »Gaullisme et Néocapitalisme« i »Ésprit« februar 1960.

[8]) Jfr. Pierre Vianson-Ponté »Risques et Chances de la V-iéme République«, Tribune Libre, Plon, Paris 1959, s. 10–17.

LITTERATUR

Den 5. republik har allerede været genstand for en omfattende litteratur, både i og uden for Frankrig. Nogle af de vigtigste bøger er:

Maurice Duverger: »La Cinquième République«, Presses Universitaires de France, Paris 1959.

Jean Chatelain: »La Nouvelle Constitution et le Régime Politique de la France«, Edition Berger-Levraut, Paris 1959.

Pierre Viansson-Ponté: »Risques et Changes de la V-ième République«, Tribune Libre, Plon, Paris 1959.

Philip M. Williams og Martin Harrison: »De Gaulle's Républic«, Longmans, Green & Co., London 1960.

Dorothy Pickles: »The Fifth French Republic«, Methuen & Co., London 1960.

Edgar S. Furniss, Jr.: »France, Troubled Ally«, Council on Foreign Relations, Harper & Brothers, New York 1960.

Nicholas Wahl: »The Fifth Republic«, Random House, New York 1959.

Alexander Werth: »De Gaulle's Revolution«, Robert Hale, London 1960.

Det vigtigste kronologiske oversigtsværk er »L'Année Politique 1958 & 1959«, Presses Universitaires de France.

Begivenhederne omkring de Gaulle's regeringsovertagelse er bl. a. skildret af Merry og Serge Bromberger: »Les 13 Complots du 13 Mai« Arthème Fayard, Paris 1959.

Særligt om hærens samvittighedskrise handler bl. a.: Jean Planchais: »Le Malaise de L'Armée«, Tribune Libre, Plon, Paris 1958.

Indenfor tidsskriftslitteraturen kan nævnes »Revue Française de Science Politique«, som i marts 1959 har udsendt et særnummer om den 5. republiks forfatning, og »Esprit«, som i talrige artikler har behandlet forskellige sider af det nye regime.

I »Le Monde« giver P. Viansson-Ponté en god skildring af den aktuelle politiske situation dag for dag, og de vigtige begivenheder i partiernes liv behandles her af Raymond Barrillon.

ASPEKTER AF BEFOLKNINGSSPØRGSMÅLET

Af ERLING JØRGENSEN

I. INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

I årene siden den anden verdenskrigs afslutning er der sket en bemærkelsesværdig ændring i befolkningsudviklingen, specielt i de teknisk og økonomisk tilbagestående samfund. Medens den årlige tilvækst i 1935–40 kun udgjorde ca. 25 millioner, vokser jordens folketal nu med 50 millioner om året d.v.s. med 1,7 %. Jordens samlede befolkning passerer i år 3000 millioner kun godt 10 år efter, at 2500 millioner blev nået. Til sammenligning kan anføres, at væksten fra 2000 til 2500 millioner og fra 1500 til 2000 millioner krævede henholdsvis 20 år og 40 år.

Denne stigning i den årlige vækstrate skyldes faldet i dødelighed, som er opnået takket være de moderne metoder til bekæmpelse af de mest udbredte smitsomme sygdomme, malaria, sovesyge, tuberkulose samt en speciel indsats for at bekæmpe børnedødeligheden. Dette sygdomsbekæmpende arbejde er endnu langt fra afsluttet, og der er derfor udsigt til en yderligere forøgelse af vækstraten i befolkningsudviklingen i de nærmest kommende år. På grundlag af foreliggende befolkningsprognoser[1]) kan det således anslås, at den årlige tilvækst vil nå 2 % i løbet af en halv snes år.

Denne befolkningsudvikling rejser en række problemer af stor betydning for den økonomiske og politiske udvikling fremover. I det følgende skal to af disse problemer tages op; først skal ernæringsgrundlaget for den voksende befolkning behandles. Herunder vil det være naturligt at tangere den diskussion, der med mellemrum har været rejst omkring malthusianismen, efter T. R. Malthus, som med sin bog om befolkningsspørgsmålet[2]) for mere end 150 år siden søgte at påvise, at befolkningen i et samfund fra et vist tidspunkt at regne typisk ville vokse i hastigere takt end produktionen i dette samfund, specielt fødevareproduktionen. Malthus så meget pessimistisk på muligheden for at hidføre en afsvækkelse af befolkningsstigningen på anden måde end ved naturens selvregulerende kræfter. Ved nærværende gennemgang af ernæringsgrundlaget for jordens befolkning i

[1]) Se især: The Future Growth of World Population, U.N., New York 1958.
[2]) T. R. Malthus: An Essay on the Principle of Population, 1798.

dag og i de kommede 20–25 år vil mulighederne for at gennemføre en bevidst regulering af fødselstallet ligeledes blive taget op.

Ernæringsgrundlaget og befolkningspolitikkens muligheder kan kun behandles tilfredsstillende, hvis man behandler hver del af jorden for sig og foretager en særskilt gennemgang af forholdene i hver region. Dette gælder i endnu højere grad ved behandlingen af det andet hovedproblem, som befolkningsudviklingen rejser: udviklingen i arbejdsstyrkens omfang og sammensætning. Ved gennemgangen af begge problemer viser det sig, at der er en afgørende forskel på forholdene i de økonomiske udviklede regioner U.S.A., Vesteuropa, Sovjet, og i de økonomisk mindre udviklede områder specielt i de folkerige stater i Asien.

II. ERNÆRINGSGRUNDLAGET I DAG OG I 1980.

Hvis jordens folketal skulle blive ved med at vokse i samme stigningstakt som den, der har været gældende i de sidste år, ville der i løbet af forholdsis få generationer simpelthen ikke være plads og eksistensmuligheder til alle. Det er en yndet sport blandt befolkningsstatistikere at beregne »menneskeskorpens« tykkelse, hvis befolkningstilvæksten fortsætter i samme tempo i f. eks. 500 år eller mere.

Når man har erkendt, at den nuværende udvikling ikke kan fortsætte, må interessen imidlertid fremfor at rette sig imod sådanne åbenbart urimelige hypoteser i stedet samles om det helt fundamentale problem, som vil blive aktuelt måske allerede for denne generation, men i hvert fald for vore børn og børnebørn: Hvorledes vil afsvækkelsen i befolkningskurvens bratte stigning indtræffe? Vil det ske som følge af naturens selvregulerende kræfter, d. v. s. som følge af underernæring og dennes følgesygdomme? Og hvad vil i givet fald de økonomiske, sociale og politiske konsekvenser blive af en sådan udvikling? Eller er der en realistisk mulighed for, at en bevidst befolkningspolitik kan hidføre den nødvendige reduktion af befolkningstilvæksten?

Hvis det må erkendes, at dette oplæg til en diskussion af befolkningsproblemerne er realistisk, er der navnlig to aspekter i det rejste problemkompleks, som trænger sig på. For det første: Er der mulighed for at fremstille et effektivt middel til begrænsning af fødselstallet, som kan finde anvendelse i befolkningspolitikken også i de teknisk og økonomisk tilbagestående samfund, inden vi nærmer os »hungergrænsen«? Og for det andet: Hvilke muligheder har vi for at udvide fødevareproduktionen i hastigere takt end folketallet øges, således at der kan vindes et pusterum for befolkningspolitikkens iværksættelse?

Den ideelle familieplanlægnings-(ɔ: børnebegrænsnings-)metode skal være 1) effektivt svangerskabsforebyggende, 2) simpel at anvende, 3) bil-

lig, 4) uden skadelige bivirkninger og endelig 5) acceptabel for de mennesker, der skal anvende den.

På den store hormonkongres i København i 1960 var Enovid-pillen, også kaldet Pincus-pillen efter den amerikanske hormonforsker Gregory Pincus, et af hovedemnerne. Enovid er et hormonpræparat, der virker svangerskabsforebyggende, fordi det hindrer ægløsningen. De foretagne forsøg synes tilfulde at godtgøre, at denne virkning rent faktisk indtræffer, når pillen anvendes.

Er man da hermed nået frem til den så længe efterlyste metode til reguleringen af fødselstallet?

Pincus-pillen opfylder de to første krav, der er opstillet ovenfor, idet den både er effektivt svangerskabsforebyggende og simpel at anvende (indtages som almindelige piller; 1 pille pr. dag). Der synes ligeledes at være en mulighed for, at den gennem masseproduktion kan produceres billigt; endnu er prisen (ca. 1 krone pr. pille) dog alt for høj, til at pillen kan finde anvendelse i de såkaldte udviklingslande, hvor gennemsnitsindkomsten pr. person kun andrager omkring 2 kroner om dagen. Spørgsmålet om skadelige bivirkninger ved pillens anvendelse er stort og kompliceret. Ved anvendelse af Pincus-pillen påvirkes hele organismen, idet den svangerskabsforebyggende virkning opnås gennem en forstyrrelse i organismens hormonbalance.

Hormonpræparater har som bekendt længe været anvendt (blandt andet som middel mod barnløshed!) men der er en principiel forskel på den hidtidige anvendelse af hormonpræparater, hvor formålet groft forenklet har været at råde bod på forstyrrelser i hormonbalancen, og den her omtalte anvendelse af Pincus-pillen, hvor formålet tværtimod er at opnå den ønskede virkning gennem en forstyrrelse af denne balance.

Dr. Pincus og hans kolleger har ikke fundet væsentlige skadelige bivirkninger hos de 1500 kvinder, som har anvendt pillerne gennem kortere eller længere tid. Enkelte tilfælde af hovedpine og almindelig utilpashed samt en del tilfælde af tendens til vægtforøgelse var de mest iøjnefaldende virkninger. Hovedparten af de pågældende kvinder følte imidlertid intet som helst ubehag, ligesom deres frugtbarhed, efter at de ophørte med at anvende pillen, atter blev normal. Men hermed er spørgsmålet om skadelige bivirkninger naturligvis ikke besvaret fyldestgørende.

Der er jo erfaring for, at forstyrrelser af hormonbalancen kan give sig mange forskellige udslag på vidt forskellige tidspunkter. Endnu har man kun erfaringer fra 5 års anvendelse på et relativt beskedent antal forsøgspersoner. Der må kræves adskilligt flere forsøg over længere perioder, og endnu flere mulige bivirkninger bør inddrages i undersøgelserne, før sundhedsmyndighederne kan give grønt lys for Pincus-pillens generelle anvendelse. Men når dette er sagt, bør det også tilføjes, at Pincus-pillen synes

at repræsentere en meget stor landvinding hen imod den ideelle familieplanlægningsmetode.

Kan anvendelsen af pillen da accepteres overalt?

Svaret herpå må afhænge af befolkningens almindelige indstilling til bevidste indgreb i befolkningsudviklingen. Her gælder det jo, at indgreb over for dødeligheden er almindeligt accepterede, og i årene efter krigen har man set, hvorledes sådanne indgreb med forholdsvis beskedne omkostninger har kunnet gennemføres med en meget stor effekt, selv i de teknisk og økonomisk mest tilbagestående lande. På dette område går arbejdet stadig videre, og virkningerne heraf i form af stedse faldende dødelighed er endnu ikke udtømt.

Det er imidlertid en kendsgerning, at der ikke råder samme enighed med hensyn til anvendelsen af en række af de foreliggende metoder til begrænsning af fødselshyppigheden. Men selv om der i de forskellige kulturmilieuer gør sig forskellige opfattelser gældende med hensyn til dette eller hint befolkningspolitiske middel, det være sig af etiske, religiøse eller måske politiske årsager (en udredning heraf falder uden for denne fremstillings rammer), vil dog de allerfleste kunne tilslutte sig hovedtanken, at en bevidst befolkningspolitik er at foretrække som regulator af den kommende befolkningsudvikling fremfor sult og sygdom.

Hvad de hidtil kendte metoder til begrænsning af fødslerne angår, har deres anvendelse forudsat en sådan hygiejnisk standard, at disse metoder i virkeligheden først har kunnet slå igennem, når befolkningens levestandard var nået op på et relativt højt niveau. Men selv om vi nu forudsatte, at videnskaben i dag mødte op med en metode, som var både effektiv, nem at anvende, uden skadelige bivirkninger og dertil billig i anskaffelse – men det bør understreges, at denne situation endnu ikke foreligger – så ville der dog forløbe en rum tid, før denne metode kunne finde almindelig anvendelse i alle befolkninger. Foruden de skitserede hindringer i form af etisk, religiøst eller politisk betonet aversion imod anvendelsen af en sådan metode ville alene myndighedernes vanskeligheder ved at udbrede kendskabet til metoden helt ud til de fjerneste landsbyer forsinke dens udbredelse med adskillige år.

Lad os derfor se på, hvor lang frist vi har, hvis vi ønsker at hindre, at naturens selvregulerende kræfter bliver dominerende i reguleringen af befolkningsudviklingen i verden. Kan vi i det hele taget nå at komme disse kræfter i forkøbet?

Jordens folketal vokser for øjeblikket med godt 1,7 % om året. Hvis den faldende tendens for dødeligheden fortsætter, og hvis den bevidste reduktion af fødselshyppigheden først kan forventes at indtræffe på et relativt højt udviklingsniveau, således som tilfældet har været hidtil – og det er nok realistisk at gå ud fra disse to forudsætninger for befolknings-

udviklingen i endnu en række år – da vil den årlige tilvækst stige til ca. 2 % inden 1980. Der er i dag områder af verden, hvor den årlige tilvækst endog ligger helt oppe på omkring 3 %.

Vi kan da fastslå, at fødevareproduktionen for at vinde med i dette kapløb må øges med mindst 2 % om året i de kommende år. Hvis vi tager skyldigt hensyn til, at det samlede fødevareforbrug pr. indbygger i de rige lande vil stige med den stærkt voksende indtægt i disse lande, ikke mindst fordi fødevareforbrugets indhold af de »uøkonomiske« animalske fødevarer, smør, æg, kød m. v., er stigende med indtægten, må vi endog kræve en væsentlig stærkere produktionsstigning, hvis fødevareforbruget pr. indbygger i de fattige samfund skal opretholdes. Denne sidste argumentation leder os umiddelbart ind på en meget væsentlig side af denne sag. Den mængde fødevarer, som stilles til en given befolknings rådighed er ikke først og fremmest bestemt af fødevarebehovets størrelse i forhold til det samlede fødevareudbud, men derimod af den købekraft, som den pågældende befolkning kan disponere over til indkøb af fødevarer. Når man betænker, at den samlede indtjente indkomst i verden er højst ulige fordelt, således at f. eks. en dansk familie gennemsnitlig disponerer over en indkomst der er 20 gange større end en indisk families, så kan det ikke undre, at også verdens fødevareresourcer fordeles meget ulige jfr. tabel 1[3]), der viser

Tabel 1. Fødevareforbrug i 1955. (Pr. indb., pr. dag).

	Kalorier	Protein (gram)	Animalsk protein (gram)
Nordamerika	3.150	95	67
Vesteuropa	2.950	84	43
Oceanien	3.200	91	59
Sovjet	3.000	90	34
Østeuropa	2.950	86	34
Latinamerika	2.500	67	26
Mellemøsten	2.600	82	13
Asien	1.925	52	8
Afrika	2.300	70	11
Gens. for alle regioner	2.325	66	21

det daglige kalorieforbrug pr. indbygger samt det daglige forbrug af animalsk protein. Ikke alene konsumerer de rige landes befolkninger flere kalorier pr. person end de fattige landes, men fødevareforbrugets sammensætning er også stærkt afvigende. Således er forbruget af animalske fødevarer 4–5 gange så stort i de udviklede lande i Nordamerika og Vesteuropa

[3]) Efter Thorkil Kristensen: The Economic World Balance side 135.

som i landene i Asien og Afrika. Hvis man beregner, hvor stort et antal vegetabilske kalorier befolkningerne i de forskellige lande lægger beslag på – til syvende og sidst hviler jo næsten al fødevareproduktion på planteproduktionen – må man omregne de animalske kalorier til vegetabilske under hensyn til, hvor mange vegetabilske kalorier der medgår til produktionen af en animalsk kalorie. Man finder da, at fødevareforbruget pr. indbygger i de udviklede lande omregnet i vegetabilske kalorier er 3–4 gange så stort som i landene i Asien og Afrika.

Det er således ikke muligt at give en realistisk vurdering af fødevareforsyningens udvikling ud fra en global opgørelse af fødevareproduktionen og fødevarebehov. Man kan udmærket forestille sig, at store folkerige staters fødevareforsyning ligger under det minimum, som må dækkes, før befolkningerne kan leve og arbejde normalt, medens andre stater har store overskudslagre af fødevarer, samtidig med at det faktiske fødevareforbrug i disse stater snarere er for højt, hvilket blandt andet medfører, at de overvægtiges problemer dominerer i lægernes sygejournaler. Ja, man behøver ikke at opstille denne situation som en hypotetisk mulighed – for sådan er jo netop de faktiske forhold i dag.

Men alt dette gør naturligvis kun verdens samlede fødevareproblem så meget alvorligere og bevirker, at hungergrænsen rykker nærmere i de områder, hvor svigtende købeevne optræder sammen med stærkt stigende befolkninger.

Hvis vi nu ser væk fra disse fordelingsproblemer, idet vi f. eks. opstiller den – urealistiske – forudsætning, at FAO og FN ville drage omsorg for, at hvert års fødevareproduktion fordeltes ligeligt mellem alle befolkninger, da ville den aktuelle fødevareproduktion være tilstrækkelig til, at alle jordens indbyggere kunne få dækket både deres kaloriebehov og behovet for protein, vitaminer og mineralske stoffer. Men hvorledes vil forsyningssituationen være om 25 år? Kan fødevareproduktionen gennem en længere periode sættes i vejret med de nødvendige 2 % om året?

Hvis man foretager en vurdering af den teknisk mulige landbrugsproduktion på Jorden, vil man formentlig finde, at landbrugsproduktionen kunne sættes i vejret til det 5- eller 10-dobbelte, og at dette ville kunne ske i løbet af en ret kort periode, dersom alle vore produktive ressourcer blev sat ind på opgaven. Lad os stoppe op et øjeblik, inden vi tvinges til at konfrontere denne tankekonstruktion med virkelighedens verden. Lad os forudsætte, at vi kunne øge fødevareproduktionen i mindst samme takt som befolkningen vokser, og at dette kunne fortsætte indtil landbrugsproduktionen var nået op til det 10-dobbelte af produktionen i 1960; i så fald ville vi nå den ultimative »hungergrænse« efter knap 120 år, idet folketallet ville være 10-doblet i løbet af denne periode, hvis den nuværende stigningtakt i befolkningsudviklingen opretholdes. Selv under disse åben-

bart urimeligt optimistiske forudsætninger om produktionsudvikling og fordelingspolitik ville allerede vore børnebørn, eller i det mindste deres børn igen, få de uundgåelige følger af befolkningspresset at føle – hvis altså ikke de befolkningspolitiske indgreb for alvor er slået igennem forinden.

Hvis vi vil bygge på mere realistiske forudsætninger, bliver billedet endog mere mørkt.

Ifølge undersøgelser foretaget af FAO skulle der ikke være mulighed for at udvide det samlede landbrugsareal med mere end knapt 20 %. Da det ofte drejer sig om jord af ringere kvalitet end de allerede inddragne arealer, vil disse 20 % samtidig angive en øvre grænse for den produktionsforøgelse, der kan forventes herfra. Betydeligt mere kan man formentlig nå ved en mere intensiv udnyttelse af jorden igennem øget anvendelse af kunstgødning, vanding og afvanding samt ved overgang til andre dyrkningsmetoder. Men der knytter sig visse forbehold hertil. Om kunstgødning og kunstvanding gælder det i værste fald, at ressourcerne kan blive udtømt; for gødningsstoffernes vedkommende synes der således at kunne blive tale om knaphed på fosfater inden for en ikke alt for fjern fremtid, og vandressourcerne er allerede i dag fuldt udnyttet mange steder. I bedste fald gælder det imidlertid for alle disse forslag til en mere intensiv udnyttelse af landbrugsarealet, at de koster penge. Øget anvendelse af gødningsstoffer forudsætter investeringer i gødningsfabrikker; vanding og afvanding kræver meget omfattende dæmningsanlæg og kanalsystemer, idet de nemmeste og billigste vandingsmuligheder ofte vil være udnyttet i forvejen. Men landbrugsproduktionen er jo som alle andre produktionsgrene undergivet knaphedens lov. Der bliver som regel ikke opført fabrikker og kunstvandingsanlæg for et større beløb, end disse anlæg kan forrente, og i hvert fald vil der også fra andre sektorer i samfundene blive stillet store investeringskrav; der skal bruges penge til udbygning af trafik- og uddannelsesvæsen og ikke mindst til energiproduktionen, ligesom militærudgifterne formentlig endnu i mange år vil lægge beslag på en stor del af landenes økonomiske ressourcer.

Men hertil kommer, at den øgede anvendelse af kunstgødning, vanding og afvanding ofte vil have vanskeligt ved at trænge igennem i det for størstedelens vedkommende meget primitive og stærkt traditionsbundne landbrugserhverv – og dette gælder i endnu højere grad anvendelsen af nye dyrkningsmetoder, herunder overgang til nye plantesorter og anvendelse af nye og mere effektive metoder til bekæmpelse af ukrudt og skadedyr. Al erfaring tyder på, at sådanne institutionelle modstande ikke kan brydes på kort tid. Der kræves en forbedring af det almindelige uddannelsesniveau og ofte tillige en radikal ændring af erhvervsstruktur og ejendomsforhold, før sådanne reformer kan vinde frem.

En gruppe af danske forskere har i en nylig offentliggjort rapport[4]) redegjort for deres vurdering af mulighederne for forøgelse af landbrugsproduktionen gennem de forskellige ovenfor nævnte metoder under hensyntagen til investeringskrav og institutionelle modstande i de forskellige egne af Jorden og er nået til det resultat, at chancerne for en vækstrate i landbrugsproduktionen i de næste 20–30 år på mere end 2 % om året synes at være ret små, men at der skulle være en reel mulighed for en vækstrate imellem 1,5 og 2 %.

Denne vurdering af de kommende års landbrugsproduktion må suppleres med en vurdering af mulighederne for udnyttelse af havets rigdomme, før fødevareforsyningen i årene fremover kan anslås. I denne forbindelse nævnes ofte mulighederne for at producere alger i særlige bassiner, en metode, der samtidig kunne bidrage til afhjælpning af proteinknapheden, idet der er mulighed for at fremelske særlige proteinholdige alger. Det bør dog straks understreges, at sådanne planer endnu ligger langt fra virkelighedens verden. Det er naturligvis rigtigt, at man *kan* producere næringsmidler af alger fra sådanne algedamme, men produktionsomkostningerne er prohibitive i dag og endnu langt ud i fremtiden. Det samme gælder adskillige andre forslag om at hente mad fra havet. Det er i dag ikke muligt at øjne nogen billig genvej til udnyttelse af havets næringsstoffer. (Hvortil kommer, at mængden af næringsstoffer i havet naturligvis også er begrænset; det kan nævnes, at den årlige planteenergidannelse i havet nu almindeligt anses at være af samme størrelsesorden som den, der finder sted på landjorden). Kun gennem fiskeri har vi mulighed for en økonomisk udnyttelse af havets rigdomme, og naturligvis giver fiskeriet et værdifuldt – omend beskedent – tilskud til den samlede fødevareforsyning (ca. 1 % af kaloriemængden og ca. 5 % af den animalske protein).

Konklusionen af disse betragtninger bliver da den, at der synes at være en alvorlig risiko for, at befolkningerne i store områder af jorden vil opleve en forringelse i fødevareforsyningen i de kommende 20–25 år; kun omfattende befolkningspolitiske indgreb mod den fortsatte stærke vækst i folketallet synes at kunne afværge denne risiko, men er det sandsynligt eller blot tænkeligt at sådanne indgreb vil blive foretaget inden for det nævnte tidsrum?

Denne problemstilling har svært ved at blive accepteret i de rige og stadig ekspanderende nationer i Europa, U. S. A. og Sovjet. Dette skyldes vel først og fremmest, at samfund i stærk vækst, hvor udbuddet af varer og tjenester øges stærkt år for år, vægrer sig ved at erkende, at jordens ydeevne er begrænset. Man er endog tilbøjelig til helt at se bort herfra og sætte sin lid til videnskaben, som jo også på mange felter har vist sig

[4]) Jfr. note side 32.

at rumme store muligheder. M. h. t. dækningen af fødevarebehovet, er videnskabens muligheder dog utvivlsomt mere begrænsede, således som det er søgt påvist i det foregående, men denne begrænsning har ganske vist ikke hidtil været af aktuel interesse for befolkningerne i de nævnte, rige samfund.

Når specielt samfundsvidenskaberne har vægret sig ved at acceptere det i det foregående skitserede oplæg til en diskussion af befolkningsproblemet, har det måske sin specielle forklaring deri, at samfundsvidenskaberne på dette område hidtil har været præget af en reaktion imod Malthusianismen; denne retning inden for videnskaben gik ind for Malthus' befolkningsteorier, således som disse fandt udtryk i hans Essays on the Principle of Population. Heri hævdede Malthus, at befolkningen i et samfund tenderer mod at vokse efter en geometrisk række, men dette hindres af konsumgodeproduktionens (i et fattigt samfund først og fremmest fødevareproduktionens) svagere stigning, hvorfor befolkningstilvæksten vil blive holdt i ave på grund af svigtende fødevareforsyning og lønnen derfor blive fastholdt på et niveau, der svinger omkring det absolutte livsminimum.

Denne teori syntes jo at blive effektivt afkræftet af udviklingen i det 19. århundrede og første halvdel af det 20. århundrede.

Da Malthusianismen samtidig blev lagt for had i de politiske bevægelser, som udsprang fra den nye klasse af industriarbejdere i de omtalte samfund, især på grund af teoriens udsagn om det uundgåelige i, at lønnen måtte svinge omkring livsminimum (»den jernhårde lønningslov«)[5]), er det ret naturligt, at alle befolkningsteorier, der mindede om Malthusianisme, på forhånd måtte blive forkastet.

Hvorvidt det her skitserede oplæg til en diskussion af befolkningsspørgsmål er malthusianisme eller neo-malthusianisme er dog til syvende og sidst mindre væsentligt. Hvis oplægget er realistisk – og det synes stadig vanskeligere at benægte dette – kan den etikette, man hæfter på det, ikke være tilstrækkelig argumentation for at forkaste det. Det er da også symptomatisk, at befolkningsproblemet nu rejses fra mange sider ikke mindst i de underudviklede lande.

I kommunistiske samfund bestrider man dog stadig, at den fortsatte befolkningstilvækst indebærer en trussel mod opretholdelsen af fødevareforsyningen, og i udpræget katolske samfund fornægter man det her givne oplæg ud fra en indgroet modvilje mod befolkningspolitiske indgreb; man ser derfor i F. N. og andre internationale forsamlinger, hvorledes denne

[5]) Visse udfordrende formuleringer i Malthus' Essay on the Principle of Population bidrog også stærkt til reaktionen imod Malthusianismen, således det velkendte: A man who is born into a world already possessed, if he cannot get subsistence from his parents on whom he has a just demand, and if the society does not want his labor, has no claim of right to the smallest portion of food, and, in fact, has no business to be where he is. *At Nature's mighty feast, there is no vacant cover for him.* She tells him to be gone.

koalition af kommunistiske og katolske stater blokerer enhver diskussion af befolkningsproblemer og dermed hindrer, at stærkt tiltrængte befolkningspolitiske foranstaltninger iværksættes eller støttes igennem disse institutioner.

III. BEFOLKNINGSUDVIKLING OG ARBEJDSKRAFTPROBLEMER

A. *Status:*

Størrelsen og sammensætningen af et lands befolkning er bestemmende for *arbejdsstyrkens* størrelse og sammensætning. Den udvikling i folketallet, som foran er skitseret, indebærer derfor også væsentlige ændringer i arbejdsstyrken i de kommende 20–25 år. Hvis man begrænser sine undersøgelser til de nævnte 20–25 år vil man kunne drage ret pålidelige konklusioner om arbejdsstyrkens udvikling, idet langt den overvejende del af de personer, der indgår i arbejdsstyrken omkring 1980 allerede er født, således at en forudberegning af udviklingen er mulig blot ved at anslå udviklingen i dødelighed i de pågældende aldersklasser.

Aldersfordelingen i en befolkning er et resultat af den hidtidige udvikling i fødselshyppighed og dødelighed (samt vandringer). Omvendt betinger den aktuelle aldersfordeling den fremtidige fødselshyppighed og dødelighed, idet f. eks. en befolkning, hvor det relative antal kvinder i fødedygtig alder er højt, alt andet lige vil have en større fødselshyppighed (antal fødsler pr. periode i forhold til hele befolkningen) end en befolkning med et relativt lille antal kvinder i denne aldersklasse.

Desuden er aldersfordelingen i en befolkning bestemmende for, hvor mange personer der kan deltage aktivt i produktionen i vedkommende samfund og dermed også for, hvor stor en del af befolkningen, der skal forsørges af den økonomisk aktive befolkning. Disse forhold er naturligvis af stor betydning ved en analyse af de økonomiske vækstmuligheder i det pågældende samfund.

Oplysninger om befolkningernes aldersfordeling foreligger kun fyldestgørende for Nordamerikas, Oceaniens og Vesteuropas vedkommende. – M. h. t. de øvrige regioner kan man på grundlag af oplysninger fra enkelte lande inden for disse beregne mere eller mindre præcise skøn. I nedenstående tabel 2 er angivet fordelingen på de 3 aldersgrupper 0–14, 15–64, 65 år og derover i samtlige 9 regioner på grundlag af den ovennævnte F. N. rapport (side 28, noten). Medens tallene for Nordamerikas, Oceaniens og Vesteuropas vedkommende må anses for ret nøjagtige, er navnlig tallene for Mellemøsten, Asien og Afrika meget usikre. Der er desuden grund til at understrege, at de i tabellen anførte regionstal dækker over betydelige variationer fra land til land inden for regionerne.

Tabel 2. Aldersfordelingen 1955.

		Under 15 år	15–64 år	65 år og derover	I alt
Nordamerika...	Mill.	52.2	113.6	16.2	182
	pct.	28.7	62.4	8.9	100.0
Vesteuropa.....	Mill.	75.4	193.7	27.9	297
	pct.	25.4	65.2	9.4	100.0
Oceanien.....	Mill.	3.7	8.1	1.2	13
	pct.	28.7	62.4	8.9	100.0
USSR.....	Mill.	62.5	123.9	10.6	197
	pct.	31.7	62.9	5.4	100.0
Østeuropa.....	Mill.	28.5	73.0	10.5	112
	pct.	25.4	65.2	9.4	100.0
Latinamerika...	Mill.	74.1	102.3	6.6	183
	pct.	40.5	55.9	3.6	100.0
Mellemøsten....	Mill.	38.7	53.9	2.4	95
	pct.	40.8	56.7	2.5	100.0
Asien.....	Mill.	570.0	809.7	38.3	1.418
	pct.	40.2	57.1	2.7	100.0
Afrika.....	Mill.	79.1	109.1	4.8	193
	pct.	41.0	56.5	2.5	100.0
I alt.....	Mill.	984.2	1.587,3	118.5	2.690
	pct.	36.6	59.0	4.4	100.0

Kilde: The Future Growth of World Population, New York 1958–

Det fremgår af tabellen, at der går en meget klar skillelinje mellem to grupper af regioner. I gruppen bestående af Nordamerika, Vesteuropa, Sovjet og Østeuropa udgør børnene 25–30 % og aldersklasserne over 65 år ca. 9 % (Sovjetunionen dog kun ca. 5,5 %), medens børnene i regionerne Latinamerika, Mellemøsten, Asien og Afrika udgør mere end 40 % af hele befolkningen, og de gamle over 65 år til gengæld kun fra 2,5 til 3,6 %.

De produktive aldersklasser, d.v.s. de 15–64-åriges andel, udviser ikke den samme kraftige variation; de udgør fra 62,4 % til 65,2 % i de 5 førstnævnte regioner og fra 55,9 % til 57,1 i de 4 sidstnævnte. Det kan utvivlsomt betvivles, om denne aldersinddeling netop giver udtryk for fordelingen mellem regionernes økonomisk aktive personer og de personer, hvis forsørgelse hviler som en byrde på samfundet, således som det indiceres ved anvendelsen af udtrykket de produktive aldersklasser for aldersklasserne fra 15 til 64 år. Navnlig gælder det, at de unge indtræder i arbejdsstyrken tidligere i de økonomisk underudviklede regioner end i de mere udviklede, hvor den stadig mere komplicerede produktionsteknik fordrer stadig længere uddannelse af ungdommen; tages hensyn hertil, vil man nå frem til, at forholdet mellem antallet af økonomisk aktive og antallet af de personer, der skal forsørges af de økonomisk aktive, måske ikke er så forskellig i de to grupper af regioner, der er nævnt, jfr. nedenfor, tabel 3.

Den store forskel i de 0–14-åriges andel af hele befolkningen mellem de to grupper af regioner får derimod meget stor betydning for den kommende udvikling i dødelighed og måske navnlig i fødselshyppighed og dermed for befolkningstilvæksten i de to regionsgrupper. Med uændret frugtbarhed og faldende dødelighed (hvilket er den sandsynlige udvikling i de førstkommende år i de fleste underudviklede lande), vil jo de store årgange, der i dag er i alderen 0–14 år i de fire regioner Latinamerika, Mellemøsten, Asien og Afrika om 10–15 år give disse regioner et voldsomt fødselsoverskud.

I tabel 2 er de ni regioners folketal og aldersfordeling angivet for året 1955. Spørgsmålet om arbejdskraftens størrelse er imidlertid som nævnt ovenfor ikke tilfredsstillende oplyst herved, idet der er væsentlig forskel mellem regionerne m. h. t. både de unges og de ældres deltagelse i erhvervsarbejde, ligesom det også er velkendt, at kvinder ikke tager aktiv del i produktionslivet i samme omfang i de ni regioner.

I nedenstående tabel 3 er anført de økonomisk aktives andel af totalbefolkningen samt de økonomisk aktives andel inden for de forskellige aldersklasser særskilt for hvert køn.

Tabellen er opstillet efter oplysninger i Yearbook of Labour Statistics 1958. Det må imidlertid stærkt fremhæves, at der er stor usikkerhed knyttet til opgørelsen af et lands økonomisk aktive personer. Begrebet er defineret som: »the total of employed persons (including employers, persons working on their own account, salaried employers and wage earners, and, so far as data are available, unpaid family workers) and of persons unemployed at the time of the census. The economically active population does not include students, women occupied solely in domestic duties, retired per-

Tabel 3. Økonomisk aktive kvinder og mænd i forskellige aldersgrupper.

	Mænd				Kvinder				Ialt
	15–19	20–64	65–	Alle aldersgrupper	15–19	20–64	65–	Alle aldersgrupper	Alle aldersgrupper
	(per cent)								
Nordamerika	49.2	93.3	36.3	57.0	30.9	39.4	9.7	24.9	40.8
Vesteuropa	73.3	93.7	39.8	63.8	51.8	33.0	8.3	24.5	44.6
Oceanien	75.6	95.7	31.5	61.5	65.2	25.6	4.7	19.0	40.3
Østeuropa	56.7	94.3	60.9	60.8	58.1	59.9	24.4	42.0	49.7
Latinamerika	76.1	95.2	75.2	56.7	26.8	23.1	12.7	15.0	35.6
Mellemøsten	82.8	95.7	82.6	64.7	42.5	41.7	31.0	30.9	40.5
Syd- og Østasien	56.2	92.6	51.3	54.4	46.8	52.4	19.2	32.9	39.3
Afrika	66.4	94.1	72.6	61.3	27.1	31.4	18.8	19.3	44.5
I alt	65.3	93.8	51.9	59.5	41.6	37.8	13.8	25.5	41.1

Kilde: Yearbook of Labour Statistics 1958, Geneva 1958.

sons, persons living entirely on their own means, and persons wholly dependent upon others«.

Imidlertid er der store vanskeligheder ved at følge denne definition navnlig i de mindre udviklede lande. Specielt f. s. v. angår unpaid family workers råder der stor usikkerhed. Denne gruppe forekommer først og fremmest i de mindre udviklede regioner og er her stærkt repræsenteret blandt kvinder i alle aldersgrupper og blandt 15–19-årige mænd.

Visse tendenser kan dog udledes af tabellen.

a. I samtlige regioner tilhører ca. 94 af mænd i aldersgruppen 20–64 år den økonomisk aktive del af befolkningen. Denne andel varierer kun ganske lidt fra region til region, 92,6 i Syd- og Østasien til 95,7 i Mellemøsten og Oceanien.

b. I de udviklede regioner hvor særlige understøttelsesforanstaltninger for de gamle ofte er gennemført, tilhører kun ca. 1/3 af mændene og mindre end 1/10 af kvinderne over 65 år den økonomisk aktive befolkning (Herfra undtaget Østeuropa med henh. 61 pct. og 24 pct. i arbejdsstyrken), medens en væsentlig større andel af de gamle tilhører arbejdsstyrken i de mindre udviklede regioner; (det er vel rimeligt her at tilføje, at kun en meget lille del af de mindre udviklede landes befolkning befinder sig i denne aldersgruppe).

c. Der synes at være en tendens til, at den andel af de 15–19-årige, der på grund af studier eller anden uddannelse ikke henregnes til arbejdsstyrken, er voksende med regionernes udviklingsgrad. Billedet tilsløres imidlertid i nogen grad af det ovennævnte usikkerhedsmoment m. h. t. behandlingen af unpaid family workers, idet disse unge oftest vil tilhøre denne gruppe i de mindre udviklede regioner.

d. I de tre mest udviklede regioner Nordamerika, Oceanien og Vesteuropa er knap 25 % af kvinderne henført til den økonomisk aktive del, men der er en tydelig forskel mellem de tre regioner m. h. t. aldersfordelingen af de økonomisk aktive kvinder. I Vesteuropa og endnu tydeligere i Oceanien er det navnlig de helt unge, som deltager i produktionslivet, medens de lidt ældre (efter giftermål) er udenfor. I U.S.A. gør det modsatte sig gældende. De helt unge er (på grund af uddannelse) uden for arbejdsstyrken, til gengæld er en større del af de lidt ældre (gifte) kvinder med i denne.

e. I Østeuropa og formentlig også i Sovjetunionen er en relativ høj andel af kvinderne økonomisk aktive.

f. I Latinamerika tilhører kun meget få kvinder arbejdsstyrken, oplysningerne fra de øvrige underudviklede regioner tillader ingen sikre vurderinger af forholdene m. h. t. kvindernes andel i arbejdsstyrken, idet atter usikkerheden m. h. t. rubriceringen af unpaid family workers spiller ind;

det synes dog som om væsentlig flere kvinder end i Latinamerika tager aktiv del i arbejde uden for hjemmet.

Arbejdsstyrkens størrelse i et land er nært forbundet med aldersfordelingen for dette lands befolkning; arbejdsstyrkens sammensætning må derimod først og fremmest ses i relation til erhvervsfordelingen i den pågældende befolkning.

Det er let forståeligt, at arbejdsstyrkens sammensætning m. h. t. erhverv har en selvstændig betydning ved siden af selve arbejdsstyrkens størrelse. I et samfund hvor f. eks. 80 pct. af hele befolkningen ernærer sig ved primærproduktion (landbrug, fiskeri), er det en tidkrævende proces at skabe en industriarbejderklasse; det er for det første et spørgsmål om teknik og faglig uddannelse, men også i høj grad et spørgsmål om tilvænning til helt nye arbejdsforhold og boligforhold; springet fra landsbysamfundet til en storbys industrikvarterer kan være overmåde stort, måske især for mennesker i de økonomisk underudviklede regioner, hvor landsbysamfundet endnu mange steder er helt isoleret fra det øvrige samfund.

Medens variationerne fra region til region i arbejdsstyrkens størrelse i forhold til folketallet fandtes at være beskedne, er derimod de ni regioners erhvervsfordelinger meget forskellige. Ganske vist er de foreliggende oplysninger højst mangelfulde; fra hovedparten af landene i de økonomisk underudviklede regioner har vi så at sige ingen statistik over befolkningens erhvervsfordeling, og kvaliteten af de indsamlede tal må anses for ringe; men de lande, hvorfra en sådan statistik er fremskaffet, viser til gengæld en slående forskel fra de økonomis udviklede regioner.

I tabel 4 er for visse lande givet procenttal for befolkningens fordeling på de tre erhvervshovedgrupper, primære erhverv (landbrug, fiskeri), sekundære erhverv (industri, håndværk, minedrift) og tertiære erhverv (handel, administration, liberale erhverv m. m.).

Medens de primære erhverv kun omfatter fra 5 til 20 % af erhvervsbefolkningen i industrilandene i Nordamerika, Vesteuropa og Oceanien, er det ikke ualmindeligt, at 70–80 % af erhvervsbefolkningen i et økonomisk underudviklet land i Syd- og Østasien eller Afrika er beskæftiget inden for denne erhvervsgruppe. I øvrigt viser tabellen, som man også ville vente, at der er meget store variationer i erhvervsfordelingen fra land til land inden for samme region. I Vesteuropa har U. K. kun knap 5 % beskæftiget i primære erhverv, medens Italien har 42 % og Spanien 49 %. I Østeuropa har Østtyskland 30 % beskæftiget i primære erhverv, Jugoslavien 67 %. I Latinamerika er de tilsvarende tal for Argentina og Bolivia 25 % og 72 %.

Tabel 4. Fordeling af økonomisk aktive i erhvervshovedgrupper ca. 1950, i pct.

	Årstal	Primære erhverv	Sekundære erhverv	Tertiære erhverv	Uoplyst erhverv
Nordamerika:					
Canada	1951	19.0	34.3	45.2	1.5
U.S.A.	1950	12.2	34.7	50.4	2.7
Vesteuropa:					
Belgien	1947	12.1	48.8	36.3	2.8
Frankrig	1954	26.6	34.4	36.0	3.0
Italien	1951	42.2	31.6	26.2	–
Holland	1947	19.3	32.3	45.8	2.6
Spanien	1950	48.8	24.6	25.0	1.6
Sverige	1950	20.4	39.7	39.2	0.7
U.K.	1951	4.9	47.5	47.2	0.4
Vesttyskland	1950	23.2	41.6	33.1	2.1
Oceanien:					
Australien	1947	15.6	35.2	42.0	7.2
Østeuropa:					
Jugoslavien	1953	66.8	15.4	6.0	11.8
Tjekkoslovakiet	1947	37.7	37.3	24.6	0.4
Ungarn	1949	52.9	23.2	17.4	6.5
Østtyskland	1946	29.2	41.2	29.6	–
Afrika:					
Algier	1948	80.8	6.4	10.7	2.1
Mozambique	1950	75.4	5.9	18.7	–
Union of South Africa	1946	46.9	20.2	28.1	4.8
Latinamerika:					
Argentina	1947	25.2	27.9	41.1	5.8
Bolivia	1950	71.6	13.2	13.9	1.3
Brazilien	1950	57.8	15.9	26.1	0.2
Chile	1952	30.1	28.4	38.0	3.5
Haiti	1950	83.2	5.5	8.5	2.8
Mexiko	1950	57.8	15.5	21.6	5.1
Peru	1940	62.5	19.0	18.5	–
Venezuela	1950	41.3	18.1	32.2	8.4
Mellemøsten:					
Ægypten	1947	53.6	5.5	29.8	11.1
Syd- og Østasien:					
Ceylon	1946	52.9	10.3	26.1	10.7
Indien	1951	70.6	10.7	18.7	–
Japan	1950	48.4	21.4	30.0	0.2
Malaya	1947	64.9	10.6	24.3	0.2
Pakistan	1951	76.5	7.3	12.5	3.7
Philippinerne	1948	65.7	8.2	17.1	9.0
Thailand	1947	84.8	2.3	11.7	1.2

Kilde: Demographic Yearbook 1956.

B. *Forventet udvikling.*

De foreliggende befolkningsprognoser viser, at befolkningen i de produktive aldersklasser vil vokse i stort set samme takt som hele befolkningen i alle områder af verden, jfr. tabel 5, som viser befolkningens aldersfordeling i 1955, 1970 og 1980. Hvorvidt antallet af økonomisk aktive vil vokse i samme takt er derimod mere usikkert.

Hvis vi udelukkende interesserer os for antallet af arbejdstimer, der kan forventes at ville blive præsteret i årene omkring 1980, og altså ser væk fra kvaliteten af arbejdsydelserne, vil vi finde en meget karakteristisk forskel i udviklingen i de økonomisk udviklede regioner og de økonomisk tilbagestående regioner.

I de første – altså i de rige lande – vil udbuddet af arbejdskraft kun være svagt stigende – ja, i Vesteuropa vil det endog være faldende, medens det vil være meget stærkt stigende i alle de fattige lande.

Disse to hovedtendenser kan der ikke rokkes ved, hvordan man så vender og drejer de foreliggende oplysninger, men vil man mere præcist vide, hvorledes antallet af arbejdstimer kan forventes at være i 1980 sammenlignet med i dag, må man undersøge sagen lidt nærmere og bl. a. se på, hvordan det vil gå med kvinders udeerhverv og af de ældres og de helt unges status på arbejdsmarkedet.

I dag udgør de erhvervsmæssigt beskæftigede ca. 40 % af befolkningen i hele verden, jfr. tabel 3, og denne andel varierer ikke så forfærdelig meget fra den ene type af samfund til den anden. Hvis man dernæst regner med, at de erhvervsmæssigt beskæftigede kvinders antal vil være svagt stigende, således som tilfældet har været hidtil, henstår derefter spørgsmålet om den daglige arbejdstids længde og om ferier.

I de udviklede regioner er den ugentlige arbejdstid for øjeblikket knap 48 timer, 40 timer i Nordamerika, 45–48 timer i de øvrige udviklede regioner, medens arbejdstiden i de økonomisk underudviklede regioner, for så vidt der overhovedet foreligger oplysninger herom, ligger på et par og halvtreds timer om ugen. Ferien udgør fra 3–5 uger i de udviklede samfund, medens organiseret ferie oftest er ukendte fænomener i de fattige lande. Med den udvikling der nu er i gang i de udviklede regioner henimod kortere arbejdstid og længere ferier, synes det uomtvisteligt, at den ugentlige arbejdstid i løbet af de kommende 20–25 år vil blive nedsat med mindst 5 timer, og at ferieperioden vil blive øget med 1–2 uger.

I de økonomisk mindre udviklede regioner vil derimod ønsket om at øge reallønnen nok endnu i mange år helt overskygge ønskerne om kortere arbejdstid og navnlig om længere ferier, således at man i disse regioner kun kan forvente en beskeden nedgang i arbejdstiden og en endnu mere beskeden forøgelse af ferieperioden.

Hvis man bygger på forudsætninger som de her skitserede, vil man

Tabel 5. Aldersfordeling 1955, 1970 og 1980.

		Under 15 år			15–64 år		
		1955	1970	1980	1955	1970	1980
Nordamerika....	Mill.	52.2	66.7	83.3	113.6	145.9	165.7
	pct.	28.7	28.0	29.7	62.4	61.3	59.2
Vesteuropa.....	Mill.	75.4	75.5	82.7	193.7	206.1	214.4
	pct.	25.4	23.6	24.1	65.2	64.4	62.5
Oceanien.....	Mill.	3.7	4.6	5.7	8.1	10.6	12.0
	pct.	28.7	27.1	28.4	62.4	62.1	60.2
Sovjetunionen....	Mill.	62.5	74.9	84.4	123.9	154.6	178.5
	pct.	31.7	30.3	29.5	62.9	62.6	62.4
Østeuropa.....	Mill.	28.5	31.2	34.5	73.0	85.0	89.4
	pct.	25.4	23.6	24.1	65.2	64.4	62.5
Latinamerika....	Mill.	74.1	113.9	153.7	102.3	150.1	196.4
	pct.	40.5	41.4	42.1	55.9	54.6	53.8
Mellemøsten.....	Mill.	38.7	56.3	71.3	53.9	74.1	92.6
	pct.	40.8	42.0	42.2	56.7	55.3	54.8
Syd- og Østasien.	Mill.	570.0	766.9	963.0	809.7	1043.1	1286.3
	pct.	40.2	41.1	41.4	57.1	55.9	55.3
Afrika.....	Mill.	79.1	100.8	120.2	109.1	136.9	161.0
	pct.	41.0	41.3	41.6	56.5	56.1	55.7
I alt.....	Mill.	984.2	1290.8	1598.8	1587.3	2006.4	2396.3
	pct.	36.6	37.1	37.9	59.0	57.8	56.8

		65 år og derover			I alt		
		1955	1970	1980	1955	1970	1980
Nordamerika....	Mill.	16.2	25.4	31.0	182	238	280
	pct.	8.9	10.7	11.1	100	100	100
Vesteuropa.....	Mill.	27.9	38.4	45.9	297	320	343
	pct.	9.4	12.0	13.4	100	100	100
Oceanien.....	Mill.	1.2	1.8	2.3	13	17	20
	pct.	8.9	10.8	11.4	100	100	100
Sovjetunionen....	Mill.	10.6	17.5	23.1	197	247	286
	pct.	5.4	7.1	8.1	100	100	100
Østeuropa.....	Mill.	10.5	15.8	19.1	112	132	143
	pct.	9.4	12.0	13.4	100	100	100
Latinamerika....	Mill.	6.6	11.0	14.9	183	275	365
	pct.	3.6	4.0	4.1	100	100	100
Mellemøsten.....	Mill.	2.4	3.6	5.1	95	134	169
	pct.	2.5	2.7	3.0	100	100	100
Syd- og Østasien.	Mill.	38.3	56.0	76.7	1418	1866	2326
	pct.	2.7	3.0	3.3	100	100	100
Afrika.....	Mill.	4.8	6.3	7.8	193	244	298
	pct.	2.5	2.6	2.7	100	100	100
I alt.....	Mill.	118.5	175.8	225.9	2690	3473	4221
	pct.	4.4	5.1	5.3	100	100	100

Kilde: The Future Growth of World Population, New York 1958.

Tabel 6. Udbud af arbejdskraft 1955 og 1980.

	Arbejdstimer pr. uge		Arbejdsuger pr. år		Samlet udbud af arbejdstimer pr. år i 1000 millioner timer	
	1955	1980	1955	1980	1955	1980
Nordamerika	41	35	47	45	143.2	170
Vesteuropa	47	40	49	47	304.6	268
Oceanien	45	38	48	46	11.3	13
Sovjet	48	40	49	47	232.2	248
Østeuropa	49	45	50	48	136.9	155
Latinamerika	50	48	51	50	165.8	300
Mellemøsten	51	48	51	50	99.7	160
Fjerne Østen	52	48	51	50	1478.1	2240
Afrika	52	48	51	50	228.1	320
I alt					2799.9	3874

Kilde: 1955-tallene for arbejdstimer pr. uge bygger dels på oplysninger fra L. L. O.'s Yearbook of Labour Statistics og dels på frie skøn. 1980-tallene for arbejdstimer pr. uge er overalt baseret på frie skøn jfr. teksten.
Antal arbejdsuger pr. år er skønnede både 1955 og 1980. Det samlede antal arbejdstimer pr. år er herefter beregnet ud fra oplysninger om arbejdsstyrkens størrelse; for 1955 findes disse oplysninger i tabel 3 og for 1980 henvises til teksten.

finde, at udbuddet af arbejdstimer i 1980 i de rige samfund kun vil være steget med omkring 5 % i forhold til i dag, medens stigningen i de fattige områder af verden vil udgøre mere end 40 %, jfr. tabel 6, som viser resultatet af sådanne beregninger særskilt for ni regioner.

Sammenfattende kan den forventede udvikling i udbuddet af arbejdskraft beskrives på følgende måde: I de økonomisk mest udviklede regioner Nordamerika, Vesteuropa, Oceanien, Sovjetunionen og Østeuropa vil antallet af personer i de produktive aldersklasser kun stige svagt. Samtidig er der i disse regioner en udvikling i gang henimod kortere arbejdstid og længere ferier og mere tidkrævende uddannelse, således at det udbudte antal arbejdstimer kan forventes stort set at ville holde sig konstant. I de resterende regioner, Latinamerika, Mellemøsten, Syd- og Østasien og Afrika vil derimod befolkningsstigningen også for de 15–64-årige være meget udpræget, og de udviklingstendenser i retning af en formindskelse af arbejdsudbuddet, der er omtalt for de økonomisk udviklede regioners vedkommende, kan ikke forventes i samme grad at ville slå igennem her. Samtidig er der en mulighed for, at kvinder i større udstrækning end hidtil vil blive inddraget i egentligt erhvervsarbejde, således at man kan konkludere, at disse regioners arbejdsudbud vil blive stærkt stigende.

Afsluttende bør det anføres, at beskrivelsen af den fremtidige arbejdskraftudvikling bliver højst ufuldkommen, når man som her alene holder sig til den forventede udvikling i antallet af udbudte arbejdstimer. Kvaliteten af præsterede arbejde spiller naturligvis også en stor rolle; arbejdskvaliteten afhænger af arbejdsstyrkens sundhedsforhold, uddannelsesniveau osv. og ikke mindst arbejdskraftens erhvervsmæssige tilhørsforhold. Et forsøg på en vurdering af disse forhold falder uden for denne fremstillings rammer.

KILDEHENVISNINGER

Generelt.

Thorkild Kristensen & Associates, The Economic World Balance, København 1960. [I denne bogs litteraturfortegnelse er anført en række afhandlinger om det her behandlede emne.]

Fairfield Osborne, The Limits of the Earth, Boston 1953.

F.N.; Determinants and Consequences of Population Trends, New York 1953.

P. E. P. rapporten World Population and Ressources, London 1955, giver en populær fremstilling af problemerne.

Specielt.

1. *Befolkningsforhold.*
   Årlige udgaver af F.N.'s *Demographic Yearbook* samt rapporter udarbejdet i F.N., især The Future Growth of World Population, New York 1958.
2. *Befolkning og fødevarer.*
   F.A.O.'s publikationer, hvoraf især bør nævnes de årlige udgaver af The State of Food and Agriculture samt følgende specialrapporter Possibilities of Increasing the Supply of Food and Agricultural Products by Exploitation of New Areas and Increasing Yields, Rom 1954; Calorie Requirements, Rom 1957.
3. *Arbejdskraftspørgsmål.*
   I.L.O.'s publikationer, især de årlige udgaver af Yearbook of Labour Statistics.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Fra 1959 til 1960 indtraf en stigning på ca. 20 % i den samlede udenrigshandel inden for de seks fællesmarkedslande og de syv frihandelsområdelande og mellem disse to markedsområder. Denne intraeuropæiske handel nåede i 1960 op på den formidable værdi af næsten 170 milliarder danske kroner, d. v. s. mere end de 6's og de 7's sammenlagte udførsel til hele den øvrige verden tilsammen.

Vesteuropas eksport udadtil steg fra 1959 til 1960 kun med godt 10 mld. kr., d. v. s. med 8 %, altså langt svagere end udenrigsomsætningen inden for Vesteuropa, der øgedes med 30 mld. kr. Mens der var opgang i eksporten fra Europa til de oversøiske råstoflande, gik udførslen til Nordamerika tilbage som følge af de dalende konjunkturer dér.

Som det fremgår af tabel 1, udgør den indbyrdes handel mellem de seks fællesmarkedslande en meget betydelig og stadigt voksende del af den intraeuropæiske handel, i 1960 over 40 % af de nævnte 170 mld. kr., som omsattes mellem og inden for de to nye markedsblokke. De 6's dominerende position inden for Vesteuropa fremgår også af, at udenrigshandelen dem imellem er 3 gange større end de syv frihandelslandes indbyrdes handel.

Tabel 1. De vesteuropæiske markedsdannelsers udenrigshandel.

	1959	1960	Ændring
	Mld. danske kr.		Pct.
De 6's og de 7's handel med omverdenen			
Eksport til USA-Canada	34,2	32,5	÷5
Eksport til andre lande	114,8	128,6	12
Import fra USA-Canada	39,0	55,7	43
Import fra andre lande	123,2	136,5	11
Handelen inden for og mellem de 6 og de 7			
De 6's indbyrdes handel	55,4	70,9	28
De 6's eksport til de 7	37,5	45,0	20
De 7's indbyrdes handel	20,3	23,5	16
De 7's eksport til de 6	26,2	29,1	11
Tils. inden for og mellem markedsdannelserne	139,4	168,5	21

Kilde: Statistiske Efterretninger 1961, tillæg VI.

Det er på denne baggrund, man bl. a. må se USAs indstilling til de to markedsplaner, en indstilling, som kan blive helt afgørende for markedsdannelsernes fremtid og for den form, som forsøgene på at tilnærme dem til hinanden kan tænkes at foregå under. Den almindelige indstilling i USA er, at de 6 fællesmarkedslande er den centrale blok i Europa, den mellemfolkelige union, hvorpå hovedvægten af NATOs forsvar hviler, og som er garanten for, at det gamle skel, som to verdenskrige satte mellem Belgien og Frankrig på den ene side og Tyskland på den anden side, ikke får lov at opstå igen.

Med den opfordring, som præsident Kennedy øjensynligt rettede til den engelske premierminister Macmillan i Washington i begyndelsen af april 1961 om at søge tilslutning til de 6, er det meget tænkeligt, at en ny udvikling vil sætte ind, som kan indebære spiren til opløsningen af frihandelsområdet. Noget sikkert herom kan man ikke vide endnu, men i betragtning af den amerikanske stillingtagen må man antagelig afskrive det fælles toldpræferenceområde af de 6 plus de 7, som det var et af hovedmotiverne for EFTAs oprettelse at skulle bane vejen for. Nyorienteringen vil utvivlsomt tage lang tid, og foreløbig vil de to markedsplaner udvikle sig efter traktatbestemmelserne og vedtagelserne fornylig om at fremskynde de indbyrdes toldnedsættelser inden for blokkene i forhold til det planlagte. Grøftegravningen – den voksende forskelsbehandling ved grænserne mellem de 6 og de 7 – fortsætter med andre ord, og det kan derfor være af interesse at følge udviklingstendenserne i den vesteuropæiske handel og Danmarks placering i denne handel.

I begge markedsdannelser sondres mellem to hovedgrupper, hvis stilling i traktaterne er væsensforskellig. De fleste varer tilhører den gruppe, der er undergivet de almindelige traktatbestemmelser om gradvis afskaffelse af kvantitative importrestriktioner og om nedsættelse af toldsatserne over for andre medlemslande – fra 1. juli 1960 til 80 % af deres oprindelige højde, fra 1. januar 1961 inden for fællesmarkedet og fra 1. juli inden for frihandelsområdet til 70 %. Hovedgruppen omfatter i det store og hele samme vareområde i begge markedstraktater, Romtraktaten og Stockholmkonventionen: de fleste råstoffer, ganske enkelte landbrugsvarer såsom uld, huder og skind samt industriprodukter med undtagelse af forskellige tilberedte nærings- og nydelsesmidler (såsom konserves, mel, vegetabilske og animalske olier og vin). Inden for frihandelsområdet, men ikke i de 6, omfatter de almindelige afviklingsregler tillige fiskekonserves og kork.

For den anden hovedvaregruppe – hovedparten af landbrugsvarerne, konserves (undtagen for frihandelsområdet fiskekonserves), fisk samt oliefrø, oliekager og vegetabilske og animalske olier – er der i traktaterne forudsat særlige bestemmelser, hvorefter samhandelen stadig i vidt omfang er reguleret gennem kvantitative restriktioner, statshandel og høje told-

satser, lige som konkurrenceforholdet mellem ind- og udland i mangfoldige tilfælde er påvirket af statstilskud til de indenlandske producenter. Mellem de 6 indbyrdes er der ganske vist sket visse toldnedsættelser for landbrugsvarer, men den eksisterende importregulering er ikke undergivet væsentlige lempelser, og udformningen af en fælles landbrugspolitik, som er taget op til forhandling mellem fællesmarkedslandene, er stødt på overordentlig store vanskeligheder, som endnu ikke er overvundet.

Tabel 2. Fordeling på hovedvaregrupper af de vesteuropæiske markedsdeltageres eksport i 1959.

	Samlet eksportværdi	Fordeling af eksportværdi på: Varer undergivet de alm. regler (industrivarer m.m.)	Andre varer (landbrugsvarer, fisk m.m.)	ialt
	Mld. kr.	Pct.	Pct.	Pct.
England	64	95	5	100
Sverige	15	96	4	100
Svejts	12	93	7	100
Danmark	10	39	61	100
Østrig	7	95	5	100
Norge	5	79	21	100
Portugal	2	82[1])	18	100
I alt de 7	115	89	11	100
Vesttyskland	67	97	3	100
Frankrig	39	88	12	100
Holland	25	68	32	100
Belgien-Luxembourg	23	94	6	100
Italien	20	80	20	100
I alt de 6	174	89	11	100

[1]) Deraf fiskekonserves 13 pct. og kork 8 pct.
Kilde: Statistiske Efterretninger 1961, tillæg VI.

I tabel 2 er der redegjort for de to hovedvaregruppers relative betydning i de enkelte landes eksport. For begge blokke gælder det, at ca. 90 % af den samlede eksport falder på de varer, der dækkes af traktaternes almindelige bestemmelser, mens kun den resterende tiendedel falder på landbrugsvarer, fisk m. m. Danmark er det eneste af medlemslandene, som har hovedparten af sin eksport, ca. 3/5, koncentreret på landbrugsvarer m. v. For Holland, Norge, Italien og Portugal udgør landbrugsvarer og fisk m. m. ca. 20–30 % af totaleksporten, mens alle øvrige medlemsstater kun har omkring eller under 10 % af deres udførsel placeret i denne gruppe varer, der ikke nyder godt af den automatiske told- og restriktionsafvikling.

Det er karakteristisk, at medlemslandenes eksport gennem en årrække har vist stærkere stigning for industrivarerne end for landbrugsvarer og fisk; denne tendens er fortsat, blot i forstærket grad, efter at de første afviklingsforanstaltninger for industrivarer trådte i kraft i fællesmarkedet (1. januar 1959) og i frihandelsområdet (1. juli 1960), jfr. tabel 3.

Tabel 3. Udviklingen i de vesteuropæiske markedsdeltageres landbrugs- og industrieksport.

	Stigning i eksporten af	
	Varer undergivet alm. regler (industrivarer m.m.)	Andre varer (landbrugsvarer, fisk m.m.)
	Pct.	Pct.
1956–57	10	7
1957–58	0	÷4
1958–59	9	6
1959–60	16	8

Kilde: Statistiske Efterretniger 1961, tillæg VI.

I de senere år er de seks fællesmarkedslandes industrieksport steget væsentligt mere end de syv frihandelslandes. Dette gælder ikke blot tiden efter fællesmarkedets første indbyrdes told- og restriktionslettelser pr. 1. januar 1959, men det var en udvikling, som var i gang allerede før den tid. Fra 1959 til 1960 voksede industrieksporten fra de 6 med 19 %, fra de 7 med 9 %.

Det er imidlertid ikke sådan, at udviklingen igennem de senere år har været ensartet for de enkelte lande i hver blok. Blandt de syv EFTA-lande har England, der indgår med en så dominerende andel som 60 % i EFTA's totale industrieksport, haft den svageste stigning – kun 14 % fra 1956 til 1960 mod 31 %'s stigning for de øvrige EFTA-lande og 53 %'s forøgelse for fællesmarkedslandene. Den engelske industri har åbenbart manglet evne til at klare sig i den hårdere internationale konkurrence, som er opstået i løbet af 1950'erne, efter at den første efterkrigstids tilstand af »sælgers marked« ophørte. Desuden må det tages i betragtning, at England har en særlig stor del af sin eksport orienteret mod de oversøiske råstoflande i det ydre sterlingområde – markeder, der langt fra er ekspanderet så kraftigt som de vesteuropæiske industrivaremarkeder; men den engelske eksport til de ydre sterlinglande er vokset langt svagere end det øvrige Europas udførsel til disse lande, sådan at England på disse markeder har tabt terræn.

Danmarks industrieksport er i 1956–60 steget meget kraftigere end noget af de andre EFTA-landes, nemlig med 53 %, hvilket i øvrigt svarer til den gennemsnitlige vækst i fællesmarkedslandenes industrieksport. Dette har også været nødvendigt, for at Danmark har kunnet opretholde nogen-

Tabel 4. Udviklingen i eksporten af varer undergivet markedstraktaternes almindelige regler.

	Procentvis stigning i eksporten af industrivarer m.m. excl. fly og skibe [1] 1956–60
Danmark	53 pct.
Svejts	33 »
Norge	31 »
Østrig	28 »
Sverige	28 »
Portugal	12 »
De 7 undtagen England	31 »
England	14 »
I alt de 7	21 »
Italien	85 »
Frankrig	62 »
Vesttyskland	55 »
Holland	48 »
Belgien-Luxembourg	19 »
I alt de 6	53 pct.

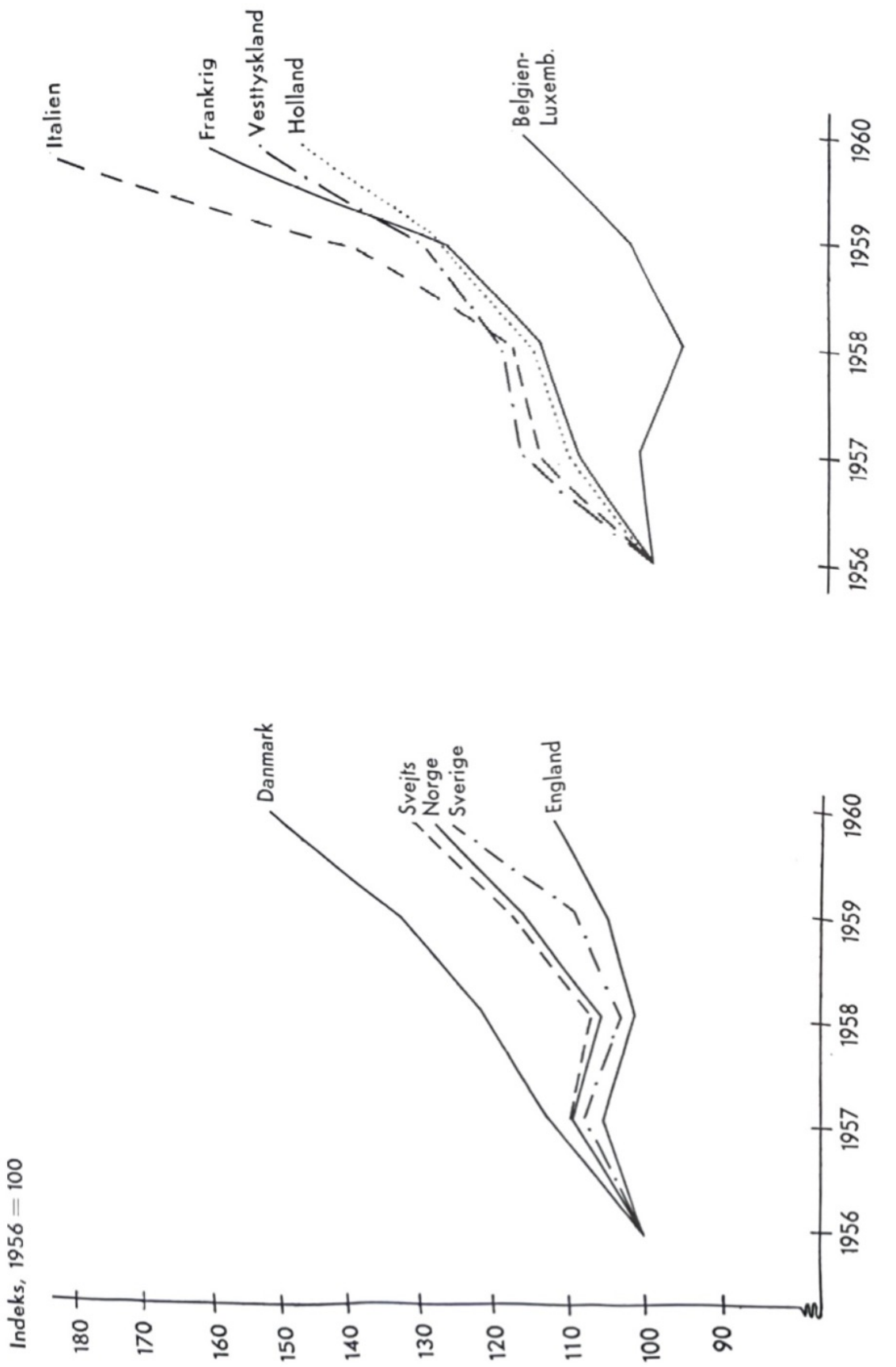
[1]) Fly- og skibseksporten fluktuerer for de enkelte lande stærkt fra år til år, påvirket af tilfældigheder i leveringstidspunkterne, og man får derfor et rimeligere billede frem ved at holde disse varer udenfor opgørelsen.

Kilde: Økonomiske Årsoversigt marts 1961, s. 48 med enkelte korrektioner af de deri angivne foreløbige tal for 1960.

lunde ligevægt på sin løbende betalingsbalance; landbrugseksporten, som jo alene er af væsentlig betydning for Danmark, men ikke for de øvrige EFTA-lande, er nemlig kun forøget med godt en halv snes procent i løbet af samme 4 års-periode, hvorved den samlede danske eksportforøgelse kommer ned på de samme ca. 30 % som for EFTA-landene excl. England.

Det fremgår i øvrigt af figuren, at udviklingen i den danske industrieksport ret nøje har fulgt de øvrige EFTA-landes almindelige eksportudvikling fra år til år undtagen under den europæiske nedgangskonjunktur fra 1957 til 1958, da den danske udførsel af industrivarer voksede med en halv snes procent, mens alle øvrige lande inden for de 7 ramtes af et fald i udførslen.

Blandt fællesmarkedslandene har Belgien i de senere år haft en ugunstigere eksportudvikling end de andre deltagerstater, mens Italien og Frankrig har haft den stærkeste stigning. Vesttysklands udførsel, der før 1956 forøgedes kraftigere end alle andre europæiske landes eksport, har siden udviklet sig i takt med gennemsnittet for de 6.

Eksporten af industrivarer m. v., excl. skibe og fly, fra deltagerne i de europæiske markedsplaner. (Jfr. tabel 4, s. 51.)

For at få et indtryk af, i hvilken grad de enkelte vesteuropæiske landes byerhverv udfører varer til udlandet og dermed i deres afsætning er beroende på efterspørgslen i udlandet, er landenes industrieksport i tabel 5 sat i forhold dels til indbyggertallet, dels til de vareproducerende byerhvervs bidrag til nationalproduktet. Tabellen giver naturligvis kun et meget groft udtryk for, hvor meget den internationale arbejdsdeling inden for vareproduktionen betyder; i indbyggertallet er jo iberegnet personer knyttet til landbrug m. m., og de udgør en noget varierende andel af befolkningen fra land til land. Når man sætter industrieksporten i forhold til de producerende byerhvervs nationalprodukt (d. v. s. den værditilvækst, disse erhverv tilfører varerne ved bearbejdelsen), må man desuden være opmærksom på, at eksportværdien indbefatter hele værdien af de eksporterede industrivarer, mens nationalproduktet ikke medregner værdien af de indkøbte råvarer til fabrikationen. Det betyder, at et land, som i særlig stort omfang baserer sin industriproduktion på råstoffer frembragt uden for vedkommende lands industri (f. eks. importerede råvarer eller råstoffer leveret fra landbruget), må have tendens til at få en stor industrieksport i forhold til nationalproduktet i industrien; Danmark er utvivlsomt netop i den situation som følge af vor fattigdom på industrielle råstofforekomster, og tallene overvurderer derfor sikkert eksportens betydning for industrien, når man sammenligner med tallene for andre lande i tabel 5.

Tabel 5. Industrieksporten i forhold til folketal og nationalprodukt.

	Industri eksport[1]) pr. indbygger (1960)	Industri-eksport [1]) i pct. af nationalproduktet i vareproducerende byerhverv [2]) (1959)
	danske kr.	Pct.
Belgien-Luxembourg	2.600	70
Svejts	2.300	ca. 60–70
Sverige	2.300	ca. 50–60
Holland	1.700	ca. 70
Norge	1.400	55
Vesttyskland	1.400	ca. 65
England	1.200	35
Østrig	1.100	35
Frankrig	950	ca. 30
Danmark	930	32
Italien	430	35
Portugal	190	ca. 35

[1]) Varer omfattet af Romtraktatens og Stockholmkonventionens almindelige regler.
[2]) Bruttonationalproduktet til faktorpris i minedrift, industri, håndværk og offentlige værker.

Kilder: Statistiske Efterretninger 1961, tillæg VI, i forbindelse med indbyggertal og nationalprodukttal i O.E.E.C.s General Statistics, 1961 nr. 1.

Ifølge begge kolonner i tabel 5 er Danmark placeret meget lavt med hensyn til industrieksportens betydning i forhold til befolkningstal og industriens og håndværkets nationalprodukt. Når man bortset fra et udpræget underudviklet landbrugsland som Portugal, ligger Danmark lavere end de øvrige mindre lande i de 6 og de 7 (d. v. s. lande med mellem 3½ og 12 mill. indbyggere).

Graden af arbejdsdeling med udlandet for byerhvervssektoren synes endog her i landet at være mindre end for 50 mill.-staterne England og Vesttyskland, skønt man på forhånd kunne forvente, at disse store industrilande med deres enorme marked og rigt differentierede vareproduktion havde mindre behov for international arbejdsdeling. Det kan tilføjes, at den danske placering utvivlsomt har været sådan helt fra den industrielle udviklings begyndelse herhjemme i slutningen af forrige århundrede, endda sikkert i endnu mere udpræget grad end i dag.

Den industrielle udvikling har i lande som England, Svejts, Sverige, Holland og Belgien lige fra starten i meget høj grad været baseret på afsætning til eksport, mens industrieksporten endnu i 1930'erne kun udgjorde en ret ubetydelig del af industriproduktionen her i landet. Det er først i løbet af 1950'erne, at udførslen er blevet af virkelig betydning, idet industrieksporten fra at udgøre ca. 15 % af produktionsværdien i de større industrivirksomheder på over 5 arbejdere, som omfattes af den årlige statistik, er udvidet til ca. 25 % i 1960 (i forhold til *værditilvæksten* bliver de to nævnte procenter fordoblet).

13. maj 1961.
T. H.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1])

De foreliggende oplysninger om beskæftigelsen i industrien, omfanget af det igangværende byggeri, arbejdsløsheden m. m. viser, at den økonomiske aktivitet i de første måneder af 1961 holdt sig på 1960-niveauet, måske endda forstærkedes lidt. Allerede ved udgangen af februar var ledigheden blandt de arbejdsløshedsforsikrede faldet til kun 5 % mod over 10 % på samme tidspunkt i fjor. Forskellen beror i hvert fald for den overvejende dels vedkommende på, at vejrforholdene i år har været usædvanligt gunstige for beskæftigelsen, men herudover synes der også at være sket en vis reduktion af ledighedsniveauet. Inden for industrien lå antallet af ansatte arbejdere i månederne januar og februar ca. 1 % højere end på samme tid i 1960.

I april er der med de omfattende *strejker i jern- og metalindustrien* og i *transportfagene,* der ved månedens udgang havde varet i næsten 3 uger (transportstrejken begyndte den 11. april og strejken i jern- og metalindustrien den 12. april), opstået en ny situation. Antallet af strejkende anslås til ca. 135.000, fordelt med knap 100,000 på jern- og metalindustrien og med 35–40.000 på transportfagene. Det vil sige, at der for hver fulde arbejdsuge går ca. 6 mill. arbejdstimer tabt i selve de strejkeramte virksomheder, hvortil kommer virkningerne på beskæftigelsen på arbejdspladser, der indirekte er berørt af strejkerne. Til sammenligning kan anføres, at det samlede antal arbejdstimer pr. måned for hele industrien i årets første kvartal androg ca. 50 millioner. Da der ved arbejdsnedlæggelsen i jern- og metalindustrien direkte går ca. 4,5 mill. arbejdstimer tabt pr. uge, vil de tre ugers strejke i april altså bevirke en meget væsentlig nedgang i den samlede industriproduktion i denne måned.

Medens arbejderne i jern- og metalindustrien og i transportfagene forkastede forligsmandens mæglingsforslag, blev dette vedtaget af såvel arbejdere som arbejdsgivere i de øvrige 5 afstemningsgrupper, der omfattedes af mæglingsforslaget, nemlig tekstil- og beklædningsindustrien, nærings- og nydelsesmiddelindustrien, de grafiske fag inklusive papirvare- og papæskeindustrien, den ovrige industri og bygge- og anlægsfagene. For disse grupper er mæglingsforslaget derefter trådt i kraft med virkning fra første lønningsuge efter den 21. marts. Samtidig afløste hovedaftalen af 18.

[1]) Se også tabelbilaget bag i hæftet.

november 1960 septemberforliget inden for disse områder. For samtlige 7 områder er *lønforhøjelserne i mæglingsforslaget* anslået til 217 mill. kr Hertil må lægges de lønforbedringer, som vil blive gennemført for handels- og kontorfaget og inden for landbrugsområdet. Da man desuden må regne med, at de arbejdere, som beskæftiges af uorganiserede arbejdsgivere, vil opnå tilsvarende forbedringer, og da statens og kommunernes tjenestemænd senest fra 1. oktober vil få et overenskomsttillæg, vil der alene gennem lønforhøjelser i 1961 opstå en betydelig indkomststigning. Hermed er der opstået øget risiko for, at den indre efterspørgsel bliver så stærk, at den ikke kan finde plads inden for rammen af den endnu mulige produktionsforøgelse, og at valutareserven vil blive angrebet.

Måske det mest bemærkelsesværdige træk ved den økonomiske udvikling i de første måneder af 1961 er den fortsatte betydelige fremgang i *industrieksporten*. Medregnes kød- og mælkekonserves, androg udførselsværdien i de 3 måneder januar–marts tilsammen 1254 mill. kr., 122 mill. kr. eller næsten 11 % mere end i samme tidsrum i fjor.

Stigningen i industrieksporten opvejes imidlertid på det nærmeste af et fald i *landbrugseksporten*, der møder betydelige vanskeligheder. Således er eksporten af *okse- og kalvekød* næsten halveret, især på grund af lukning af det vigtige italienske marked. Okse- og kalvekød hører i Italien til de liberaliserede landbrugsvarer, men i henhold til det gældende mindsteprissystem blev der i december 1960 udstedt midlertidigt forbud mod import af okse- og kalvekød, og dette fulgtes i februar af et importstop for levende kreaturer. Dette omfatter ganske vist ikke kalve, men der kan ikke i 1961 påregnes en kødeksport til Italien af samme størrelse (250 mill. kr.) som i 1960. Skønt eksporten af levende hornkvæg i januar kvartal viser nogen fremgang i sammenligning med 1960, er den samlede eksportværdi for levende kreaturer og okse- og kalvekød dog gået ned fra 216 til 172 mill. kr.

Medens produktionen af okse- og kalvekød i de første to måneder af 1961 har ligget 17 % lavere end i 1960, har produktionen af *svinekød og flæsk* været uforandret, men eksporten er gået noget tilbage. Til gengæld viser konserveseksporten ny fremgang efter stagnation i 1960. Landsnoteringen for 1. kl. slagterisvin, der i november 1960 var steget til 4,80 kr. pr. kg, er siden gået stærkt tilbage, men lå dog i gennemsnit for januar kvartal højere end i samme tidsrum i fjor, og da bygpriserne efter fremkomsten af den nye høst er faldet ret betydeligt, har forholdet mellem flæskepris og bygpris udviklet sig på en måde, der har virket tilskyndende til en yderligere udvidelse af svinebesætningerne. Ved tællingen den 8. april udgjorde den samlede svinebestand godt 6,6 mill. stk., ca. 465.000 flere end i april i fjor, og antallet af søer var vokset med 89.000 til 742.000. Flæskeproduktionen vil derfor i 1961 komme til at ligge noget højere end i 1960. Da der også er udsigt til en stigning i den engelske svineproduktion, vil prisudviklingen blive stærkt afhængig af, hvorvidt de

senere års tendens til en stigning i det engelske baconforbrug vil fortsætte. Virkningerne af en tendens til prisfald vil i øvrigt for den danske baconeksports vedkommende blive modvirket af, at den resterende del af den engelske told på dansk bacon (5 % af værdien) bortfalder pr. 1. juli i år.

Ægproduktionen har i de første 3 måneder af 1961 ligget noget lavere end i 1960, og eksportmængden er faldet med ca. en fjerdedel, men da der er opnået højere priser end i fjor, har nedgangen i eksportværdien været noget svagere. Vesttyskland har ligesom i 1960 aftaget ca. 75 % af den samlede danske ægeksport, men den tyske ægproduktion har været stigende, og de danske æg er – ligesom for øvrigt slagtekvæg – genstand for en vis toldmæssig forskelsbehandling til gunst for fællesmarkedslandene.

Hvad *mejeriprodukterne* angår, har såvel produktionen som eksporten af smør og ost ligget noget lavere end i 1960. Prisnoteringen (afregningstallet), der ved årets begyndelse var 5,50 kr. pr. kg mod 7 kr. på samme tid i 1960, var ved udgangen af januar kvartal faldet til 5 kr. mod 6 kr. i fjor. Fra 13. januar er der imidlertid af mejeribruget gennemført en forhøjelse af hjemmemarkedspriserne for mejeriprodukter svarende til en smørpris af 7 kr. pr. kg (ifølge loven af 10. juni 1959 var mindsteprisen ved salg til hjemmemarkedet 6 kr. pr. kg ab mejeri), og som følge heraf har afregningen til producenterne kunnet forhøjes med 50–60 øre pr. kg ud over afregningstallet. Med den nye hjemmemarkedsordning anslås salget af mælk, smør og ost til indenlandsk forbrug at ville indbringe 70–100 mill. kr. mere end i det foregående år. Ligesom i fjor er ca. halvdelen af den noget mindre osteeksport afsat til Vesttyskland, men der må forudses voksende vanskeligheder for Tysklandseksporten på grund af den toldmæssigt gunstigere behandling af den hollandske osteeksport.

Det kan i denne forbindelse måske være af interesse at resumere stillingen med hensyn til *den toldmæssige forskelsbehandling af landbrugsvarer i fællesmarkedet*. For de ikke-liberaliserede landbrugsvarer er der sket en fremskyndelse af toldafviklingen på 5 % i forhold til Romtraktaten, således at tolden mellem de seks indbyrdes på disse varer fra 1. januar 1961 udgør 75 % af basistolden (tolden pr. 1. januar 1957). For liberaliserede varer er der derimod ikke sket nogen fremskyndelse i forhold til Romtraktaten, og toldafviklingen udgør her fra 1. januar 1971 20 % (= diskriminationen over for ikke-medlemslande). De liberaliserede varer af betydning for Danmark er i Vesttyskland æg, ost og fjerkræ, i Italien, som nævnt, okse- og kalvekød.

Med hensyn til fællestariffens etablering for landbrugsvarer er der ikke tale om nogen fremskyndelse i forhold til Romtraktatens »køreplan«. Det første skridt hertil skal tages ved udgangen af 1961. Der foreligger planer om at regulere handelen med landbrugsvarer både mellem de seks indbyrdes og i forhold til tredielande ved hjælp af variable importafgifter, og det er tanken, at fællesmarkedets organer i løbet af indeværende år skal

Udenrigshandel (generalhandel).

(Månedsgennemsnit i mill. kr.)

	Import	Eksport	Heraf: Landbrugs-produkter	Heraf: Industri-produkter[1])	Import-overskud
1958	783	730	349	343	53
1959	918	792	379	371	126
1960	1033	842	381	413	191
1. kvt. 1960	1076	812	386	377	264
2. - -	999	830	372	414	169
3. - -	949	805	367	395	144
4. - -	1109	920	398	466	189
1. - 1961	1069	833	357	418	236

[1]) Incl. kød- og mælkekonserves.

overveje den endelige udformning af et sådant afgiftssystem, idet man begynder med svinekød, æg og fjerkræ.

Selv om landbrugseksporten er gået tilbage, er landbrugets nettovalutaindtjening dog opretholdt, idet importen af korn, foderstoffer og gødningsstoffer er formindsket med et lignende beløb som eksporten af landbrugsvarer. Da den samlede import i januar kvartal har været lidt mindre og eksporten lidt større end i fjor, reduceredes *importoverskuddet* med godt 80 mill. kr. til ca. 710 mill. kr. De »usynlige« indtægter på vare- og tjenestebalancen over for udlandet har langt fra kunnet dække underskuddet på handelsbalancen, men bankernes samlede valutatilgodehavender forøgedes dog i jan.–febr. med 55 mill. kr. I marts og april er valutastillingen imidlertid forringet med henholdsvis 11 og 59 mill. kr., hvorefter den samlede valutabeholdning udgjorde 1387 mill. kr.

For hele året 1960 anslås underskuddet på vare- og tjenestebalancen til 650 mill. kr. Heraf dækkedes 129 mill. kr. ved bankernes nettosalg af udenlandsk valuta, og statens og kommunernes status over for udlandet forringedes samtidig med 33 mill. kr. Desuden modtoges fra Tyskland som erstatning til koncentrationslejrfanger 18 mill. kr. Disse tre poster udgør tilsammen 180 mill. kr., og forskellen mellem de 650 mill. kr. og dette beløb er udtryk for andre kapitalbevægelser end de nævnte samt eventuelle mangler ved opgørelsen af vare- og tjenestebalancen.

Underskuddet på vare- og tjenestebalancen og nedgangen i valutabeholdningen bør sammenholdes med, at der synes at være sket en ret betydelig lagerforøgelse i 1960. Statistisk Departements opgørelse af lagerbeholdningerne af råstoffer og halvfabrikata (eksklusive sukker) viser en stigning fra 1776 mill. kr. ved udgangen af 1959 til 1973 mill. kr. ved udgangen af 1960, altså en forøgelse med 11 %. I 1959 forøgedes beholdningerne kun med 2 % (1955-priser).

Siden sidste oversigt er der fremkommet statistiske oplysninger om

Byggevirksomheden (nybyggeriet) i 1960.

	Beboelsesejendomme		Erhvervs-ejendomme	Ikke-erhvervs-ejendomme	Tilsammen
	1000 m²	Antal lejligheder	1000 m²	1000 m²	1000 m²
Under opførelse 1/1 60	2447	29341	1198	750	4395
Påbegyndt 1960	2676	29956	2209	454	5339
Fuldført 1960	2464	28043	1867	506	4837
Under opførelse 1/1 61	2659	31254	1540	698	4897

byggevirksomheden (nybyggeriet) i hele landet i 1960. Sammenfattende kan det siges, at byggevirksomheden i 1960 havde et overordentligt stort omfang. Ved årets begyndelse omfattede det igangværende byggeri et samlet etageareal på 4,4 mill. m² og lå dermed på et højere niveau end nogensinde tidligere, og i løbet af 1960 blev der fuldført 4,8 mill. m² mod 4,2 mill. m² i 1959 og påbegyndt 5,3 mill. m² mod 5,1 mill. m². Herefter var ved udgangen af 1960 under opførelse et samlet etageareal på 4,9 mill. m², 11 % mere end et år tidligere.

Hvad angår boligproduktionen var antallet af lejligheder under opførelse ultimo 1959 ca. 29.300. Der blev i 1960 fuldført ca. 28.000 lejligheder, knap 2000 flere end i 1959, og påbegyndt 30.000 (1959: 33.500), således at der ved begyndelsen af 1961 under opførelse var 31.300 lejligheder. I de områder, hvor boligbyggeriet er reguleret gennem igangsættelsesstoppet af 27. februar 1960, der endnu er i kraft for hovedstadsområdet samt i Aalborg og Århus med forstæder, er antallet af påbegyndte lejligheder gået ned med godt 7000 i sammenligning med 1959, medens der i de uregulerede områder har været en stigning på knap 4000.

Både i de regulerede og de uregulerede områder er igangsættelserne af støttet byggeri faldet stærkt i sammenligning med 1959. I hele landet blev der påbegyndt 10.300 lejligheder i det støttede byggeri mod 17.700 i 1959, men for det ustøttede byggeri var de tilsvarende tal 19.700 og 15.800. Bl. a. ud fra ønsket om at give det støttede (sociale) byggeri gunstigere vilkår fremsatte boligministeren den 14. marts et forslag om *ændringer i lov om boligbyggeri* af 27. december 1958, hvorefter der i hvert finansår kan ydes statsgaranti for lån til 10.000 lejligheder i socialt byggeri og 8000 lejligheder i privat udlejningsbyggeri og til 2000 parcel- og rækkehuse for mindrebemidlede. Til dette byggeri kan der endvidere ydes driftstilskud (m²-tilskud), og der skal også kunne ydes driftstilskud til sociale boligforetagender, der finansierer byggeri ved egne midler. Driftstilskuddet fastsættes til 8,50 kr. pr. m² pr. år både for privat og socialt byggeri, medens det for det private støttede byggeri hidtil kun har været 4,50 kr. Med hensyn til driftstilskuddet er der i øvrigt foreslået den ændring, at det fremtidig kun skal ydes til mindrebemidlede.

13. 5. 1961.
C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Januar 1961

1. – Den russiske rubel opskrives (se 7/5 1960).

Den cubanske regering giver ordre til mobilisering. – 3. USA afbryder de diplomatiske forbindelser med Cuba, efter at Cuba har krævet en reduktion af den amerikanske ambassades personale. (Foruden USA har Den dominikanske Republik, Paraguay, Nicaragua, Haiti, Guatemala og Peru afbrudt de diplomatiske forbindelser med Cuba.) – 4.–5. FN's sikkerhedsråd debatterer Cubas beskyldninger mod USA for at forberede invasion, men foretager sig i øvrigt intet.

Ved grænsen mellem Kivuprovinsen og Ruanda-Urundi kommer det til kampe mellem den Lumumba-venlige Stanleyvilleregerings tropper og soldater fra oberst Mobutus styrker, der er blevet fløjet fra Léopoldville til Ruanda-Urundi. – 2. Generalsekretær Hammarskjöld protesterer imod, at de belgiske myndigheder i Ruanda-Urundi (som forvaltes af Belgien for FN) yder hjælp til Mobutus tropper. – 4. Hammarskjöld ankommer til Léopoldville. Samtidig begynder FNs afro-asiatiske mæglingskommission sit arbejde i Léopoldville. – 5. A. Kashamura, tidligere medlem af Lumumbas regering, meddeler, at han har overtaget magten i Kivuprovinsen for Antoine Gizengas regering i Stanleyville (Orientaleprovinsen). – 9. Lumumbatilhængere proklamerer Nord Katanga som en ny provins, Lualaba. – 12.–14. FNs sikkerhedsråd diskuterer Congospørgsmålet på foranledning af Sovjetunionen, der kræver, at Belgien ufortøvet skal fratages forvaltningen af Ruanda-Urundi, og at Ruanda-Urundi skal være selvstændigt. Rådet tager ingen beslutning. – 14. Præsident Kasavubu kræver lederen af FN-missionen i Congo, inderen Dayal, kaldt tilbage, fordi han har vist sig partisk til gunst for Lumumbas tilhængere, og afvæbning af Lumumbatilhængernes tropper. – 17. Lumumba flyttes fra Thysville til et fængsel i Katangas hovedstad Elisabethville. – 24. Hammarskjöld kræver i en skrivelse til Kasavubu, at Lumumba føres tilbage til Léopoldville og enten løslades eller stilles for en domstol. Kasavubu anklager Den forenede arabiske Republik for våbenhjælp til Gizenga i Orientaleprovinsen og kræver sikkerhedsrådet indkaldt. – 26. I anledning af den bebudede eller påbegyndte tilbagetrækning af troppekontingenterne fra forskellige afrikanske og asiatiske stater advarer Hammarskjöld i en skrivelse til sikkerhedsrådet mod følgerne af en formindskelse af FN-styrkerne i Congo.

2. – Statschefen i Cambodia, Norodom Sihanouk, foreslår en konference om Laos med deltagelse af Storbritannien, Frankrig, USA, USSR, Kina, Nord- og Sydvietnam, Cambodia og Laos, der alle deltog i Genévekonferencen 1954, endvidere medlemmerne af den internationale kontrolkommission for Laos, Indien, Polen og Canada, samt Laos' nabostater Siam og Burma. Der indløber gunstige svar fra Frankrig, USSR, Kina, Nordvietnam og Burma. Storbritannien står på det standpunkt, at den mest påtrængende foranstaltning er en genoplivelse af kontrolkommissionen, men udelukker ikke en konference på et senere

tidspunkt, og Indien indtager et lignende standpunkt. – 3. Den laotiske nationalforsamling, sammenkaldt af kong Savang Vatthana til ekstraordinær samling, vedtager enstemmigt en tillidserklæring til Boun Oum's regering. 41 af de 59 medlemmer har givet møde, resten er flygtet. – 10. To udsendinge fra Boun Oum opfordrer Souvanna Phouma, der opholder sig i Cambodia, til at indtræde i Boun Oum's regering, men Souvanna Phouma nægter at vende tilbage til Laos, før freden er genoprettet. – 11. I Xieng Khouang (erobret af kaptajn Kong Lae's og Pathet Lao-styrker 1/1) dannes et militærudvalg under Kong Lae og en provinsregering bestående af medlemmer af Souvanna Phouma's regering og Neo Lao Haksat m. fl. – 18. udtaler præsident Eisenhower, at en genoplivelse af den internationale kontrolkommission vil kunne være nyttig, hvis USSR vil anerkende Boun Oum's regering. – 25. Præsident Kennedy udtaler, at USA ønsker et fredeligt uafhængigt Laos, som ikke domineres af nogen af parterne. – 31. Tre tidligere medlemmer af Souvanna Phouma's regering danner regering i Xieng Khouang, indtil Souvanna Phouma vender tilbage og overtager ledelsen. Ved udgangen af januar kontrollerer Kong Lae og Pathet Lao de to nordlige provinser Phong Saly og Sam Neua, det meste af Xieng Khoung provinsen og store dele af det mellemste og sydlige Laos.

4. – Den hollandske regering under Jan de Quay trækker sin afskedsbegæring (se 22/12 1960) tilbage, efter at striden inden for regeringskoalitionen om boligpolitikken er bilagt.

Den hollandske regering opfordrer FN til at sende observatører til Hollandsk Ny Guinea, da der er fare for indonesisk aggression. – 7. Efter at en indonesisk delegation i Moskva har forhandlet om våbenkøb og kreditter, meddeles det i et kommuniqué, at Sovjetunionen støtter Indonesiens krav på Hollandsk Ny Guinea. – 16. General Nasution erklærer, at Sovjetunionen vil levere bombe- og jagermaskiner samt u- og hurtigbåde til Indonesien.

4.–7. – I Casablanca afholdes efter indbydelse af kong Muhammed V en konference med deltagelse af præsidenterne Nasser, FAR, Nkrumah, Ghana, Sekou Touré, Guinea, og Modibo Keita, Mali. Desuden er den algierske oprørsregering repræsenteret ved Ferhat Abbas og den libyske regering ved udenrigsministeren. De 5 statsoverhoveder underskriver en afrikansk charta, hvorefter der skal oprettes en afrikansk rådgivende forsamling, når forholdene tillader det, og en fælles afrikansk overkommando. Herudover vedtager konferencen en række resolutioner: Lumumba kræves genindsat som Congos ministerpræsident, de algierske oprørere tilsiges al mulig støtte, der gives tilslutning til Marokkos krav på Mauretanien, Israels imperialisme, de franske atombombeforsøg og Sydafrikas racepolitik fordømmes.

5. – I Tyrkiet har general Gürsel omdannet sin regering. Af de nye ministre tilhører 2 Ismet Inönü's republikanske folkeparti. – 6. En grundlovgivende forsamling træder sammen. Den består af to kamre: Komitéen for national enhed (23 medlemmer, se 13/11 1960) og repræsentanternes hus, af hvis 272 medlemmer de fleste er valgte repræsentanter for provinserne, de politiske partier (det rep. folkeparti og de republikanske bønders nationale parti) og en række organisationer, medens nogle er udpeget af præsidenten og af komitéen for national enhed. Flertallet tilhører det rep. folkeparti. Forsamlingen har lovgivende myndighed, til den nye forfatning, der skal godkendes ved folkeafstemning, træder i kraft. (Valg af nationalforsamling skal finde sted senest 29/10). – 13. Forbudet mod partipolitisk virksomhed hæves, og der gives tilladelse til dannelse af nye partier. Forbudet mod det opløste demokratiske parti forbliver dog i kraft.

I Nepal (se 15/12 1960) forbydes alle politiske partier. I proklamationen hedder det videre, at forsøget med et demokrati fra oven gennem partierne er slået fejl, det vil nu blive opbygget fra grunden gennem lokale råd (»basic democracy«).

6. – Ved den endelige optælling af valgmandsstemmerne ved præsidentvalget i USA (se 19/12 1960) faar John F. Kennedy 303 stemmer, Richard M. Nixon 219 stemmer og Harry F. Byrd (demokrat, Virginia) 15 stemmer. – 20. Kennedy overtager præsidentembedet. I sin tiltrædelsestale opfordrer han begge parter til for første gang at fremsætte konkrete og alvorligt mente forslag om inspektion og kontrol med rustningerne. – 25. I sin første pressekonference giver præsident Kennedy meddelelse om, at de to overlevende piloter fra RB-47 (se 2/7 1960) er blevet frigivet af Sovjetunionen. – 30. Kennedys første budskab til kongressen om nationens tilstand offentliggøres.

Generalsekretæren for de socialistiske fagforeninger, André Renard, kræver Belgien omdannet til en føderation af Vallonien og Flandern. Strejkerne fortsætter i Vallonien, medens de strejkende i Flandern begynder at genoptage arbejdet (se 21/12 1960). – 11. De fleste offentlige virksomheder arbejder igen normalt. – 13. Deputeretkammeret vedtager regeringens spareplan (loi unique) med 115 stemmer mod 90. – 23. er arbejdet genoptaget overalt i Belgien.

7.–12. FNs generalsekretær Hammarskjöld fører i Pretoria samtaler med premierminister Verwoerd om Sydafrikas racepolitik.

8. – Ved folkeafstemningen, der formelt drejer sig om oprettelsen af midlertidige lovgivende og udøvende organer i Algier, er der flertal for de Gaulles forhandlingspolitik, idet antallet af ja-stemmer i procent af antallet af afgivne stemmer er 75 og i procent af antallet af stemmeberettigede 53.6. I selve Frankrig er de tilsvarende tal 75.3 og 55.9, og i Algier, hvor oprørsregeringen har opfordret til boykotning af afstemningen, 59.5 og 39.1 pct. – 16. Oprørsregeringen (GPRA) erklærer sig parat til at forhandle med den franske regering om betingelserne for en fri folkeafstemning i Algier. – 18. Den franske regering tager GPRAs tilbud til efterretning, idet den erklærer, at den vil fortsætte sine bestræbelser for at skabe betingelser, der i det givne øjeblik kan føre til realiseringen af Algiers selvbestemmelsesret.

9. – De tysk-amerikanske forhandlinger om aflastning af den amerikanske betalingsbalance ved tyske ydelser (se 16/11 1960) genoptages i Bonn.

11. – Statsminister Einar Gerhardsen bebuder, at den norske fiskerigrænse 1/4 vil blive udvidet til 6 og 1/9 til 12 sømil. Der føres i øjeblikket forhandlinger med Vesttyskland, og der skal også forhandles med Danmark og Sverige om udvidelsen af fiskeriterritoriet (se 28/9 1960).

14. – Regeringen i Cambodia under Pho Proeung demissionerer. – 28. Prins Norodom Sihanouk udnævner en ny regering med Penn Outh, ambassadør i Frankrig, som premierminister og Nhiek Tioulong, tidligere ambassadør i Tjekoslovakiet, som udenrigsminister.

20. – Den tidligere jugoslaviske vicepræsident Milovan Djilas, der i 1956 blev idømt 3 års fængsel, en straf, der blev forhøjet til 7 år, da han havde udsmuglet sin bog »Den nye klasse« af fængslet, løslades.

23. – Kaptajn Henrique Galvão, modstander af Salazars styre og tilhænger af general Humberto Delgado, præsidentkandidat i 1958 og nu i Brasilien, sætter sig i spidsen for ca. 70 mand i besiddelse af det portugisiske passagerskib »Santa Maria«, der med ca. 600 passagerer om bord befinder sig i det caribiske hav. Efter at amerikanske flådeenheder har opnået kontakt med »Santa Maria«, indvilger Galvão i at sætte passagererne i land i den brasilianske havn Recife.

I Venezuela sættes en ny forfatning i kraft. Præsident Betancourt erklærer, at den giver regeringen mulighed for at forhindre enhver forstyrrelse af den offentlige orden.

24. – I Bonn meddeles officielt, at Berthold Beitz fra Krupp med forbundskanslerens og udenrigsministeriets billigelse har foretaget to rejser til Warszawa, hvor han bl. a. har haft samtaler med ministerpræsident Cyrankiewicz. Det tilføjes, at yderligere samtaler vil finde sted mellem offentlige myndigheder i de to lande.

25. – I El Salvador tager en ny, højreorienteret militærjunta under Anibal Portillo magten (se 26/10 1960).

26. – De diplomatiske forbindelser mellem Storbritannien og Den forenede arabiske Republik (afbrudt 1/11 1956) genoptages.

27.–28. – I Milano føres resultatløse forhandlinger om Sydtyrolspørgsmålet mellem udenrigsminister Bruno Kreisky, Østrig, og udenrigsminister Antonio Segni, Italien.

29. – I Ruanda-Urundi erklæres kong Kigeri V for afsat, og republikken proklameres.

31. – NATOs generalsekretær siden 1956, Paul-Henri Spaak, indgiver sin afskedsbegæring med den motivering, at han ønsker at vende tilbage til Belgien for atter at deltage i det politiske liv.

Israels ministerpræsident Ben-Gurion indgiver sin afskedsbegæring. Baggrunden er uenigheden i regeringen og arbejderpartiet (Mapai) om den daværende forsvarsminister Pinhas Lavon's ansvar for israelske agenters spion- og sabotagevirksomhed i Ægypten i 1954.

Februar 1961

1. – Den belgiske regering erklærer sig rede til at samarbejde med den nye regering i Ruanda-Urundi (se 29/1) og til at forhandle om formynderskabsområdets fremtidige forfatning.

Under en ny Congodebat i sikkerhedsrådet anmoder generalsekretær Hammarskjöld om nye fuldmagter for at reorganisere den congolesiske hær og holde den uden for de politiske konflikter. Zorin, Sovjetunionen, angriber Hammarskjöld, kræver de belgiske kolonialister ud af Congo og løsladelse af Lumumba. Dagen efter udsættes debatten. –2. Ministerpræsidenterne Tshombe, Katanga, og Kalonji, Sydkasai, slutter overenskomst om økonomisk, finansielt og militært samarbejde. – 3. Oberst Mobutu afviser Hammarskjölds forslag og erklærer, at ethvert forsøg på at afvæbne hans soldater vil føre til krig. – 9. Præsident Kasavubu opløser generalkommissærernes råd og udnævner en ny provisorisk regering under ledelse af Joseph Ileo og med Justin Bomboko som udenrigsminister. Kasavubu bebuder, at regeringen vil bestræbe sig for at skabe forudsætninger for indkaldelse af parlamentet. – 10. Katangaregeringen meddeler, at Lumumba og hans to medfanger Maurice Mpolo og Joseph Okito er flygtet. – 13. Katangas indenrigsminister Godefroid Munongo meddeler, at de flygtende er blevet dræbt af beboerne i en landsby, der deltog i eftersøgningen, og begravet på et hemmeligt sted. Der organiseres demonstrationer mod Belgien i en række hovedstæder, i Cairo sætter demonstranterne ild på og plyndrer den belgiske ambassadebygning, uden at politiet skrider ind. – 14. Den russiske regering opfordrer FN til at fordømme Belgien som ansvarlig for Lumumbas død og iværksætte sanktioner mod det. Tshombe og Mobutu kræves arresteret, deres tropper afvæbnet og alle belgiere udvist af Congo. Hammarskjöld stemples som medansvarlig for Lumumbas død og kræves afskediget som generalsekretær, og Sovjetunionen anerkender Antoine Gizengas regering i Stanleyville som Congos retmæssige regering. – 15. I sikkerhedsrå-

det afviser Hammarskjöld de russiske beskyldninger og erklærer, at han ikke vil efterkomme kravet om at træde tilbage som generalsekretær. – 21. Sikkerhedsrådet vedtager enstemmigt – Sovjetunionen og Frankrig undlader at stemme – et forslag til resolution, stillet af Ceylon, Liberia og Den forenede arabiske Republik, om øjeblikkelige foranstaltninger til forhindring af borgerkrig, om nødvendigt med magt, fjernelse af alle udenlandske politiske og militære rådgivere fra Congo, undersøgelse af omstændighederne ved Lumumbas død, snarlig indkaldelse af det congolesiske parlament og reorganisering af hæren. Som svar på resolutionen beordrer ministerpræsident Tshombe mobilisering af alle indbyggere i Katanga og erklærer at resolutionen er en krigserklæring fra FN til Katanga og hele Congo. – 22. Ministerpræsident Ileo erklærer at Congo aldrig vil acceptere resolutionen, der krænker Congos suverænitet. Ministerpræsident Khrushchev gentager i en skrivelse til premierminister Nehru anklagerne mod Hammarskjöld og forslaget om et triumvirat i generalsekretærens sted. Han kræver FN-aktionen i Congo indstillet og erklærer at kun et samarbejde mellem en kommission bestående af repræsentanter for afrikanske stater og Gizengas regering kan sikre Congos uafhængighed. Tilsvarende skrivelser sendes til stats- og regeringscheferne i 60 andre stater. En udenrigsministerkonference i Accra med deltagelse af de samme stater som deltog i Casablancakonferencen (se 4.–7/1) tilslutter sig et forslag af præsident Nkrumah, Ghana, og betegner Gizengas regering som den eneste retmæssige congolesiske regering. (Nkrumahs forslag, fremsat i et brev af 18/2 til FNs generalsekretær, går ud på, at der skal oprettes en afrikansk overkommando i Congo, at alle congolesiske tropper skal afvæbnes og alle ikke-afrikanere i hæren afskediges, hvorefter alle politiske fanger skal frigives og parlamentet indkaldes.) – 25. Belgien afbryder de diplomatiske forbindelser med Den forenede arabiske Republik, der har nægtet at modtage to protestnoter i anledning af nedbrændingen og plyndringen af den belgiske ambassadebygning i Cairo. – 27. Premierminister Nehru afviser i et svar til Khrushchev kravet om generalsekretær Hammarskjölds afskedigelse og oprettelse af et triumvirat på nuværende tidspunkt. – 28. Ministerpræsident Ileo, præsident Albert Kalonji, Sydkasai, og præsident Tshombe, Katanga, underskriver i Elisabethville en overenskomst om koordinering af de militære aktioner i de områder, hvor de har kontrollen.

2. – I et økonomisk budskab til kongressen foreslår præsident Kennedy bl. a. højere sociale ydelser og udvidelse af arbejdsløshedsunderstøttelsen.

Økonomiminister Ludwig Erhard overrækker den amerikanske ambassadør i Bonn forbundsregeringens tilbud om hjælp til aflastning af den amerikanske betalingsbalance (se 16/11 1960). Det meddeles senere (6/2), at det drejer sig om forhøjelse af Vesttysklands andel i finansieringen af NATO – infrastrukturprogrammet med 20 pct., forskudsvis betaling af indkøb af bilasvarsmateriel i USA, overtagelse af bilaterale udviklingsprojekter og fremskyndet tilbagebetaling af efterkrigsgæld. Værdien af de tilbudte ydelser anslås til 4.12 milliarder DM. – 8. Præsident Kennedy betegner de tyske forslag som utilstrækkelige og foreslår forhandlinger på højere plan. – 9. Finansminister Dillon udtaler, at det ikke drejer sig om at hjælpe USA; éngangsydelser løser ikke problemet, men der må tilstræbes en løsning på længere sigt.

Udenrigsmniister Chen Yi udtaler, at den kinesiske folkerepublik er rede til at anerkende Souvanna Phoumas regering og yde den støtte, hvis den anmoder derom. – 19. Kong Savang Vatthana meddeler, at Laos herefter vil føre en streng neutralitetspolitik, ikke slutte militære alliancer, modtage fremmede tropper eller tolerere udenlandske militære baser. Han opfordrer derfor alle lande til at respektere Laos' uafhængighed og neutralitet og give afkald på enhver form for intervention. Han op-

fordrer Burma, Cambodia og Malaya til at sende en kommission, der skal overbevise sig om, at Laos ikke truer nogen, og angive enhver indblanding i Laos' indre anliggender. (Forslaget afvises af Cambodia 23/2 og af Burma 25/2). – 23. Souvanna Phouma forhandler i Phonsavan og Xieng Khouang med Kaptajn Kong Lae og Pathet Laos fører, prins Souphanouvong. – 27. I en fælleserklæring går Souvanna Phouma og Souphanouvong ind for Cambodias forslag om en international konference.

»Santa Maria« (se 23/1) landsætter passagererne i Recife. – 3. Kaptajn Galvão overgiver skibet til de brasilianske myndigheder og går i land efter at have modtaget tilbud om asyl for sig og sine mænd. Dagen efter overgives »Santa Maria« til ejerne.

3. – Det italienske deputeretkammer godkender med 211 stemmer mod 100 regeringens Sydtyrolpolitik. Udenrigsminister Segni erklærer, at regeringen ikke er sindet at give provinsen Bozen fuld autonomi, men udtrykker håbet om, at der endnu kan opnås enighed med Østrig. – 9. Den østrigske udenrigsminister Bruno Kreisky oplyser, at den italienske regering har erklæret sig rede til at fortsætte forhandlingerne om Sydtyrolspørgsmålet. Han udtaler, at spørgsmålet kun kan løses tilfredsstillende ved at give Sydtyrol selvbestemmelsesret, men at Østrig vil nøjes med autonomi for Sydtyrol som forudsat i Parisoverenskomsten af 5/12 1945.

4. – Mapai's centralkomité vedtager, at Lavon (se 31/1) skal fjernes fra posten som generalsekretær i Histadruth (de samvirkende fagforbund). – 9. Histadruth's forretningsudvalg, hvor Mapai er i flertal, beslutter at modtage Lavon's afskedsbegæring. – 15. Præsident Ben-Zvi opfordrer Ben-Gurion til at danne ny regering. – 28. Ben-Gurion meddeler, at han ikke er i stand til at danne en ny regering, og at der vil blive fremsat forslag om opløsning af Knesset og afholdelse af valg.

10.–11. – Stats- og regeringschefer samt udenrigsministre fra de seks drøfter på en konference i Paris mulighederne for et snævrere politisk samarbejde og løsning af problemerne, der opstår ved eksistensen af de to økonomiske grupperinger i Europa. – 14.–16. EFTAs ministerråd beslutter på et møde i Genéve at gennemføre den næste indbyrdes toldnedsættelse allerede fra 1/7, 6 måneder tidligere end oprindelig planlagt, og at undersøge mulighederne for en yderligere fremskyndelse af toldafviklingen inden for EFTA. Der er opnået enighed om formen for Finlands associering med EFTA, og rådet udtrykker sin tilfredshed med kontakterne mellem Storbritannien og de seks med det formål at skabe grundlag for forhandlinger mellem alle de berørte lande.

11.–12. – I formynderskabsområdet Britisk Kamerun afholdes folkeafstemning i henh. til FN-beslutning af 13/3 1959. I Nord K. stemmer 147.000 for forening med Nigeria (uafh. 1/10 1960) og 97.000 for tilslutning til den kamerunske republik (tidligere fransk formynderskabsområde, uafh. 1/1 1960) I Syd K. er de tilsvarende stemmetal 97.000 og 233.000. Nord K. vil indgå i Nigeria som en del af nordregionen, og Syd K. vil danne føderation med den kamerunske republik.

12. – I Gabon genvælges Leon M'Ba som præsident. Ved det samtidig afholdte valg til nationalforsamlingen får hans parti, den nationale union, over 95 pct. af stemmerne. – 18. Nationalforsamlingen vedtager en ny forfatning med et stærkt præsidentstyre.

13. – Det belgiske senat vedtager spareplanen (se 6/1) med 97 stemmer mod 63. – 17. Det liberale partis ministre i koalitionsregeringen Eyskens tilbyder at demissionere på grund af uenighed med regeringens kristelige-sociale flertal om gennem-

forelsen af spareplanen og om en valgreform. – 20. Kong Baudouin nægter at modtage de liberale ministres demissionsbegæring, men opløser parlamentet og provinsrådene.

14. – Sydafrika indfører decimalsystemet i møntvæsenet. Den nye møntenhed, der svarer til 10 sh, benævnes Rand (forkortet R.) og inddeles i 100 cents.

16. – Den østrigske forbundskansler Julius Raab meddeler, at han vil nedlægge sit embede 11/4. Det østrigske folkepartis ledelse beslutter enstemmigt at foreslå partiets formand, Alphons Gorbach, som hans efterfølger.

17. – Konference i London, åbnet 30/1, om Nordrhodesias forfatning slutter uden resultat. – 21. offentliggør den britiske regering en hvidbog med forslag til Nordrhodesias forfatning. – 27. Premierministeren i Føderationen Rhodesia og Nyasaland, Sir Roy Welensky, afviser i en tale i parlamentet den britiske regerings forslag, men hilser med glæde resultaterne af konferencen om Sydrhodesia (30/1–7/2 i Salisbury).

17. – Den algierske oprørsregering (GPRA) erklærer, at kun direkte forhandlinger mellem den franske regering og GPRA kan føre til en løsning af Algierspørgsmålet. – 26. GPRA erklærer, at det algierske Sahara udgør en integrerende del af Algier, og vender sig mod franske forsøg på at skille den algierske befolkning i Sahara fra befolkningen i det øvrige Algier.

18. – I den norske regering afløser socialminister dr. Gudmund Harlem Nils Handal som forsvarsminister, og formanden for Norsk Tekstilarbejderforbund Olav Bruvik bliver socialminister.

21. – Shahen åbner det nyvalgte persiske parlament (Majlis), idet han udtaler, at dets første opgave må være at gennemføre en ny valglov, der sikrer retfærdige valg. (Valgene begyndte 10/1. Ifl. en ufuldstændig opgørelse pr. 12/3 havde det nationale parti (Mellyoun) under Manouchehr Eghbal opnået 70 af i alt 200 mandater, folkepartiet (Mardom) under Yahyi Adl 65, og der var valgt 33 uafhængige, medens valget i 30 kredse var udsat af tekniske grunde. Studenterdemonstrationer mod påståede uregelmæssigheder ved valgene fører til lukning af universitetet i Teheran).

26. – Kong Muhammed V af Marokko afgår ved døden. Kronprins Moulay Hassan udråbes som konge under navnet Hassan II.

28. – NATO-rådet enes om en ny fordelingsnøgle for infrastrukturudgifterne. De vigtigste ændringer består i en nedsættelse af USAs og en forhøjelse af Vesttysklands bidrag (se også 2/2).

Marts 1961

1. – Den hollandske regering forelægger parlamentet en plan, hvorefter Hollandsk Ny Guinea skal opnå uafhængighed i løbet af de kommende 10 år.

Fra et møde i Rabat mellem kong Hassan II, Marokko, præsident Bourguiba, Tunis, og chefen for den algierske oprørsregering (GPRA) Ferhat Abbas udsendes et kommuniqué, der konstaterer fuldstændig enighed om midlerne til virkeliggørelse af Algiers uafhængighed, og hvori deltagerne understreger, at de er besluttet på at gennemføre en sammenslutning af de tre lande i et Stor-Maghreb.

Ved valgene i Kenya af 53 medlemmer til det nye lovgivende råd har den afrikan-

ske nationale union (KANU) fået 16 mandater, den afrikanske demokratiske union (KADU) 10, det nye Kenya parti (Michael Blundell's parti), 4, koalitionen (dannet marts 1960 af Sir Ferdinand Cavendish-Bentinck), hvis kandidater støttes af det forenede parti, 3, Kenya indiske kongresparti, 3, frihedspartiet 1, uafhængige 16.– 16. vælges 12 »nationale« medlemmer af det lovgivende råd, nemlig 4 afrikanere, 4 europæere og 4 asiater. Af afrikanerne tilhører 3 KADU og 1 KANU, og alle 4 europæere er tilhængere af det nye Kenya parti. De afrikanske partier ønsker ikke at danne regering, før Jomo Kenyatta er løsladt, medens guvernøren Sir Patrick Renison nægter at løslade ham, før der er dannet en ny regering, »der arbejder godt«.

2. – Ministerpræsident Joseph Ileo kræver, at FN-tropperne skal rømme lufthavnen i Leopoldville og en militærlejr, da der ellers er fare for sammenstød med congolesiske tropper. FNs repræsentant Dayal giver ordre til, at FN-tropperne skal sætte sig til modværge, hvis der gøres forsøg på at afvæbne dem. – 3. Indien, Liberia og Tunis meddeler, at de er villige til at forøge deres troppekontingenter til FN-styrken. – 4. Den belgiske delegerede ved FN erklærer, at Belgien har taget skridt til at trække de belgiske officerer, der endnu befinder sig i Congo, ud af landet, men med hensyn til de belgiske civilpersoner i Congo kan man kun opfordre dem til at forlade landet. – 4.–5. kommer det i byerne Banana og Matadi til kamp mellem FN-tropper og congolesiske tropper, hvorefter FN-tropperne trækker sig tilbage. Det drejer sig især om sudanesiske tropper, og 6/3 beslutter den sudanesiske regering at trække sit FN-kontingent ud af Congo. – 7. Præsident Kasavubu advarer i en skrivelse til Hammarskjöld mod følgerne af en overilet reorganisation af den congolesiske hær og kræver, at kommandoen stadig skal være underlagt den congolesiske regering. Reorganiseringen må ikke indskrænke sig til udvisning af de belgiske rådgivere og må også udstrækkes til Antoine Gizengas styrker, og den må ske i samarbejde med den congolesiske regering. – 8. Gizenga proklamerer sig som Congos regeringschef, idet han anerkender Kasavubu som statsoverhoved. – 8.–12. afholdes i Tananarive (Madagascar) efter indbydelse af præsident Tshombe i Katanga en konference af congolesiske politikere. Gizenga er ikke mødt. Det besluttes, at Congo skal være et statsforbund med Kasavubu som præsident. – 29. Oberst Mobutu meddeler, at en af hans officerer har haft et møde med officerer fra general Lundulas (Stanleyvilleregeringens) hær ved grænsen til Orientale-provinsen. Han udtaler, at ankomsten af nye indiske kontingenter til FN-styrken er en direkte aggressions- og krigstrussel, og oplyser, at man på en konference mellem Léopoldvilleregeringens, Katangas og Sydkasais militære ledere er blevet enig om fælles aktion over for oprørsforsøg og specielt mod FN-forsøg på at afvæbne den congolesiske hær, der vil blive reorganiseret, men af congoleserne selv.

Premierministeren i Føderationen Rhodesia-Nyasaland, Sir Roy Welensky, truer i en tale i parlamentet med at træde tilbage og søge nyt mandat hos vælgerne, hvis den britiske regering fastholder sit forslag til forfatning for Nordrhodesia (se 17/2). Efter forhandlinger med premierminister Macmillan under Commonwealthkonferencen erklærer han sig imidlertid rede til at acceptere forslaget som grundlag for fortsatte forhandlinger i Nordrhodesias hovedstad, Lusaka.

I »barrikadeprocessen« mod deltagerne i opstanden i Algier i januar 1960 idømmes de to hovedmænd, Joseph Ortiz og Pierre Lagaillarde, der begge opholder sig uden for Frankrig, henholdsvis dødsstraf og 10 års fængsel.

5. – D-marken opskrives med 4.75 pct. Økonomiminister Ludwig Erhard motiverer beslutningen med nødvendigheden af at dæmpe konjunkturen og udligne betalingsbalancerne. – 6. Holland følger Vesttysk-

land og opskriver den hollandske gylden med 4.75 pct.

Kong Hassan II meddeler, at Frankrig er gået med til at fremskynde evakueringen af de franske flyvebaser i Marokko. Evakueringen skal herefter være tilendebragt 1/10 1961 i stedet for ved udgangen af 1963.

Ved parlamentsvalgene i Chile bevarer radikale, liberale og konservative, der støtter præsident Alessandris regering, flertallet, men oppositionspartierne, kristelige demokrater, kommunister, socialister og nationaldemokrater, har betydelig fremgang, især kommunister og socialister.

8.–17. – På den årlige konference af premierministrene i Commonwealth (for Ghana, Pakistan og Cypern møder dog præsidenterne) optages Cypern og Sierra Leone som medlemmer. Premierminister Verwoerd fremsætter 13/3 anmodning om, at Sydafrika må vedblive at være medlem, når det 31/5 bliver republik, men trækker 15/3 anmodningen tilbage på grund af nogle af de øvrige medlemmers holdning til Sydafrika i anledning af dets racepolitik. – 16. Verwoerd udtaler, at Sydafrika vil forblive i sterlingområdet.

9.–10. – Forsvarsministeren i Boun Oums regering, general Phoumi Nosavan, forhandler i Phnom Penh (Cambodia) med Souvanna Phouma. Parterne er enige om, at en streng neutralitetspolitik er grundlaget for fredens genoprettelse og Laos' sikkerhed, og fordømmer udenlandsk indblanding. Det hedder endvidere i det udsendte kommuniqué, at general Nosavan betragter Souvanna Phouma som den eneste laotiske statsmand, der ved forhandlinger med Pathet Lao kan tilvejebringe national enighed. – 14. I en radioudsendelse fra Hanoi fordømmer Pathet Lao ethvert kompromis med Boun Oums regering. Nye forhandlinger i Cambodia mellem repræsentanter for Boun Oums regering og Souvanna Phouma fører ikke til noget resultat. – 23. På baggrund af Pathet Lao-styrkernes forøgede aktivitet ved hjælp af våbenleverancer fra Sovjetunionen udtaler præsident Kennedy, at USA er fast besluttet på at modsætte sig alle forsøg på at berøve Laos dets uafhængighed, og at det kan tænkes, at USA i forståelse med sine allierede i SEATO vil gribe mere aktivt ind i Laos. – 26. På et møde i Key West er præsident Kennedy og premierminister Macmillan enige om, at det ikke kan tillades, at situationen i Laos fortsat forværres. De udtaler håbet om, at Sovjetunionen vil svare positivt og konstruktivt på Storbritanniens forslag (våbenhvile, indkaldelse af kontrolkommissionen og derefter international konference). – 29. SEATOs ministermøde i Bangkok slutter med vedtagelsen af en resolution, hvori det hedder, at medlemmerne er rede til at tage enhver forholdsregel, de måtte skønne nødvendig i den givne situation, hvis det britiske initiativ ikke fører til noget, og der fortsat gøres forsøg på med militære midler at vinde kontrol over Laos.

10. – Altinget godkender med 33 stemmer (selvstændighedspartiet og socialdemokratiet) mod 27 (fremskridtspartiet og folkeallianceen) aftalen med Storbritannien, hvorefter Storbritannien anerkender 12 miles fiskerigrænsen, dog således, at de britiske fiskere i 3 år får ret til at fiske mellem 6 og 12 miles grænsen i afmærkede områder og på bestemte tider. Begge lande forpligter sig til at respektere den mellemfolkelige domstols afgørelser i tilfælde af uenighed ved yderligere udvidelse af fiskerigrænsen.

Den indonesiske regering har taget sin tilladelse til, at den britiske ambassadør i Jakarta varetager de hollandske interesser i Indonesien, tilbage, ligesom Den forenede arabiske Republik har meddelt, at den ikke længere repræsenterer Indonesien i Holland. Hermed er enhver, også indirekte forbindelse mellem Holland og Indonesien afbrudt (se 17/8 1960).

12. – I Persien danner ministerpræsident Jafar Sharif Emami ny regering med ambassadøren i London, Hussein Ghods Na-

khai, som udenrigsminister og general Ali Naghdi som krigsminister. Emami udtaler, at striden med Irak vil blive bilagt ved forhandling, og at han håber, at et besøg, som han om kort tid vil aflægge i Moskva, vil fjerne misforståelserne mellem Persien og Sovjetunionen.

15. – Den franske regering meddeler, at der i de sidste uger er ført forhandlinger med repræsentanter for den algierske oprørsregering, og udtaler ønsket om forhandlinger med en officiel delegation om betingelserne for virkeliggørelsen af selvbestemmelsesretten i Algier og om de dermed sammenhængende spørgsmål. – 17. Tilbuddet om officielle forhandlinger accepteres af GPRA.

Et forslag til resolution hvorefter et udvalg skal undersøge forholdene i Angola, får i sikkerhedsrådet 5 stemmer (USA, USSR, Ceylon, Liberia, FAR), medens 6 (Storbritannien, Frankrig, Tyrkiet, Formosa-kina, Ecuador og Chile) undlader at stemme. Da forslaget ikke har opnået 7 stemmer, er det bortfaldet.

20. – De italienske socialister (PSI) godkender på partikongressen i Milano Pietro Nennis politik, der går ud på fuld uafhængighed af kommunisterne og tilnærmelse til de kristelige demokrater. Ved valget af centralkomité besætter Nennis tilhængere 45 (–2) af centralkomiteens 81 pladser, medens den prokommunistiske gruppe under Vecchietti får 29 (+ 2) og Bassos gruppe, der indtager et mellemstandpunkt, 6(–1).

21. – Tremagtsforhandlingerne i Genéve om en aftale om standsning af forsøg med kernevåben, der har været afbrudt siden begyndelsen af dec. 1960, genoptages. Vestmagterne fremlægger forslag, der indeholder betydelige indrømmelser til Sovjetunionens standpunkter.

23. – I Moskva afskaffes telefon- og telegramcensuren for udenlandske korrespondenter.

26. – Efter valgene i Belgien er partistillingen i deputeretkammeret: liberale 20 (1958 : 21), kristelig-sociale 96 (104), socialister 84 (84), Volksunie, et konservativt flamsk-nationalistisk parti, 5 (1), kommunister 5 (2) og uafhængige (konservative) 2 (0). Til senatet vælges samtidig 11 (12) liberale, 47 (53) kristelig-sociale, 45 (40) socialister, 2 (0) medlemmer af Volksunie og 1 (1) kommunist. (Senatet består af i alt 175 medlemmer, hvoraf 106 vælges ved direkte valg, 46 af provinsrådene og 23 af senatet selv.) – 27. Gaston Eyskens indgiver regeringens afskedsbegæring.

27. – I Helsingfors underskrives en aftale, hvorefter de 7 EFTA-lande og Finland danner et frihandelsområde, EFTA-Finland Association eller EFA.

27.–30. – På den tredie »topkonference« af tidligere franske stater i Afrika, som finder sted i Yaounde (se 15.–19/12 1960), godkendes et forslag om oprettelse af en organisation for økonomisk samarbejde. Konferencen bifalder beslutningerne på Tananarive-konferencen (se 2/3), hilser med glæde de forestående forhandlinger om Algier (se 15/3) og beslutter, at militære eksperter 30/6 skal mødes i Tananarive for at udarbejde planer for en fælles forsvarsorganisation. Den næste konference af statsoverhoveder fra de 12 lande skal afholdes 4.–10. juli i Tananarive.

30. – Kolonimister Macleod meddeler, at Tanganyika vil få selvstyre 1/5 og uafhængighed inden for Commonwealth 28/12.

DANMARK

Januar 1961

1. – Statsminister Kampmann udtaler i et interview i Aarhuus Stiftstidende, at de radikale ministre har accepteret skat ved kilden, og tilføjer, at den radikale gruppe gør det vel, når den får forslaget at se.

3. – Arbejdsgiverforeningens og LO's forhandlingsudvalg forhandler under forligsmandens ledelse (se 2012 1960).

Fællesudvalget for statstjenestemænd og lærere anmoder finansministeren om, at der snarest muligt optages forhandlinger om overenskomsttillæg med tilbagevirkende kraft fra et tidligere tidspunkt end det i lønningsloven fastsatte (1/10).

11. – Statsminister Kampmann udtaler, at der ikke skal ventes nogen egentlig lempelse af finanspolitikken på nuværende tidspunkt, og understreger, at de nye overenskomster på arbejdsmarkedet vil blive afgørende for den økonomiske politik.

Folketingsmand Baunsgaard (r. v.) går ind for, at spørgsmålet om indførelse af skat ved kilden bliver behandlet i et udvalg, hvori erhvervene er repræsenteret, forinden lovforslag fremsættes.

12. – Indenrigsminister Hans R. Knudsen fremsætter forslag om den amtskommunale beskatning, forslag om beskatning til kommunerne af faste ejendomme og forslag om statens overtagelse af visse kommunale udgifter. Disse lovforslag udgør sammen med forslag om ændringer i lovene om afgift af forlystelser og af spiritus, vin og øl samt i invalide-, folke- og enkepensionslovgivningen regeringens amtsskattereform.

Iver Poulsen fremsætter for de uafhængige forslag om ændringer i folketingsvalgloven (ophævelse af spærreglerne og forbud mod at politiske partier modtager støtte fra faglige organisationer).

13. – Den britiske luftfartsminister Peter Thorneycroft har under et besøg i København drøftet Danmarks deltagelse i et intereuropæisk raket- og drabantprogram med medlemmer af den danske regering.

Indenrigsminister Hans R. Knudsen fremsætter forslag om nedsættelse af valgretsalderen fra 23 til 21 år og om en række andre ændringer i lov om valg til folketinget og i den kommunale valglov, herunder navnlig om adgang for hospitalsindlagte til at stemme. Der stilles ikke forslag om ændring af spærreglerne, men dette spørgsmål henvises til fordomsfri drøftelse i udvalget.

Erhvervenes skatteudvalg anmoder finansministeren om at lade et udvalg foretage en grundig undersøgelse af kildeskattens problemer, forinden lovforslag fremsættes.

14. – Mellem det østtyske udenrigshandelskammer og de danske hovederhvervsorganisationer er der indgået en aftale om vareudveksling på 116 mill. kr. hver vej i 1961.

18. – Finansminister Philip svarer i folketinget på et spørgsmål af Poul Møller (k. f.), at erhvervslivets organisationer vil blive indbudt til en række møder og få materiale vedrørende indførelse af kildeskat og udkast til lovforslag herom forelagt, men afviser forslag om nedsættelse af et udvalg (se 13/1).

19. – Arbejdsgiverforeningen og LO anmoder forligsinstitutionen om at træde i funktion fra og med 21/1 (se 3/1).

20. – Finansminister Philip udtaler, at det ikke er ønskeligt, at staten på længere sigt skal foretage så stor en del af opsparingen som i øjeblikket, og at den private opsparing kan fremmes ved at mindske indkomstskatterne og øge forbrugsafgifterne. Personlig ønsker han lavere formueskat og højere arveafgift.

24. – Iver Poulsen fremsætter for de uafhængige forslag til beslutning om nedsættelse af et sagkyndigt, upolitisk udvalg til undersøgelse af forskellige forhold under den tyske besættelse, herunder forholdet mellem »den lille generalstab« og modstandsbevægelsen og mellem politikerne og disse to grupper. Desuden ønskes mulighederne for en sagkyndig, upolitisk gennemgang og vurdering af den parlamentariske kommissions arbejde undersøgt.

På foranledning af en forespørgsel fra socialistisk folkeparti om, hvad regeringen agter at gøre for at skaffe klarhed over visse fuldbyrdede og påtænkte likvideringer af modstandsfolk i besættelsesårene, udtaler forsvarsministeren, at det nu kan fastslås, at der ikke har eksisteret planer om at likvidere nuværende generalmajor Højlund Christensen.

25.– Finansminister Philip udtaler, at LO og VK gør hver sit til at bringe ekspansionen frem til det punkt, hvor valutastrømmen vender.

Fællesudvalget for Landbrugets arbejdsøkonomiske Spørgsmål (»kompensationsudvalget«) meddeler, at det har gennemgået en række områder, hvor landbruget vil kræve kompensation for løn- og omkostningsstigninger. (Formanden for landbrugets arbejdsgiverforening, godsejer A. U. Juhl, har tidligere opgjort arbejdernes krav ved de forestående overenskomstforhandlinger til 182 millioner kr.).

26. – Efter et møde i 12 mands udvalget om Landbrugets Afsætningsråds fremtidige stilling (se 15/6 1960) udtaler afsætningsrådets formand, folketingsmand Niels Eriksen, at man er nået ret langt i retning af enighed om en plan, hvorefter husmandsforeningerne bliver repræsenteret i Landbrugsrådet, og afsætningsrådet lægges ind under dette.

31. – De uafhængiges forslag om nedsættelse af et udvalg vedrørende visse forhold under den tyske besættelse får ved 1. behandling tilslutning fra s. f., men afvises af de øvrige partier, der erklærer, at besættelsestiden må overlades til historikerne.

Folketingets ombudsmand kritiserer socialministeriets og arbejdsnævnets behandling af andragendet om godkendelse af en særlig arbejdsløshedskasse for handelsrejsende og henstiller til socialministeriet, at det på ny forelægger andragendet for nævnet, og til nævnet, at det tager stilling til, om andragendet bør afslås.

I forligsinstitutionen indledes forhandlinger om de generelle overenskomstkrav.

Februar 1961

1. – Regeringen har – som svar på en henvendelse fra 297 videnskabsmænd – besluttet at nedsætte et 5 mands udvalg til at undersøge atomfaren og oplyse befolkningen herom.

Justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag om ændringer i lov om folketingets ombudsmand, hvorefter ombudsmandens virksomhed også skal omfatte en del af den kommunale forvaltning.

2. – Shell har besluttet at opføre et olieraffinaderi ved Fredericia.

3. – Det meddeles, at Caltex Oil undersøger mulighederne for anlæg af et raffinaderi mellem Kolding og Fredericia.

11. – Udkast til et nyt principprogram for socialdemokratiet til afløsning af programmet af 1913 offentliggøres. Udkastet er udarbejdet af et udvalg under statsministerens ledelse og vil efter at være blevet drøftet i partiforeningerne blive forelagt partikongressen, der åbner 11/6.

14. – Statsminister Kampmann har under et besøg i USA en samtale med præsident Kennedy.

Grosserer-Societetets Komite protesterer imod, at en fremskyndelse af toldaftrapningen inden for EFTA kædes sammen med en forlængelse af fristerne for afskaffelsen af importrestriktionerne for visse varer.

15. – Forsvarsminister Poul Hansen udtaler som svar på et spørgsmål fra Aksel Larsen (s. f.), at regeringen endnu ikke har taget stilling til NATO's forslag om fælles dansk-tysk kommando, og at ingen danske styrker vil blive underkastet tysk kommando i fredstid.

Landbrugets organisationer indbringer spørgsmålet om hjemmemarkedsprisen for smør, der af monopoltilsynet er fastsat til 7 kr. pr. kg, medens landbruget kræver 7,50 kr., for ankenævnet.

16. – Efter at EFTA's ministerråd har besluttet at gennemføre den næste toldnedsættelse på 10 pct. allerede 1/7, 6 måneder tidligere end oprindeligt planlagt, og at forberede en almindelig afkortning af tidstabellen for afviklingen af told og restriktioner, udtaler udenrigsminister Krag, at han har præciseret, at dansk tilslutning hertil kun kan forventes, hvis der virkelig opnås en forøgelse af handelen med landbrugsvarer og fisk.

17. – Ved en forhandling mellem den danske og den svenske finansminister besluttes det at nedsætte et dansk-svensk ekspertudvalg til at overveje afskaffelsen af salget af afgiftsfri spiritus og cigaretter på skibsruterne mellem Sjælland og Skåne.

Folketinget vedtager ved 3. behandling amtsskattereformen (se 12/1), idet dog forslaget om statens overtagelse af kommunernes andel i forlystelsesafgiften er taget tilbage. For selve skatteforslagene stemmer kun s. og r. v., 11 (uafh., 1 v. og 5 k. f.) stemmer imod, medens v. og k. f. i øvrigt samt s. f. og grønlandsminister Gam undlader at stemme. Under behandlingen er den foreslåede undergrænse for den sognekommunale grundskyld ændret fra 12 til 10 pro mille og overgrænsen fra 35 til 40 pro mille, og sognekommunerne får adgang til at lægge indtil 10 pro mille ekstraordinær grundskyld på landbrugsejendomme, der ejes eller forpagtes af personer, der bor i anden kommune og ikke betaler indkomstskat til den kommune, hvor ejendommen er beliggende.

19. – Nordisk Råds 9. session åbnes i København af den hidtidige præsident Gisli Jónsson. Til ny præsident vælges Erik Eriksen, Danmark. Under generaldebatten, der fortsættes den følgende dag, giver udenrigsminister Krag udtryk for skepsis m. h. t. udsigterne for en snarlig sammenslutning af EFTA og fællesmarkedet. En række talere er inde på spørgsmålet om en dansk-norsk landbrugsaftale (se 13/12 1960). Statsminister Gerhardsen udtaler, at Norge stadig er villig til forhandling, men fremhæver, at opretholdelsen af de danske importrestriktioner i det omfang, tilfældet er, er en hindring for et positivt resultat. Bortset fra handelspolitiske spørgsmål indtager hjælp til udviklingslandene og Norden som uddannelsesmæssig og forskningsmæssig enhed en fremtrædende plads i debatten. Udenrigsminister Krag forelægger den danske regerings plan vedrørende hjælp til udviklingslandene.

20. – I en regeringserklæring i det udenrigspolitiske nævn udtaler udenrigsminister Krag, at det efter dansk opfattelse er en

betingelse for, at FN's aktion i Congo kan lykkes, at alle medlemslande afstår fra enhver ensidig indgriben i Congo, og at al bistand til Congo ydes gennem FN, samt at der gives FN og dermed FN-styrkerne de nødvendige beføjelser. Regeringen beklager de uberettigede angreb på FN og generalsekretær Hammarskjöld, og har gennem sin ambassadør ved FN forsikret generalsekretæren om sin fortsatte ubetingede tillid til ham.

21. – Nordisk Råd forkaster med 56 stemmer mod 6 (de finske kommunister og Aksel Larsen, s. f.) forslag til rekommandation vedr. en atomvåbenfri zone i Norden; 5 undlader at stemme. Et forslag af Aksel Larsen om sagens udsættelse til næste session opnår kun hans egen stemme. Derefter vedtages udvalgsindstillingen gående ud på, at rådet uden realbehandling beslutter intet at foretage sig i sagen.

22. – Danmark, Norge og Sverige har i enslydende noter protesteret mod de amerikanske luftfartmyndigheders forsøg på at begrænse SAS's andel af passagertrafikken mellem USA og Europa.

24. – Nordisk Råds 9. session slutter, efter at der er vedtaget i alt 14 rekommandationer til regeringerne, bl. a. om indstiftelse af en nordisk litteraturpris, nedsættelse af et nordisk ministerudvalg til samordning af hjælpen til udviklingslandene, oprettelse af et permanent kontaktorgan for landbrugsspørgsmål, gennemførelse af ekspertudvalgets forslag om et nordisk folkeakademi og samarbejde om den højere undervisning og forskning.

26. – Forligsmanden beslutter at kræve strejkerne, der er varslet til iværksættelse mellem 2. og 9. marts, udsat i 2 uger.

27. – Efter forhandlinger mellem handelsministeriet og A/S De danske Sukkerfabrikker er der opnået enighed om en ny 10-årig koncession gældende til 30/4 1971.

28. – 12 mands udvalget (se 26/1) konstaterer, at der ikke har kunnet opnås enighed om husmandsforeningernes indtræden i Landbrugsrådet, men Landbrugets Afsætningsråds opgaver vil blive henlagt til et fællesudvalg i Landbrugsrådet, i hvilket udvalg husmandsforeningerne såvel som landboforeningerne og produktionsforeningerne vil blive repræsenteret.

Marts 1961

1. – Finansminister Philip fremsætter forslag til ligningslov, hvor sondringen mellem midlertidige og »permanente« bestemmelser er afskaffet, således at det herefter ikke skulle være nødvendigt hvert år at revidere loven, der skal gælde fra og med 1962–63. Finansministeren fremsætter endvidere forslag til udskrivningslov for 1961–62 med ændringer, som sammen med amtsskattereformen (se 17/2) betyder et minus for statskassen på ca. 400 mill. kr. Da en skattelettelse af denne størrelsesorden ikke anses for økonomisk forsvarlig i øjeblikket, foreslås tobaksafgifterne samtidig forhøjet med ca. 100 mill. kr. De foreslåede ændringer i udskrivningsloven omfatter bl. a. lempelse af skatteskalaerne, bl. a. forhøjes grænsen for proportionalitetsbeskatningen (24 pct.) for forsørgere fra 12.000 til 18.000 (skalaindkomst) og for ikke-forsørgere fra 8.000 til 14.000 kr. Til gengæld foreslås merindkomstfradraget, der hidtil har været 30 pct. af merindtægten, som hovedregel nedsat til 20 pct. Formueskatten lempes for formuer under 200.000 kr., og formuer under 90.000 (hidtil 60.000) kr. bliver helt fritaget for formueskat. I forbindelse med børnefradragets bortfald indføres børnetilskud for alle uden hensyn til indtægt og formue.

8. – En dansk-polsk handelsaftale for 1961 underskrives i Warszawa. Der regnes med en samhandel på ca. 300 mill. kr., en stigning på 25 pct. Polen skal bl. a. levere Danmark 1,6 mill. tons kul.

10. – Økonomiminister Bertel Dahlgaard giver folketinget en redegørelse i forbindelse med offentliggørelsen af den økonomiske årsoversigt.

Folketinget færdigbehandler forslag til lov vedrørende personlig skat til kommunen, der vedtages enstemmigt, og forslag om forhøjelse af tobaksafgifter, der vedtages med 120 stemmer (s., r. v., v., k. f. og 1 uafh.) mod 11 (s. f. og de uafh.).

14. – Boligminister Carl P. Jensen fremsætter forslag om ændringer i lov om boligbyggeri med vidtgående bemyndigelser til at regulere byggeriets samlede omfang og fordelingen mellem privat byggeri og socialt byggeri. Efter forslaget kan der i det enkelte finansår ydes statsgaranti til 10.000 lejligheder i socialt byggeri, 8.000 lejligheder i privat udlejningsbyggeri og 2000 parcelhuse. Driftstilskuddene skal være af samme størrelse i privat og socialt byggeri.

15. – På et møde i København stiftes et dansk-tysk oplysningsudvalg, hvis formål er at formidle forbindelser mellem politiske og kulturelle kredse i Danmark og Vesttyskland.

De skandinaviske forsvarsministre har på et møde i København drøftet problemer af fælles interesse i forbindelse med de tre landes afgivelse af kontingenter til FN's styrker i Gaza og Congo samt spørgsmålet om opstilling af FN-beredsskabsstyrker.

I nationalbankens beretning hedder det bl. a. at selv den mest hensigtsmæssige finans- og pengepolitik ikke alene kan sikre den samfundsøkonomiske balance; indkomstkrav som føres frem af stærke organisationer kan true opretholdelsen af den fulde beskæftigelse.

Danske og britiske embedsmænd har i London udvekslet synspunkter m. h. t. det danske landbrugs stilling i forbindelse med de britiske bestræbelser for at komme på talefod med fællesmarkedet.

På det nordiske udenrigsministermøde i Stockholm er der enighed om, at bistanden til udviklingslandene skal videreføres og udbygges, dels inden for FN's rammer, dels gennem specielle nordiske fremstød. M. h. t. FN og Congo er der enighed om, at generalsekretær Hammarskjöld har søgt at gennemføre FN-resolutionerne i den ånd, hvori de er vedtaget. Endvidere har man bl. a. drøftet nedrustningsspørgsmålet, Danmarks, Norges og Sveriges deltagelse i det europæiske rumprojekt Blue Streak og en udvidelse af det nordiske samarbejde i udenrigstjenesten.

16. – Arbejdsgiverforeningen meddeler forligsmanden, at man vil anbefale et mæglingsforslag med lønforbedringer på ca. 210 mll. kr. LO's forretningsudvalg accepterer ligeledes det skitserede mæglingsforslag; men formanden for Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund Alfred Petersen og et flertal i forbundets ledelse går imod det.

17. – Udenrigsminister Krag fremsætter forslag om ratifikation af overenskomsten af 14/12 1960 om Organisationen for økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD).

Forligsmanden beslutter at fremsætte mæglingsforslag.

19. – Havnearbejdere i København nedlægger arbejdet og demonstrerer mod LO's holdning over for arbejdsmandsforbundets krav om en mindsteløn på 250 kr. om ugen.

19. – Statsminister Kampmann udtaler på LO's informationsmøde i Odense at regeringen fortsat tager afstand fra tanken om at gribe ind i en eventuel arbejdskonflikt.

21. – Mæglingsforslag for 7 af de 8 grupper, hvori overenskomstområdet er delt

(den 8. gruppe er handels- og kontorfagene, hvor forhandlingerne endnu ikke er afsluttet), offentliggøres. Svar skal afgives 8/4 og forligsmanden bestemmer, at varslede arbejdsstandsninger i tilfælde af mæglingsforslagets forkastelse tidligst kan iværksættes trediedagen derefter.

22. – Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbunds gruppererepræsentantskab beslutter med 115 stemmer mod 81 at anbefale medlemmerne at stemme nej til mæglingsforslaget. I forretningsudvalget er stillingen 9 for og 3 imod forslaget, i hovedbestyrelsen 29 for og 14 imod. Sømændenes, søfyrbødernes og tømrernes forbund anbefaler ligeledes at forkaste mæglingsforslaget.

23. – Udenrigsminister Krag giver folketinget en redegørelse for den seneste udvikling på det udenrigspolitiske område, herunder de europæiske markedsplaner, som er hovedemnet under den følgende langvarige debat. Under sin omtale af afrustningsspørgsmålet erklærer ministeren, at det danske forbehold med hensyn til stationering af atomvåben ikke er ændret, og at der ikke øves noget pres på Danmark for at få det til at opgive forbeholdet. Polarisvåbenet må tværtimod antages at have gjort spørgsmålet mindre aktuelt. Per Federspiel (v.) udkaster den tanke, at forhandlingerne om »den grønne plan« – en fælles vesteuropæisk landbrugspolitik – bør genoptages. På foranledning af færingen Johan Poulsen (v.) giver ministeren tilsagn om forhandlinger med den britiske regering om en revision af fiskeriaftalen vedrørende Færøerne efter at Storbritannien ved aftalen med Island har godkendt en 12 miles fiskerigrænse. Han meddeler, at der er protesteret mod den britiske regerings forhøjelse af subsidierne til svineavlerne, og at den ekstraordinære smøreksport til Storbritannien fra visse lande vil blive forsøgt standset ved forhandlinger i OECD.

Monopolankenævnet stadfæster monopoltilsynets afgørelse af 14/1 vedr. hjemmemarkedsprisen for mælke- og mejeriprodukter, hvorefter smørprisen er fastsat til 7 kr. pr. kg. Ankenævnet ophæver derimod monopoltilsynets forbehold over for bestemmelsen i hjemmemarkedsordningen om, at der til fremme af en hensigtsmæssig markedspleje i givet fald inden for den fastsatte prisramme skal kunne fastsættes forskellige priser for de enkelte mejeriprodukter.

24. – Landbrugsminister Skytte fremsætter for tredie gang forslag om udbygning og ombygning af den kgl. veterinær- og landbohøjskole.

Folketinget vedtager ved 3. behandling finanslovforslaget, der viser et overskud på drifts- og anlægsbudgettet på 1012 mill. kr. Forslaget vedtages enstemmigt, idet s. f. undlader at stemme p. gr. af de militære bevillinger. Forslaget til udskrivningslov (se 1/3) vedtages med 79 stemmer (s., r. v. og s. f.) mod 3 (uafh.) medens 58 (v. og k. f.) undlader at stemme

Formanden for smede- og maskinarbejderforbundet, folketingsmand Hans Rasmussen, udtaler, at forhandlingsreglerne har spillet fallit og må ændres.

Direktør I. C. Thygesen, De danske Spritfabrikker, vælges til formand for Industrirådet efter direktør Aage L. Rytter, De forenede Bryggerier, der er afgået ved døden.

27. – I forbindelse med Finlands tilslutning til EFTA underskrives i København en dansk-finsk overenskomst om handelen med landbrugsvarer.